

TÜRKİYE'DE NEET* GENÇLER

PROFİL ve İYİ OLMA ARAŞTIRMASI

ÖZET BULGULAR (23/10/2025)

TÜBİTAK 2519 – COST ÇALIŞMA GRUBU DESTEK PROGRAMI (Proje
No: 222K388)

İçindekiler

PROJE EKİBİ.....	1
-------------------------	----------

GİRİŞ:	2
---------------------	----------

NİTELİKSEL ÇALIŞMA.....	4
--------------------------------	----------

Yöntem	4
--------------	---

A. İŞ ARAYANLAR	5
-----------------------	---

A.1. İş Piyasası Zorluklarıyla Başa Çıkma	5
---	---

A.2. Aile Dinamikleri: Ekonomik ve Duygusal Destek	13
--	----

A.3. Sosyal ve Kurumsal Destek	16
--------------------------------------	----

A.4. Krizlerin Kişisel ve Ekonomik İstikrar Üzerindeki Etkisi	17
--	----

A.5. Ruh Sağlığı ve İyilik Hali	19
---------------------------------------	----

A.6. Beden Sağlığı	22
--------------------------	----

B. BEKLEMEDE OLANLAR	23
----------------------------	----

B.1. Eğitim Dönemi ve Etkileri:	23
---------------------------------------	----

B.2. Gelecek İçin Beklerken.....	26
----------------------------------	----

B.4. Gençlerin Yaşamı	29
-----------------------------	----

B.5. Ekonomik Zorluklar ve Finansal Bağımsızlık:	31
--	----

B.6. Çalışma Deneyimi:	31
------------------------------	----

B.7. Gelecek Hayalleri:	32
-------------------------------	----

C. EV KIZLARI/KADINLARI.....	33
------------------------------	----

C.1. Aile Dinamikleri: Ekonomik ve Duygusal Destek	34
--	----

C.2. Okul Deneyimi ve Eğitimin Anlamı	36
---	----

C.3. Çalışma Deneyimleri, Çalışmama Hali ve Başa Çıkma Yöntemleri	38
C.4. Destek Mekanizmaları	42
C. 5. Ruh/Beden Sağlığı ve İyilik Hali	43
C.6. Hayaller	46

NİCELİKSEL ÇALIŞMA..... 48

Yöntem	48
Gençlerin Çalışma Durumu	49
İşin Niteliği ve Sektörel Dağılım	50
İşyeri Türü ve Ölçeği	54
Çalışma Süreleri ve Ücret Düzeyleri.....	57
İşe Giriş Kanalları: Sosyal Sermaye, Kurumsal Mekanizmalar ve Erişim Eşitsizlikleri	61
Çalışmayan Gençler ve NEET Analizi İşgücünden Dışlanma	65
Cinsiyet, Yaş ve Eğitim: NEET Olma Olasılığını Belirleyen Temel Faktörler.....	67
İş Deneyimi, İş Arama Davranışı ve Umut Düzeyi.....	69
Kurumsal Mekanizmaların Zayıflığı ve “Tanıdık” Faktörü	70
Sahip Olunan Nitelikler ve “İyi” Bir İşten Beklentiler.....	72
Sahip Olunan Nitelikler	72
Eğitim ve Staj Deneyimleri: Öğrenme Fırsatlarına Erişimde Eşitsizlikler.....	77
İyi Bir İşten Beklentiler	79
Maddi Durum	82
Gelir Düzeyi ve Geçim Koşulları	82
Borçlanma, Gelir Algısı ve Göreli Yoksunluk	86
Mülkiyet Durumu	90

Maddi Durumdan Memnuniyet	92
Yurtdışına Yerleşme Eğilimleri ve Motivasyonları	95
Eğitim	99
Eğitimin Hayata ve Geleceğe Katkısı	99
Eğitim Değerlendirmeleri ve İstihdam Statüsü	100
Üniversite Sınavı Deneyimleri	101
Sağlık ve Psikososyal İyi Oluş	103
Sosyal Güvence: Yaygın fakat bağımlı bir koruma yapısı	103
Sağlık Davranışları	104
Sağlık Semptomları ve Psikolojik Yorgunluk	106
Beden ve Sağlık Memnuniyeti: İyi oluşun öznel yüzü	107
Aile	109
Aileyle İlişkiler	109
Aile İçi Fikir Ayrılıkları	112
Aile İçi Kararlara Katılım	116
Arkadaşlık İlişkileri ve Boş Zaman Etkinlikleri	119
Kültürel Etkinliklere Katılım	121
Ev İçi İş ve Bakım Yüğü	125
Siyasal, Sivil Katılım, Güven ve Faillik	128
Sivil Katılım	128
Siyasi Katılım ve Vatandaşlık Biçimleri	130
Güvenin Boyutları: Birincil ve İkincil Güven	132
Faillik (Agency)	135
İyi Olma Hali	139
Öz Yeterlilik ve Yabancılaşma	139
Anomi	142
Hınc/"Ressentiment"	146
Yaşamdan Memnuniyet ve Gelecek Umudu	148

POLİTİKA ÖNERİLERİ..... 151

Yöntem	151
1. Ekonomik Destekler	154
Burs ve Sosyal Yardımların Güçlendirilmesi:	154
Ulaşım Desteği ve Kültürel Katılım:	154
Finansal Desteklerin Çeşitlendirilmesi:	154
Dezavantajlı Gruplara Yönelik Hedefli Destekler:	155
Katılım ve Refahın Birlikte Tasarımı:	155
2. İstihdam Alanı: Güvenceli, Şeffaf ve Kapsayıcı Çalışma Biçimleri 155	
Esnek ve Güvenceli Çalışma Modelleri:	155
Liyakat ve Şeffaflık Temelli İşe Alım:	156
Finansal ve Sosyal Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi:	156
Beceri Güçlendirme ve Yönlendirme Destekleri:	156
Yerel ve Sektörel Odaklı Politikalar:	156
Dijital Dönüşümün Fırsata Dönüştürülmesi:	156
İyi Uygulama Örneklerinin Yaygınlaştırılması:	157
3. Eğitim Alanı: Beceriye Güçlendiren ve Sınav Baskısını Azaltan Bir Eğitim Yapısı	157
Eğitim Sisteminde ve Kurumsal Yapıda Reform:	157
Yetenek Yönetimi ve Kurumsal İşbirliği:	158
Mesleki Eğitimin Güçlendirilmesi ve Yeni Okul Modelleri:	158
Sınav Sisteminin Gözden Geçirilmesi ve “Kariyer” Rehberliğinin Ötesine Geçen Rehberlik Anlayışı:	158
Müfredatın Yenilenmesi ve Becerilerin Yeniden Tanımlanması:	158
Staj ve Deneyim Programlarının Niteliği:	159
Kapsayıcılık ve Erişim:	159

4. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Engeller ve Bakım Yükleri	159
Bakım Hizmetlerinde Kamu ve İşyerlerinin Sorumluluğunun	
Artırılması:	159
Ücretsiz ve Nitelikli Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması: .	160
Kadın İstihdamına Yönelik Finansal Teşvikler ve Denetim:	160
Güvenli ve Kapsayıcı Çalışma Ortamları:	160
Sosyal Teşvik ve Destek Mekanizmaları:	160
Kapsayıcılık ve Fırsat Eşitliği:	160
5. Psikososyal Güçlendirme ve İyi Olma Hâli	161
Psikososyal Destek ve Rehberlik Hizmetlerinin Güçlendirilmesi:	
.....	161
Doğru Bilgi ve Kariyer Yönlendirmelerine Erişim:	161
Sosyal Hizmet ve Ekonomik Destek Mekanizmalarının	
Çeşitlendirilmesi:	161
Gençlerin Katılımı ve Toplumsal Hayata Dâhil Oluşunun	
Desteklenmesi:	162
Bilgiye Erişim ve Kapsayıcı Fırsatların Yaygınlaştırılması:	162

PROJE EKİBİ

Prof. Dr. Emre Erdoğan

Prof. Dr. Pınar Uyan-Semerci

Doç. Dr. Başak Ekim Akkan

Dr. Tuğçe Erçetin

Birnur Kafalı-Eyolcu

Pelin Küney-Ocak

Ece Karya Özkan

Yaren Kazaklı

Gizem Külekçioğlu

GİRİŞ:

İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından yürütülen ve TÜBİTAK 2519 – COST Çalışma Grubu Destek Programı tarafından desteklenen "Türkiye’de NEET*Gençler: Profil ve İyi Olma Hali Araştırması" projesinin nitel ve nicel ön bulgularını ve politika önerilerini içeren bu rapor, NEET gençlerin durumunu detaylı olarak ele almayı ve bu alanda etkin politikaların geliştirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir.

"Türkiye’de NEET Gençler: Profil ve İyi Olma Hali Araştırması" projesinin niteliksel aşamasının saha çalışması Nisan-Temmuz 2024 tarihleri arasında İstanbul, Adana ve Mersin’de 96 derinlemesine mülakat ve iki odak grup görüşmesi ile toplam 108 gencin öykülerini aktarmaktadır. Projenin nicel sahası 10 Mayıs – 2 Haziran 2025 tarihleri arasında Fraktal Araştırma tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma, gençlerin iyi olma halini "maddi durum", "eğitim", "sağlık ve psikososyal iyi oluş" , "aile", "siyasal, sivil katılım, güven ve faillik" gibi birçok farklı boyutta ele almıştır. Türkiye genelinde 29 ilde 2403 hane ile yapılan anket çalışmasının bulguları sonrası 11 Haziran 2025 Çukurova ve 16 Ekim 2025 çevrimiçi olarak kamu, STK ve akademi temsilcilerinin katıldığı politika geliştirme çalıştaylarında bulgular paylaşılmış, katılımcılarla politika önerileri geliştirilmiştir.

Ön bulgu raporumuzda bu kapsamlı saha çalışmasını hem Adana ve Mersin’de uygulanmasını mümkün kılan, hem de Çukurova Çalıştayı’nın gerçekleşmesini sağlayan Çukurova Kalkınma Ajansı’na teşekkür etmek isteriz. Yine Adana ve Mersin sahasının gerçekleşmesinde katkıları için her iki ilin İŞKUR İl Müdürlükleri’ne; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı- Adana ve Mersin Birimleri’ne; Mersin Büyükşehir Belediyesi’ne; YİNKADER: Yenilikçi İnsan Kaynakları Derneği’ne; Kodluyoruz Projesi Ekibi’ne; Şakir Paşa Halk Eğitim Merkezi’ne, İstanbul’da İBB Muhtarlıklar Daire Başkanlığı’na; İBB Bölgesel İstihdam Ofisleri Müdürü’ne, ilçe Bölgesel İstihdam Ofisi Ekipleri’ne; Geleceğini Kuran Genç Kadınlar Ekibi’ne; Derin Yoksulluk Ağı’na; TÜRKONFED’e ve bu kurumların dışında bireysel olarak sahada bize destek veren birçok dostumuza bu zor sahayı mümkün kıldıkları için çok çok teşekkür ederiz.

Çok kapsamlı olan anketimizi büyük bir özen ile gerçekleştiren başta Güçlü Atılgan olmak üzere tüm Fraktal Araştırma ekibine minnettarız.

Her araştırmada olduğu gibi bize zaman ayıran, yaşamlarını ve hayallerini bizlerle tüm içtenlikleri ile paylaşan gençlere çok teşekkür ederiz. Onların sesini elimizden geldiğince aktarabilmek ve el birliği ile yaşadıkları sorunları çözmeye dair uğraşmaya devam etmek için bu ön bulgu raporu bir başlangıç. Umarız bu bulgular, NEET gençlerin sorunlarını çözmeye, etkin politikalar ve müdahaleler geliştirmeye katkı sunar.

**NEET/ NEİY: Not in Education, Employment or Training / Ne Eğitimde Ne İstihdamda Ne Yetiştirmede*

NİTELİKSEL ÇALIŞMA

YÖNTEM

Nisan 2024- Temmuz 2024 tarihleri arasında İstanbul'da 48 derinlemesine görüşme Çukurova sahasında 3 odak grup ve 45 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Toplamda erişilen NEET genç sayısı 108 olmuştur. Niteliksel araştırma bulguları öncelikle NEET gençlerin farklı deneyimlerini ve kırılganlıklarını anlamayı hedeflemiştir. Niteliksel araştırmaya katılan NEET gençleri, alt kırılımları olsa da, iş arayanlar, beklemede olanlar ve ev kızları/kadınları olarak üçe ayırarak, üç grubun farklı deneyimleri bu önbulgular raporunda alıntılarla kendi kelimeleri ile ele alınacaktır.

A. İŞ ARAYANLAR

Aktif olarak istihdam arayışında olan ancak iş bulmakta güçlük çeken ilk grubun karşılaştığı en temel sorun, deneyim eksikliği ve bunun yarattığı kısır döngüdür. Gençler, işverenlerin minimum 2-3 yıllık deneyim talep etmesinden yakınmakta, *"Tecrüben var mı? Tecrübem yok. Öyle olunca kısır bir döngüye gidiyoruz. Tecrübe edinemediğim için bir yere giremiyorum ama beni almazsanız ben tecrübe edinemem..."* şeklinde bu durumu özetlemektedir. Raporda detaylandırılacağı üzere iş arayanlar ayrıca, buldukları veya çalışmak zorunda kaldıkları işlerde güvencesizlik ve düşük ücretli çalışma sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bir katılımcı, "Şu an halı yıkama işinde çalışıyorum. Sigortasız bir şekilde. Babam da sigortasız olarak şey işlere gidiyor, günlük işlere gidiyor" diyerek güvencesiz çalışma pratiğini vurgulamıştır. Bu gençlerin ruh halleri, devam eden ekonomik krizler, pandemi ve deprem gibi olumsuzluklar nedeniyle yaşadıkları kronik belirsizlik ve psikolojik yük altında yıpranmaktadır. İş bulamayan gençler, anlatılarında kendileri için bir yol çizmeye çalışırken nasıl sıkışmış ve çaresiz hissettiklerini aktarmaktadır.

A.1. İş Piyasası Zorluklarıyla Başa Çıkma

Geçici, Esnek ve Güvencesiz Çalışma Hayatı:

İş arayan NEET gençler, geçimlerini sağlamak veya aile bütçesine katkıda bulunmak için genellikle günlük veya saat bazında düzensiz işlerde çalışmaktadırlar. Gençler bu işlerin geçiciliğini ve esnekliğini vurgulamakta, ancak bu geçici işlerin sıklıkla sigortasız ve güvencesiz olduğunu belirtmektedirler. Günlük işler, onlar için günlük ihtiyaçlarını karşılama imkânı yaratmaktadır.

"-Günlük işe gidiyorum ya o tarz günlük işlerle evet günlük işlerle alabilirim yani onlar biraz sirkülasyonu sağlıyor en azından. Ufak ufak harçlık gibi düşün yani. Hakikaten lise döneminden daha böyle maddi olarak kötü hissediyorum...Şu an bir yerle şöyle çalışıyorum, böyle gündelik etkinlikler oluyor ya fuar etkinlikleri, büyük şirketlerin falan, onların işte böyle etkinliği düzenleme orada

karşılama, yol gösterme tarzı şeyler, günlük sayılır yani o işler.”
(G74,E,İşsiz,İ)

Bazı gençler, sigorta yapılmadığı için şikayetçi olmalarına rağmen bu durumun devam ettiğini görmüşlerdir. Stajlar gibi çalışma deneyimleri de sona erdiğinde gençleri sosyal güvence sisteminin dışına atmaktadır.

“Sigortam yani bugüne kadar çok çalıştım dediğim gibi sadece üniversitedeyken sigorta yapıldı. Onun dışında ben kaç yıl boyunca çalıştım, hocam da biliyor. Çağrı merkezinde çalıştım veya satış pazarlamada çalıştım. Pazarlamada kaç ay çalıştım hiçbir şekilde sigorta yapılmadı. Yapılacak denildiği halde bir tek bana değil tüm çalışanlara yapılmıyordu. En son şikayet ettim ben açıkçası. Gidildi, görüşme sağlandı. Bir miktar ceza verildi ama yine sigorta yapılmadı. Demek ki caydırıcı bir ceza miktarı değil. Yani bu şekilde onun ardından ben çıktım. Üniversiteye gittim zaten.”
(G33,K,İşsiz,A)”-

Kriz dönemleri (pandemi, deprem, ekonomik kriz) gençlerin istihdam dışına çıkmasına yol açan önemli faktörlerdir. Bu gençler çoğunlukla eğitim aldıkları alanın dışında, hizmet sektöründe geçici istihdam bulmakta, ancak bu sektördeki zorlu çalışma koşullarından dolayı hayal kırıklığı yaşamakta ve hatta bu sektörden tamamen uzaklaşmak istemektedirler. Fabrika gibi sektörlerde de çalışma koşulları fiziksel olarak zorlayıcı ve düşük ücretlidir.

“Fabrika şartları çok zor günümüzde.. Evet fabrika mesela yol sorunu çok büyük bir problem. 8’de iş başı diyorlar mesela ama burdan gitmek için servisleri çok uzak bir noktadan kaldırıyorlar. Servisler kalksa bile 6’da 6 buçukta kalkmanız gerekiyor. Hani koşulları çok zor. O yüzden herkes şu an fabrikalardan kaçıyor. Özellikle Adana’nın evet o yüzden en büyük nedeni bu. Yani yoksa çalışılabilir ama..” (G64,E,İşsiz,A)

“Orası (fabrika) aslında hatırlamak istemediğim bir iş tecrübesiydi. Ben genel olarak tüm fabrikaların öyle olacağını düşünüyordum. Orası benim için direkt dipti çünkü ne bileyim, herkes aynı şeyleri yapıyor, aynı kıyafetleri giyiyor, aynı yemekleri yiyor yani bildiğin kölelik ama daha çok modernleşmiş, biraz evrimleşmiş hali gibi

geliyordu bana. Molalar yetersizdi. Sonra çalışma şartları uygun değildi. Çok zorluyorlar insanı yani. Yoklama vardı, girerken yüzümüzü, çıkarken yüzümüzü okutuyorduk. Ben girerkenki yüzüme baktım hep. Okuturken o halimiz çıkıyor. Böyle daha çok güler yüzlüyüm falan göz altlarım normal yüzüm gergin.. Çıktığımda kavga edip çıkmıştım zaten, bir pazar mesaisine gitmiştim. Paraya ihtiyacım vardı. Bana yapmam gerekenden fazla iş teklif ettiler aynı ücrete. Ben dedim, yapmayacağım. Dediler yapacaksın. Direkt çıktım. Daha da gitmedim zaten. Öyle 3 ay orada çalışmıştım.” (G48,E,İşsiz,İ)

İşin Anlamı:

Anlatılarda gençler istihdamın onlar için anlamını farklı kavramlarla aktarmışlardır. Bir işe başlamak, gençlerin kendi paralarını kazanmaları, kimseye bağımlı olmamaları, aileden bağımsızlaşmaları ve yeni bir hayata adım atmaları anlamına gelmektedir.

“Kendi ayaklarımın üstünde dururum, kendimi geliştiririm daha fazla. Yani bir adım olur yani, dediğim gibi ben bunu kendi isteğimle yapabilirim. Yani aileme sormadan, ailemden bir istek, bir şey, katkı almadan ben bunu yapabilirim.” (G34,K,İşsiz,A)

İş bulmak; evlilik, ehliyet alma, başka bir eve çıkma veya hobilere başlama gibi kişisel hedeflere ulaşmada önemli bir engelleyiciyi aşmak anlamına gelmektedir. Gençler için hareketlilik, seyahat edebilmek, yeni yerler görmek ve gezebilmekle de yakından ilişkilidir.

“Ehliyet almak istiyorum. Babam diyor yani ben alırım, ama ben de diyorum ya kendi başıma kendi emeklerimle bir şey yapayım. O yüzden iş bulmak istiyorum ben.” (G34,K,İşsiz,A)

İş, gençler için iyi bir kariyer sunan, düzenli ve güvenli bir işte çalışmak ve sevdikleri işi yapmak anlamına gelmektedir.

“İş bulamamaktan ziyade istemediğim bir işte çalışmaktan endişeleniyorum çünkü iş bulunur, bence hani şu an Kariyer’e girdiğinizde de bir sürü iş var yani, ama insanın kendini gerçekten

iyi hissettiği ya da ben bu işi yapmak istiyorum dediği işi bulmak zor.” (G80,K,İşsiz,A)

İş arama sürecinde izole kalan gençler için işe girmek, dışarıda olmak, çevre edinmek ve yeni insanlar tanımak demektir.

“Yani hakikaten iş bulamadığınız zaman çok kısıtlı bir çevreye dahil oluyorsunuz.” (G74,E,İşsiz,İ)

Çalışmak, gençlerin kendilerini mutlu, iyi hissetmeleri ve özgüvenlerini yeniden kazanmaları ile ilişkilendirilen olumlu değişimlerdir.

“Bence her şey değişir. Öncelikle yani öz güvenim kırıldı. O en başta kesinlikle tavan yapar yani.” (G79,K,İşsiz,A)

İş Bulmanın Önündeki Engeller:

Niteliksel araştırmamıza katılan gençler tarafından iş bulmanın önündeki en büyük engel deneyimsizlik olarak ifade edilirken, işverenlerin beklentileri, yaşanan çevredeki kısıtlar ve ayrımcılık pratikleri vurgulanan diğer noktalardır.

Gençlerin iş arayışında karşılaştığı en büyük engel deneyim eksikliğidir. İşverenlerin 2-3 yıllık deneyim beklentisi, özellikle yeni mezunların fırsat edinmesini engellemektedir.

“İş başvurularım aslında iyi geçiyor. Ta ki tecrübe kısmı sorulana kadar her şey okey konuşuyoruz ediyoruz tamam. Tecrüben var mı? Tecrübem yok. Öyle olunca kısır bir döngüye gidiyoruz. Tecrübe edinemediğim için bir yere giremiyorum ama beni almazsanız ben tecrübe edinmem... Öyle olunca da bizim şansımız biraz düşüyor maalesef herkes tecrübeli istiyor. Yani belki ben tecrübeliden daha iyi olacağım hani daha kalıcı olacağım tabi ama onlar onu gözetmiyor, sadece o an birini alıyım ve çalışsın istiyor. O şekilde maalesef.” (G79,K,İşsiz,A)

İşverenlerin esnek olmayan beklentileri ve yetiştirmeye yönelik enerjilerinin/zamanlarının olmaması istihdama erişimi

zorlaştırmaktadır. Bu yüzden de bazı gençler, iş görüşmelerinde dürüst olmamaları yönünde tavsiyeler aldıklarını belirtmektedir.

"Eee yetiştirmek üzere birini almaya enerjileri olan firmalar olsaydı yani çünkü firmaların böyle bir şeye enerjisi yok, zamanı yok."
(G80,K,İşsiz,A)

Üniversite okumak için farklı şehirlere giden bazı gençler, bulundukları illerde iş bulamayarak kendi şehirlerine dönmekte. Bölgeler arasındaki iş olanakları farkından şikayet eden gençler, bulundukları coğrafyanın bir kader haline geldiğini düşünmektedir.

"Çanakkale'de istihdam oranı çok düşük. Yani insanlar stajyer almak istemiyor. Stajyer de bırak normal çalışan dahi ilan yok."
(G05,K,İşsiz,A)

Kadın olmak iş bulmayı zorlaştırmakta ve zorlu çalışma koşullarına yol açmaktadır (örneğin, akşam saatlerinde çalışamama). Bazen "tesettürlü" olmak; bazen de giyilen "eteğin boyu" kadınların iş olanaklarını kısıtlayan bir ayrımcılık olarak dile getirilmiştir. İş görüşmelerinde "çocuk yapmayı düşünüyor musun" gibi cinsiyetçi sorularla karşılaşılmaktadır.

"Görüşmelerim oluyor evet, şöyle bir çoğundan yakında evleneceğim için ya da kadın olduğum için.. Mesela en sonuna kadar ikinci, üçüncü görüşmeye kadar gidiyorum...Benden daha mesela en son bir yer için en uygun aday benken bir erkeği tercih ettiler. Benden daha tecrübesiz. Ben kadın olduğum için. Ya da kısa süre sonra evleneceğim için de." (O1G1)

İş Beklentileri ve Gerçeklik Arasındaki Fark:

Mezuniyet sonrası hayal kırıklığı yaşayan gençler, buldukları işlerin beklentilerinin altında kalması (özellikle düşük ücret) nedeniyle "boşuna mı okuduk?" algısına kapılmaktadır. Uzayan belirsizlik ve iş arama süreçleri, niteliklerine uymayan işlerde çalışmayı bile kabul etmelerine yol açmaktadır.

"Ama gelecek olarak yani iş bulma çok zor oldu. İlk üniversitenin sonunda asgari ücret bile verilmedi hani 2 yıllıksınız biz 4 yıllıklara asgari ücret veriyoruz denildi." (G33,K,İşsiz,A)

Üniversite mezunu olmayan gençler, Türkiye'de ilişkili veya ilişkisiz bütün işlerde üniversite mezunu arandığını ve kendilerine şans verilmediğini belirtmektedir.

"Ya herkes yani şu an şöyle bir şey olmuş, Türkiye'nin üniversite mezunu olmayan hiç kimsesi kalmamış, herkes üniversite mezunu. Ben bunu fark ettim. Ve herkes üniversite mezunu arıyor." (G44,E,İşsiz,İ)

İş Bulma Stratejileri:

Gençler, CV'lerini zenginleştirmek, iş bulma olanaklarını artırmak ve tercih edilir olmak için sertifika programları, dil kursları ve mesleki eğitimlere başvurmaktadır. Bu programlar aynı zamanda sosyalleşme ve iş piyasasını tanıma işlevi de görmektedir.

"Bir kere sertifikalara bakıyorlar. Bakan çok önem veren şirketler var gerçekten. Sertifikaları almak önemli ama böyle çok böyle 10 tane de alıp hani sıralamamak gerekiyor, nokta atışları yapmak önemli." (G05,K,İşsiz,A)

Linkedin ve Kariyer.net gibi çevrimiçi platformlar sıklıkla kullanılsa da, bu platformların başvuruların dikkate alınması konusunda soru işaretleri yarattığı düşünülmektedir. Bazı gençler, yüz yüze başvurmanın daha etkili olduğunu düşünmektedir.

"Yani LinkedIn'den 450 başvuru yaptım ben şu ana kadar..Hani oradan sadece easy apply 450..Ondan sonra sitelerine gidip kaydolma Work Day falan kaç tane Work Day hesabı açtım ben hatırlamıyorum bile 30'a yakındır." (G74,E,İşsiz,İ)

Gençler, etkili özgeçmiş hazırlama konusunda desteğe ihtiyaç duymaktadırlar, ancak bu hizmetlere erişimde veya haberdar olmakta zorlanmaktadırlar. Destek alanlar ise bunun faydalı olduğunu belirtmektedir.

"Ben yani CV yani mesela ben burada CV hazırlamanın daha detaylı olduğunu, daha ince püf noktalara değinildiğini gördüm."
(G03,K,İşsiz,A)

Gençler arasında, işe girmek için kişisel bağlantıların veya tanıdıkların olmasının, torpilin büyük önemi olduğu inancı yaygındır. Yerleşik bir ağı olmayanlar için iş fırsatlarına ulaşmak daha zordur.

"Yani birinin tanıdığı olacak ki belediyede işe girecek veya kamu kurumuna dahi işe girebiliyorlar. Yani bu eskide kaldı deniliyor ama ben hala görüyorum, şahit oluyorum mesela" (G33,K,İşsiz,A)

Staj ve İş Deneyimi:

Staj yapan gençler, aldıkları eğitimle ilgisiz işlerde çalıştırıldıklarını, kendilerine katkısının sınırlı olduğunu ve stajların genellikle ücretsiz olması nedeniyle maddi yük oluşturduğunu belirtmektedir.

"Ama ben stajın ilk günü patates kızarttım işçilere. Eve geldim annemler dedi ki sen niye patates kokuyorsun? Stajda nereye gitsem, diğer arkadaşlara da sordum, sizler de mi bunları yapıyorsunuz? Hep ayak işlerini yaptırıyorlar." (G34,K,İşsiz,A)

Bazı olumlu staj deneyimleri ise gençlere mesleki bilgi, departmanları tanıma ve kendilerine uygun çalışma alanlarını keşfetme fırsatı sunmuştur.

"Tedarik zincirini de 2 ay satın almada çalıştım. Bir buçuk ay kadar lojistikde çalıştım ve sonra depoda çalıştım. Çünkü bütün aşamaları görmemi ve hangisinde iyi hissediyorsam ona yönelmemi istemişti müdürüm." (G05,K,İşsiz,A)

Tekrarlayan İş Başvurusu ve Mülakat Döngüleri:

Uzun süredir iş arayan gençler, sürekli başvuru, mülakat, olumsuz sonuç ve tekrar başvuru sürecini bir "kısır döngü" olarak tanımlamaktadır. Çok iş değiştirmiş olmak, işverenler tarafından bir kusur olarak görüldüğü için de gençleri yıpratmaktadır. Görüşme sonrası olumsuz da olsa yanıt alamamak gençlerin moralini bozmaktadır.

"Feedback falan vermediler. Zaten ben öyle feedback istemiyorum yani artık çok yere başvurunca artık her birinden feedback istemeye şeyiniz olmuyor, yoruyor, yoruluyor insan. Yani bir neden söylemiyorlar genellikle. İşte insan kaynakları o yüzden şeytani bir oluşum. Hani hiçbir şeyin nedeni yok. Çok keyfi çok yani hakikaten futbol hakemi gibiler. Çok arbitrary karar veriyorlar çok keyfi karar veriyorlar. Mesela bir iş oluyor başvuruyorsunuz 2 gün sonra ret maili geliyor, başka adaylarla devam etme şeyi aldık diye. Bir ay sonra o iş yeniden repost ediliyor. Bir ay sonra yine böyle yine böyle. Ne yapıyorlar? CV'ni alıyorlar ya artık telefonları alıp bir yere mi satıyorlar yoksa bir şekilde ellerinde CV haznesi bulunsun yoksa hissedarlarına bakın bize bir sürü insan başvuruyor mu demek istiyorlar bilmiyorum. İnsan kaynakları departmanı böyle çalışıyor. Böyle şeytani bir kurumun hani böyle insanların kaderini etkileyebilen bir yetkide bulunduğu sürece hani ben insanların hakikaten normal şekilde davranarak iş bulabileceğine pek inanmıyorum" (G74,E,İşsiz,İ)

Kariyer Değişiklikleri

Krizler ve piyasadaki kısıtlı talep nedeniyle gençler, aldıkları eğitimin dışında farklı alanlara yönelmekte, kariyer değişikliği yapmaktadırlar (örneğin KPSS ile kamu personeli olmayı tercih etmek).

"Yani itfaiye okusaymışım daha iyi yerlere gelebilirmişim. Mesela AFAD okuyorum şu an açıköğretimden, bir daha üniversiteye gitme durumum olamaz diye o bütçe olmadığı için." (G33,K,İşsiz,A)

Eğitim ve Kariyer Beklentileri

Gençler, aldıkları eğitimin iş piyasasındaki talepleri karşılamada yetersiz olduğunu, pratik beceri edinmemiş olmanın dezavantaj yarattığını düşünmektedir. Meslek liselerinin pratik katkısı, üniversite eğitimine kıyasla daha fazla görülmektedir.

"İş hayatı başka ve aldığımız eğitimler bambaşkaymış. Yani evet, belki hani araştırma görevlisi olsaydım üniversitede evet, tabii ki de işime yarardı ama, şu anki yöneldiğim sektörde aldığım eğitim aslında çok işime yaramıyor." (G05,K,İşsiz,A)

Aile ve yakın çevreden gelen baskılar, gençlerin eğitim ve kariyer tercihlerini şekillendirmektedir. İş bulamama, özellikle yüksek eğitimli gençler için kendi benlikleriyle ilgili bir sorun ve başarısızlık algısı yaratmaktadır. Aşağıdaki genç oldukça başarılı bir eğitim sürecini, Türkiye'nin önde gelen vakıf üniversitelerinden birinde burslu olarak tamamladıktan sonra iş bulamamasının hayal kırıklığını aşağıdaki sözlerle aktarmaktadır.

"Yani bilmiyorum bana çocukluğumdan beri bir şeyler 'promise' edildi (söz verildi). Yani bir şeyler hani büyük adam olursun dendi işte efendi ol dersine git dersine çalış..." (G74,E,İşsiz,İ)

A.2. Aile Dinamikleri: Ekonomik ve Duygusal Destek

NEET gençlerin yaşamlarında ailenin oynadığı hayati rol niteliksel saha çalışmasının en önemli bulgularından biri olmuştur. Ailenin oynadığı olumlu rol, gençlerin yapabilirliklerini arttırırken, bazı ailelerde var olan baskı gençleri daha da kırılgan bir hale getirmektedir.

Bir Güvenlik Ağı Olarak Aile

Ailelerin desteği, bazı gençlerde bağımsızlık arzusuyla çatışan bir gelgit yaşamalarına neden olsa da, çoğu genç için aile istikrarsız iş piyasaları karşısında uzun vadeli finansal güvenlik ağı işlevi görmektedir ve gençlere ekonomik ve duygusal destek sağlamaktadır.

"Onlar her konuda arkamdalar yani okusam da çalışsam da hiçbir şekilde desteklerini arkamdan çekmezler. Her konuda arkamdan dururlar, o yandan hiç sıkıntım yok yani." (G64,E,İşsiz,A)

Destek ve Özerklik Dengesini Sağlama

Aile desteği, bir süre sonra baskı unsuruna dönüşebilmekte ve aile içi ilişkileri olumsuz etkileyebilmektedir. Bu süreçte hissedilen bağımsızlık arzusu, gençlerin aile desteğinden kurtulmaya yönelik motivasyonunu artırmaktadır.

"Tabi yani bilmiyorum sadece bende mi var ya da arkadaşlarda da mı var bilmiyorum ama babadan istemek artık bize zor geliyor. Gerçekten zor geliyor yani bu 18 yaşında da olsan 25 yaşında da olsan bence gerçekten zor geliyor. Yani bugün isteyince bile ya istemesem boş ver gitmesem de olur kafasına giriyoruz." (O1G5)

Ailenin gencin isteklerini desteklememesi (istediği bölümde okuyamama, hobilere başlayamama gibi) hayal kırıklığı yaratmakta ve aile ile iletişimde kopukluk yaşanmasına neden olmaktadır.

"Çünkü alacağım geri dönüşler canımı sıkacak. İşte "ne gerek var" falan muhabbetine çıkacağı için... Babam işte sorun çıkaracak." (G48,E,İşsiz,İ)

Ancak yakın aile içi ilişkiler (anne, kardeşler) gençlerin iyi olma halleri üzerinde önemli bir rol oynamakta ve destek kaynağı olmaktadır. Bazı gençler, küçük kardeşlerine destek olmak için kendilerinden beklenen abla/ağabey rolünü üstlenmektedir. Aileleriyle ilişkisi kötü olan gençler ise daha fazla sevgi görmeyi beklemektedir.

"Ablam benim en yakın arkadaşım..(Anne ile), çok yakınız her gün şimdi buradan çıkayım annemi arayacağım yani o derece." (G05,K,İşsiz,A)

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, özellikle kadın katılımcılardan ev içi sorumlulukları yerine getirmesini beklemektedir. Erkek katılımcılar için ise aile tarafından kabul görmek amacıyla düzenli ve sigortalı bir iş sahibi olma arayışını acıllaştırmaktadır.

"-Pandemide her şeyi bizden beklediler...3 öğün yemeği veririz de üstüne de sürekli çay istiyorlar ya da mesela kek, börek, poğaça bir şeyler istiyorlar, meyve istiyorlar. En son mesela pandemide. Böyle bir kafama esti dedim ki yani niye? Onlar da evde. Yatıyorlar sonuç olarak hani eskiden şey derlerdi. Erkekler dışarıda çalışıyor, geliyor yorgunlar zaten bir de evde mi iş yapsınlar. Mantıklıydı ama diyorum ki şimdi hani bir de herkes evde" (G12,K,İşsiz,İ)

Bir Çıkış Yolu Olarak Evlilik

İş arayışları uzayan genç kadınlardan bazıları, aile ve akrabalarından "iş bulamıyorsan evlen" gibi baskılarla karşılaşmakta olduklarını aktardılar. Ancak çalışmamızda yer alan genç kadınların çoğunluğu, kariyer planlarını ve hedeflerini evliliğin önünde tutmakta ve maddi özgürlüklerini elde etmek istemektedirler.

"Toplumda da mesela bayram geliyor. Yine soracaklar, ne yapıyorsun iş buldun mu? Mesela bu insanları çok etkileyen bir şey. Böyle bir şey olduğu için insan artık bir müddet sonra şey ya evleninen ya çalışıcan baskısı yapıyorlar." (G03,K,İşsiz,A)

Aynı katılımcı çekirdek ailenin yanı sıra akrabalarından gelen iş durumuyla ilgili sürekli sorular, kendisini bunalttığını ve yıprattığını anlatmaktadır.

"Mesela akrabalarım çok sıklıkla görüştüğümüzü varsayarsak, o geliyor iş soruyor, o geliyor, o iş soruyor. O gün de mesela evde de iş konusu oldu mu o gün mesela rüyalarım giriyor kabus gibi bazen." (G03,K,İşsiz,A)

Aileyle Yaşamaya Geri Dönmek

Şehir dışında eğitim sonrası ailesinin yanına dönen gençler, tekrar aileyle yaşamının getirdiği düzen çatışmalarıyla karşılaşmaktadır.

"O daha kendi düzenini kurmak isteyen bir insan. Ben de daha kendi düzenim olsun diyen bir insanım, öyle olduğu için hani, o konularda çatışıyoruz." (G80,K,İşsiz,A)

A.3. Sosyal ve Kurumsal Destek

Arkadaşlar

Arkadaşlar, iş arama sürecinde gençlerin duygusal destek aldığı, deneyimlerini paylaştığı ve motive olmaya çalıştığı kişilerdir. Ayrıca iş ve eğitim konusunda tavsiye ve yönlendirme de sağlamaktadırlar.

"Hemen paniğe kapılmamalarını söylüyorum arkadaşlarıma yani sakın olun illaki bir noktadan bir fırsat yakalayacaksınız siz sadece ilanlara bakmaya devam edin diyorum." (G05,K,İşsiz,A)

Eve Dönüş Arkadaşlardan Uzaklaştırmış

Farklı bir şehirde eğitim aldıktan sonra kendi şehrine dönen gençler, yeniden sosyal hayat kurmakta zorlanmakta ve üniversite arkadaşlarından uzak kalmaktan yakınmaktadır.

"Ben genelde burada yalnızım. Çanakkale'de olsam dolu dolu geçerdi. Arkadaşlarım orada kaldı." (G05,K,İşsiz,A)

Kurumsal Destek Varlığı/Yokluğu

Resmi kurumlardan rehberlik ve mentorluk desteğine ulaşamayan gençler, kariyer yollarını ve stajları tek başlarına yönetmek durumunda kalmaktadırlar.

"Okulun zor yanı ya açıkçası öğrenciler kendi şansını kendi yaratıyordu bu bence bir zorluktu. Yani örneğin staj yeri ayarlanmıyor ya da bölümünde hani staj zorunluluğu yok kendin istiyorsan yapabilirsin." (G05,K,İşsiz,A)

Gençler eğitim ve kariyer seçiminde rol model eksikliği yaşamakta, bazıları ise kimseyi rol model almadan kendi yollarını çizme arzusunda olduğunu belirtmektedir.

"Hayatım boyunca öyle sağlıklı bir mentorum olmadı. Ailemin zaten eğitim geçmişinden dolayı olmadı da suçladığımdan değil, yani onların da çevreleri belli, onların da ulaşabilecekleri potansiyelleri belliydi." (G74,E,İşsiz,İ)

A.4. Krizlerin Kişisel ve Ekonomik İstikrar Üzerindeki Etkisi

Eğitimde Kesintiler ve Aksaklıklar

Pandemi ve deprem nedeniyle uzaktan eğitime geçilmesi, gençlerin okula uyumlarını ve sosyalleşmelerini geciktirmiştir.

"Tam ben üniversiteye başladım, ilk dönem gittik okula arkadaşlarla tanıştık işte hemen... Sonra bir anda pandemi dönemine denk geldi." (G05,K,İşsiz,A)

Uzaktan eğitim, özellikle ailesinin yanına dönmek zorunda kalan ve aile içi huzursuzluklarla karşılaşan gençlerin eğitime odaklanmasını zorlaştırmıştır.

"12. Sınıfın ikinci döneminde pandemiye girdik. Ben online dersleri, sabah olduğu için çok uyuyarak böyle uykulu geçirdiğim için...Kendim de tek başıma, bireysel açıkçası çok çalışmıyorum." (O1G5)

Kriz şartları üniversite eğitimlerinde aksamalara ve öğrenmede kayıplara neden olmuştur.

"Ya pandemiden zaten çok eksik oldu ya benim en büyük sıkıntım ben lisede öğrenmem gereken şeyleri üniversitenin ilk senelerinde öğrendim." (G74,E,İşsiz,İ)

Ardarda yaşanan krizler, gençlerin aldıkları eğitimin anlamını sorgulamasına ve eğitimden kopmalarla sonuçlanmasına yol açmaktadır.

"... Anadolu Lisesi'nden mezunum, orada dil bölümü okudum. YKS ye de girdim ama gitmek istemedim. Üniversite okumayı düşünmüyorum. Üniversite üzerine bir kariyer düşünmüyorum. Pratik bilginin teoriden daha önemli olduğunu düşündüğüm için okumayı düşünmüyorum. Sınavda tercihi yaptım, şöyle. Gitmek istemiyordum ama tercih yapmasam da ailem bunu kötü karşılayacaktı. O yüzden puanımın yetmediği yerleri yazdım. Doğal olarak da çıkmadı, yerleşemedim." (G48,E,İşsiz,İ)

Çevrimiçi eğitim bazı gençler için olumsuz bir deneyim olmuş, kopya çekme gibi durumlarla birlikte akademik verim düşmüştür. Bazıları ise online eğitimin işveren beklentilerini haksız yere yükselttiğini düşünmektedir.

"Çok böyle etkili olduğu söylenemez çünkü şeydik. Online süreçte genel olarak kopya çekiliyor, öyle geçiliyor." (G12,K,İşsiz,İ)

Kariyer Beklentileri ve İstihdam Engelleri

Krizler nedeniyle düzenli iş bulmakta zorlanan gençler, çareyi kendi alanları dışında olsa bile geçici pozisyonlarda çalışmakta bulmaktadır.

"Gençler de nasıl iş bulabiliyor? Doğrudan bir yere gidemiyor ya da ne bileyim okuduğu bölümde doğrudan iş bulamıyor birçoğu ya gidiyor işte kasiyer oluyor zaten." (G64,E,İşsiz,A)

İş olanaklarındaki darlık, gençler arasındaki rekabeti artırmakta ve işverenler az kişi çalıştırmaya çalıştığı için iş yükünü artırmaktadır.

"Yani farklı bir bölüme ama kendisini ikinci üniversite okuyup hani belki ondan değil bundan atanabilirim düşüncesiyle hani öne geçme veya hani ya ben ders çalışmıyorum artık ben hani o hedefi bıraktım deyip aslında harıl harıl ders çalıştıklarını da gördüm." (G33,K,İşsiz,A)

Ekonomik kriz ve belirsizlikler, gençler ve aileleri üzerinde finansal baskıyı artırmaktadır. Kriz dönemlerinde ailedeki maddi ihtiyaçlar gençleri geçici işlere yönlendirmektedir.

"Şu an mesela iş konusunda büyük bir sıkıntı çektiğimiz için ister istemez maddi açıdan büyük sıkıntı çekiyoruz. Tek sıkıntımız o yani o yani ondan başka kendi aramızda ya da çevresel hiçbir problemimiz yok." (G64,E,İşsiz,A)

Gençler, krizin getirdiği zorluklar nedeniyle harcamalarında kısıtlamalara gitmektedir.

"Yani koronadan sonra mı oldu bu artık depremden sonra oldu galiba daha çok. Artık bir tık daha böyle bir şeylere kısma başladık." (G05,K,İşsiz,A)

Gençler, kendi paralarını kazanmanın yanı sıra ailelerine de maddi destek olmak istemekte, bazen aile de bu yönde bir beklenti yaratabilmektedir.

"Ben beklendiğini hissediyorum ama onlardan öyle bir şey duymadım ama ben öyle hissediyorum yani, sanki benim de bir şeyler yapıp onlara destek olmam gerekiyormuş gibi." (G61,K,İşsiz,A)

Kriz dönemlerinde alt gelir grubundan gençler, kamudan, sosyal ağlardan veya STK'lardan da destek aradıklarını belirtirken, bazı gençlerin desteğe erişmesi mümkün olmuştur.

".... (STK) bize çok yardımcı oldu. Gerçekten çok yani ben çalışmazken ablam çalışmazken bir tek abim çalışıyordu. Babamın hastalığı bu zamanda çok yardımları dokundu." (G44,E,İşsiz,İ)

A.5. Ruh Sağlığı ve İyilik Hali

Sosyoekonomik Sorunlar ve Çevreden Gelen Baskılar

Mali ve toplumsal baskılar, iş arayan gençlerin ruh halini olumsuz etkilemekte; uzun süren iş arayışları ve parasızlık gençlerin kendilerini depresif hissetmelerine neden olmaktadır.

"Kendimi bu ara depresif hissediyorum. Yani özellikle sıcak beni çok bunaltıyor, iş bulamamak da çok bunaltıyor." (G79,K,İşsiz,A)

Kronik belirsizlik durumu, iş bulamayan gençlerin kendilerini sıkışmış ve çaresiz hissetmelerine yol açmaktadır. Geç kalmışlık hissi ve yanlış karar verme korkusu da iyilik halini olumsuz etkilemektedir.

"Şu an vereceğim bir kararın sanki hayatımı belirleyeceğini hissediyorum." (G44,E,İşsiz,İ)

Aile üyesinin rahatsızlığı ya da kaybı gibi travmalar da gençlerin eğitimi bırakmasına ve kalıcı sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir.

"...babam rahatsızdı. Orayı da bırakmak zorunda kaldım. Orayı ile okulu birlikte bıraktım. Önce biraz babamla ilgilendim."
(G44,E,İşsiz,İ)

Krizlerin getirdiği belirsizlikler, araştırmamıza katılan iş arayan gençlerin gelecek planlama yeteneğini kısıtlamakta ve hedef belirlemelerini zorlaştırmaktadır.

"Ben hiçbir hedefime ulaşmayacağımı bilerek kabullenerek başlıyorum ki üzülmeiyim daha sonra. Olursa güzel olur."
(G74,E,İşsiz,İ)

İş bulamama ve belirsizlik, gençlerin kendilerini sıkışmış hissetmelerine, ümitsizliğe kapılmalarına ve yaşama sevinçlerini yitirmelerine neden olmaktadır.

"Ya çok bir şey yok kalkarım yemeğimi yerim yatarım. Resim çizerdim, eskiden severdim, çizerdim şu an sanki böyle bilmiyorum içimden bir şey yapmak gelmiyor, çok böyle istemiyorum."
(G44,E,İşsiz,

İş arama süreçleri uzadıkça eve kapanma da uzamakta, bu durum ev ortamını bunaltıcı hale getirmekte ve araştırmamıza katılan bazı gençler dışarıya çıktıklarında kendilerini özgür hissettiklerini ifade etmektedir.

"İşte geceler biraz sıkıntı geçiyor. Eğer o gün yorulmazsam işte birisiyle buluşmazsam aşırı bir sıkıntı bunalım, işte evde durmama isteği." (G48,E,İşsiz,İ)

Ancak araştırmamıza katılan iş arayan gençlerin çoğu, çalışamadıkça geçmiş kararlarına yönelik suçluluk duymakta ve kendilerini başarısız hissetmektedir.

"Kendinizi suçluyorsunuz...daha böyle hayatımın kontrolüne elime almayı isterdim ve şu an geldiğim durumun suçlusu işte bence yarı yarıya artık." (G74,E,İşsiz,İ)

Kişiselleştirilmiş Başa Çıkma Mekanizmaları:

İş arayan gençler arasında imkanları olanlar hobiler ve spor (müzik, yürüyüş, borsa takibi) bir tür iyileşme aracı ve baş etme mekanizması olarak kullanılmaktadır.

"Yani ben spor yapmayı, ne bileyim, içmeye tercih ederim aslında. O kadar çok. Hem eğlendiriyor hem de motive ediyordu."
(G48,E,İşsiz,İ)

Arkadaşlarla veya yakın aile üyeleriyle vakit geçirmek, psikolojik zorluklarla başa çıkmada rahatlatıcı bir işlev görmektedir.

"Ya umutsuz hissettiğim oluyor tabi ki hani, ne olacak böyle falan dediğim zamanlar tabi ki oluyor. Ama o dönemler ya o anlarda da işte kafamı dağıtmaya çalışırım daha çok. Gececek hiçbir şey böyle kalmayacak diye. Ya dışarı çıkarım ablamı görürüm, ablamı ararım, arkadaşlarımla konuşurum ya da kendi kendime bir şeyler açarım izlerim. Kafam dağılsın diye, o şekilde aslında." (G80,K,İşsiz,A)

Bazı gençler, dini pratikleri rahatlama ve kendilerini iyi hissetme aracı olarak kullanmaktadır.

"Şöyle ben bir tık dini olarak rahatlatıyorum kendimi ve ona kaçmaya çalışıyorum. Yani dini olarak, o yöne doğru eğiliyorum biraz ve onun beni rahatlattığını düşünüyorum açıkçası. Yani en basiti dua okuyarak ya da dua ederek ya da işte bi namaz kılarak sanki o bana iyi geliyormuş ya da ruhumu o" (G61,K,İşsiz,A).

Aynı genç sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük yapmanın da, işsizliğin yarattığı bunaltıcı ruh halinden bir çıkış yolu ve iyi hissettiren bir faaliyet olduğunu belirtmiştir.

"Orada bir aya yakın falan orada faaliyet gösterdik. Öyle yani mutlu hissediyorum aslında insanlara yardım ettikçe, yani birine el uzattıkça uzattıkça kendimi daha huzurlu hissediyorum."
(G61,K,İşsiz,A)

Ev ortamından uzaklaşma ve dışarı çıkma için meşru bir sebep olan sertifika programları ve mesleki kurslar, iş arayan gençler için eğitimden öte sosyalleşme ve destek alma imkanı oluşturmaktadır.

"Buraya geldiğimde aslında ...Hanım sağ olsun. Yani inanılmaz derecede ilgileniyor. Benden daha çok ilgileniyor... şöyle şöyle bir şey var, CV'ni yolluyorum, seni buraya yolluyorum vesaire diye. O biraz insanı motive ediyor çünkü ben düştüğümde mesela ...Hanım diyor ki," saçmalama hayır olacak, halledeceğiz, daha iyisi olur".."
(G79,K,İşsiz,A)

A.6. Beden Sağlığı

Bedensel Rahatsızlıklar

Bireysel veya ailedeki kronik rahatsızlıklar, gençlerin iş gücünün dışında kalmasına veya tercihlerini etkilemesine neden olmaktadır. Ayrıca işsizlik ve stres, araştırmaya katılan iş arayan gençlerin bazılarında cilt bozuklukları, saçkıran ve düzensiz beslenme gibi bedensel rahatsızlıklara yol açmıştır.

"Bununla ilgili bir sıkıntı da yaşadım geçen dönem. Kendi kendine böyle stres yapan biri değilim meğer içimde yapıyormuşum. Saçımda saçkıran çıkmıştı. Doktora gittim stresten dedi"
(G44,E,İşsiz,İ)

"Ama evet gece yemeleri yapabilirim yine ama o da tamamen iş bulamayışımın stresi falan. Bu sıralar çok gece yiyor olabilirim"
(G51,K,İşsiz,İ)

B. BEKLEMEDE OLANLAR

Beklemede olanlar diye adlandırdığımız ikinci grup ise genellikle üniversite (YKS/DGS), kamu personeli seçme sınavı (KPSS) veya yetenek sınavları gibi kritik sınavlara hazırlanan gençlerden oluşmaktadır. Onların yaşadığı en büyük sorunlardan biri, pandemi döneminin yol açtığı akademik disiplin ve motivasyon kaybıdır. Bir genç, *"Benim online dönemde, yani pandemi zamanında 10. Sınıf ikinci dönemi, o bir buçuk senede bayağı bir disiplin ve çalışma düzenim kaybolmuştu... Tamamen online süreçte okuldan uzaklaştım"* diyerek bu kaybı dile getirmiştir. Bu süreçteki en yoğun duygusal yük, hayatı belirleyici sınav kaygısıdır. Gençler üzerlerinde hissettikleri baskıyı, *"Büyük bir sınav var önümde, hayatımı belirleyecek bir sınav olduğu için sınav anına kadar bir heyecan olacak..."* sözleriyle aktarmaktadır. Sınava hazırlanma döneminin uzaması, gençlerin kendilerini arafta kalmışlık ve tükenmişlik hissi içinde bulmasına neden olmaktadır. Bu durumu yaşayan bir genç, *"Şu an böyle Arafta gibiyim. Yani hayatın bir aşamasına takılı kalmış gibiyim. Ve kendimi gösterebileceğim hiçbir alanda, işte gösteremiyorum... O yüzden beni biraz tüketti"* şeklinde duygularını ifade etmiştir.

B.1. Eğitim Dönemi ve Etkileri:

Pandeminin ve Depremi Eğitime Olumsuz Etkisi:

Pandemi ve deprem, birçok gencin lise ve üniversite yıllarını bölünmüş yaşamasına ve okul deneyiminin sosyal yanından mahrum kalmasına neden olmuştur, bu da dönemi "yarım kalan bir hikaye" olarak görmelerine yol açmaktadır. Bu krizler, disiplin ve çalışma düzeninin kaybolmasına ve asosyalliğe itmiştir. Beklemede olan gençlerden biri üniversite yaşamını aşağıdaki sözlerle aktarmaktadır.

"Bizim tabii ki bütün pılı pırtıyı toplayıp herkes memleketine. Yine bu hikaye, yani yarım kalan bir hikayemiz oldu üniversitede yani anlayacağınız 4 yıllık üniversiteyi 2 yılda okudum diyebilirim."
(G94,K,Bekliyor,İ)

Kriz dönemlerinde uzaktan eğitim, okuldan uzak kalma, akademik başarıyı ve psikolojik iyi olma halini etkilemiştir. Araştırmaya katılan birçok genç, derslerden kopma yaşadıklarını aktarmıştır.

"Uzaktan eğitim sürecinde aslında pek derslere katıldığım söylenemez. Hani zaten 9. ve 10. sınıfı derslere pek katılmadığım için zar zor geçtim." (G02,E,Bekliyor,A)

Çevrimiçi eğitimde kopya çekme ve yerine başkasını sınava sokma gibi durumlar gençlerin akademik ortalamalarını düşürmüştür. Uygulamaya dayalı bölümlerde öğrenciler derslere devam etmemiş ve öğrenememişlerdir.

"Başarılı bir öğrenciydim fakat pandemi sürecinde. Yine ne kadar çalışsan bile, ...hani insanlar uzman kişileri sınava soktuğu için ben de kendim yapmaya çalıştığım için sınavı, benim ortalamam feci şekilde düştü." (G94,K,Bekliyor,İ)

Okula dönüşte adapte olmakta zorlanan ve sınav hazırlığına yetismekte güçlük çeken gençler, deprem gibi olaylardan sonra çalışmayı tamamen bırakmışlardır.

"Birden her şey alt üst olunca boşluğa düştüm. Birkaç ay kendimi eve kapattım." (G84,K,Bekliyor,A)

Öğretmenlerle kurulan ilişkiler, gençlerin derslere olan yaklaşımlarını etkilemektedir; iyi iletişim kurdukları öğretmenlerin derslerine daha fazla ilgi göstermektedirler. Çevrimiçi dönemde bazı öğretmenlerin öğrencileri derse çekme çabası motivasyon sağlamıştır.

"Pandemi dönemi çok şeydi aslında yani, ders canlı işleniyordu, canlı işlenen derslerde de genelde hani matematik dersi varsa giriyordum. Başka derslere çok ilgilenmiyordum. İstediğime göre girme imkânım öyle bir olanak sağlıyordu ve evde olduğu için zaten işte sabah dokuzda daha sonra, bazen uyanamıyorsun, bazen şey olabilir önemsemiyorsunuz bazı böyle şeyler oluyordu. Onun dışında bazı öğretmenler kendisi ayrı özel ilgilenip çağırıyordu, yok yazıyordu gibi sistemleri vardı. O yüzden onların özel bir yeri var. Bunun dışında pek dersle alakamız yok. Dışarı çıkabilirsin, dışarı

çıkıyorduk, evdeydik genel olarak... Yani kopukluk yarattı... Kesinlikle, yani neredeyse hiç bağımlı yoktu." (G31,E,Bekliyor,A)

Eğitimin Akademik Motivasyon ve Hedef Belirlemede Rolü:

Gençler, okuldaki akademik eğitimin yetersiz olduğunu düşünmekte, bilgilerin genel kültür olarak kaldığını ve asıl öğrenimin kişinin kendi çabasıyla ya da dershanede gerçekleştiğini belirtmektedir.

"Yani akademik eğitim. Bilmiyorum, şu an, şu aralar en azından, ülkedeki çoğu okulun akademik olarak öğrencilere pek bir şey kattığını düşünmüyorum ben. Genel olarak ...öğrenciler kendi başlarına öğreniyor. Ben de öyleydim ya da işte dershaneden öğreniyordum. Ya okuldaki akademik eğitim bence yeterli değildi. Çoğu Anadolu lisesindeki eğitim yeterli değil bence tabi birkaç tane istisna vardır işte Galatasaray'dır, Kabataş'tır falan ama. Akademik eğitimden pek memnun değildim. Ama sosyal açıdan beni çok geliştiren bir yer oldu. Arkadaşlarımı çok seviyorum. Çok farklı insan tipi gördüm. Yani Erzincan'dan İstanbul'a gelmişim sonuçta." (G75,E,Bekliyor,İ)

Eğitim Hayatında Başarının Önündeki Engelleri:

Sınav stresi, başarısızlık kaygısı ve akran zorbalığı gibi durumlar gençlerin eğitim hayatında zorlanmasına neden olmaktadır. Meslek liselerinde temel derslerin yetersizliği de başarıyı engelleyen bir faktördür.

"Benim, ben çok soru soran bir öğrenciyim derslerde. Onları böyle çok yüzü düşerek cevap veriyor işte. Ya I... anlamıyor musun? Şöyle böyle falan diyorlar." (G75,E,Bekliyor,İ)

Okulda /Dershanede Arkadaşların & Öğretmenlerin Rolü

Arkadaşlıklar, gençlerin ortak hedefler doğrultusunda birbirlerini motive ettiği ve bazen rekabet ortamı yarattığı bir destek mekanizmasıdır. Öğretmenler ise derslere olan ilgi, destek ve karakter gelişiminde önemli roller üstlenmektedir.

"Arkadaşım A... var. O da benimle veterinerlik isteyince, beraber ikimiz bir şey yaptık, ikimiz de motive olduk. Aynı yeri isteyince."
(G30,E,Bekliyor,A)

Rehberlik ihtiyacı: Kurum Desteği ve Rol Modelleri

Gençler, üniversiteye geçiş sürecinde rehberlik desteğine ihtiyaç duymakta ancak aileler ve okullarda yeterli desteği bulamadıklarını söyleyen gençler bu durumu açıkça belirttiler.

"Rehber öğretmenimle pek aram iyi değildi şahsen. O yüzden pek rehber öğretmenimin yanına gitmezdim." (G02,E,Bekliyor,A)

Rol model alanlar ise genellikle öğretmenleri veya aile bireylerini (özellikle güçlü duruşları nedeniyle) örnek almaktadır. Bazı gençler, "kendi yolunda gitme" arzusu nedeniyle rol model alacak kimsenin olmadığını belirtmektedir.

"Rol model aldığım biri yok aslında. Şu kişinin şu özellikleri dediğim biri aklıma gelmiyor." (G41,K,Bekliyor,İ)

B.2. Gelecek İçin Beklerken

Mezuna kalmak, daha iyi bir üniversite kazanma hedefiyle kabul edilen bir durumdur; ancak bu süreçte gençler "bir yıl kaybetme" hissi, suçluluk ve akranlarından geri kalmışlık duygusu yaşamaktadır.

"Yani ilk seneler hata yapmışım diyorum. Yani hala içimde bir ukde olarak kalacak iyi üniversite. Çünkü kazanabilirdim."
(G41,K,Bekliyor,İ)

Duygusal Haller

"Hayatı belirleyecek sınavda" başarılı olamama kaygısı yüksektir, ancak bazı gençler stresi yönetmeye çalışmaktadır.

"Kendimi yani biraz stresli hissediyorum ama yani kendimi bildiğim için, yani güzel hazırlandığımı bildiğim için o stres kayboluyor."
(G30,E,Bekliyor,A)

Sınav kaygısı ve başarısızlık endişesi, bazı gençlerde depresyona ve reçeteli ilaç kullanımına yol açabilmektedir.

"Bu konuda neden çünkü mesela çoğumuzda bir hepimizin bir sınav kaygısı, depresyonu var ama çoğu reçeteli ilaçlar kullanıyor."
(G31,E,Bekliyor,A)

Gençler, istediği bölüme girememekten, istihdam için girdikleri sınavlarda başarılı olsa bile torpil/kayıрма ihtimalinden ve yeterince çalışıp çalışmadıklarına dair içsel sorgulamalardan endişe duymaktadır.

"Hani torpil yüzünden açıkta kalmaktan korkuyorum aslında. Hani bütün her şeyimi verip gerçekten o sınavda iyi bir performans sergiledikten sonra torpil yüzünden ben yine açıkta kalırsam kendimi çok kötü hissedirim..." (G54,K,Bekliyor,İ)

Uzun süreli bekleyiş, gençlerde sürekli mücadele etme hissi, bitkinlik ve "Araf'ta kalmış" gibi hissetme duygusu yaratmaktadır.

"Hâlâ düşünüyorum işte, acaba tekrar mezuna kalıp denesem mi diye ama çalışma motivasyon ve isteğim, pek yok. Çünkü şu an böyle arafta gibiyim." (G41,K,Bekliyor,İ)

Sınava hazırlık döneminde stres nedeniyle beslenme düzeni bozulmakta, abur cubur tüketimi artmaktadır. Yeme bozukluğu gibi ciddi sorunlar da yaşanabilmektedir.

"Abur cubur, paketli gıda tüketimim çok fazla ama yani her zaman sıfırdan başlamaya çalışıyorum." (G08,K,Bekliyor,M)

Gençler, sürekli stres ve belirsizlik içinde çalışmaktan çok yorulmuş hissetmekte ve yoğun bir dinlenme arzusu duymaktadırlar.

"Ruh halimi... Sıkılmış yorulmuş hissediyorum daha çok. Derslerden filan." (G01,E,Bekliyor,A)

Hedefler ve Sınav Tercihleri:

Beklemede olan araştırmamıza katılan gençler, hedeflerini (bilgisayar, makine mühendisliği, veterinerlik, doktorluk, opera)

belirlerken gerçekleşme ihtimalini ve şehir seçimi gibi konuları değerlendirmektedirler. Yüksek hedefler koymak ve birden fazla alanda yetkinlik kazanmak istemektedirler.

"Benim hedefim doktor olmak... çocuk doktoru, ya da kadın doğum, ya da dermatolog olabilir. Yazılım, aynı zamanda yazılım dersi aldım, onu ilerletmek yazılım şirketi açmak, ikisini aynı anda yapmak." (G86,K,Bekliyor,A)

Sınav Sonrası:

Sınavın tamamlanması, gençlerin stresin bitişi, rahatlama ve "hayata yeniden başlama" (kendi hayatını çizme) olarak gördükleri bir dönemin başlangıcını ifade etmektedir.

"Bir devri kapatmış ve artık hayata başlıyorlar olarak. Artık hayata hani sanki yeniden doğuyormuş gibi bir kafadayım." (G31,E,Bekliyor,A)

KPSS sürecinde bekleyen gençler için sınav ve atama sistemlerindeki sürekli değişiklikler ek bir stres kaynağıdır, bu durum gençlerin motivasyonunu kaybetmesine ve öğretmenlik gibi mesleklere olan inancın azalmasına yol açmaktadır.

"Hani hem bir sürü üniversite açıp hem her birine eğitim fakültesi koyup, ondan sonra da eğitime inanmadığınız için bir sınava sokup o sınavı da yeterli görmediğiniz için mülakata sokup onun da üstüne başka bir eğitim daha vereceğiz gibi bir düzenleme hiç mantıklı gelmedi bana." (G08,K,Bekliyor,M)

B.3. Aile Dinamikleri: Beklentiler, Destekler ve Baskılar

Ailenin Yön Vericiliği:

Aileler, bekleme sürecinde gençlere (özellikle gelecek vadeden meslekler konusunda) beklentilerini hissettirmekte ve akademik hedeflere ulaşmaları için baskı yapabilmektedir. Abiler, ablalar ve kuzenler de kariyer hedeflemede etkili olabilmektedir.

"Onlar için, mesela babam diş hekimliği okumamı istiyor. Annem de diş hekimliği okumam taraftarı, işte sağlık çünkü her zaman bir iş imkânı olan ve para getiren meslek..." (G41,K,Bekliyor,İ)

Minnettarlık, Ailelerin Takibi ve Baskı Hissi:

Gençler, ailelerinin eğitim konusundaki destekleri için minnettarlık duymakta, ancak bu destek aynı zamanda aile takibi ve baskısı anlamına da gelebilmektedir.

"Beni hep desteklediler. Yani hiç öyle bize yük oluyorsun anlamında hiçbir şey görmedim. Hep desteklediler beni şükrederim onlar için." (G30,E,Bekliyor,A)

B.4. Gençlerin Yaşamı

Günlük Rutinler:

Sınava hazırlanan gençler için günlük rutin çoğunlukla dershanede yoğun çalışmayla, kalan zaman ise evde dinlenerek geçmektedir. Bu yoğun rutin içinde uyku ve dinlenmeye ayrılan zaman azdır.

"Sabah sekizde falan uyanıyorum 8 buçuk 9 civarı kalktığımda yani. İşte kahvaltı filan, sonra dershaneye gidiyordum." (G01,E,Bekliyor,A)

Ev içi Yükümlülükler:

Sınavlarına odaklanabilmeleri için ev işi sorumluluğu genellikle anneler ve bazen de ablalarda olmaktadır. Bazı gençler ev işlerine

yardım etse de, genel olarak beklemede olan gençler kendilerine yüklenmiş bir sorumluluk olmadığını belirtmektedirler.

"Annemle babam şu anda ortak yapıyorlar. Yani benim gördüğüm en azından o şekilde. Şu anda hani yemeği bir gün annem yapıyorsa bir gün babam yapıyor, o şekilde gidiyor."
(G02,E,Bekliyor,A)

Sosyal Yaşam ve Dijital Dünya:

Arkadaşlar, gençlerin sosyalleşmek ve dertleşmek için kafelerde buluşmak gibi aktivitelerle vakit geçirdiği en önemli destek mekanizmasıdır.

"Yani genelde beraber ders çalışıyoruz. Ders çalışmadığımız zamanlarda gidip beraber zaman geçiriyoruz, bir kahve içiyoruz, geziyoruz Kadıköy'de."

Dijital dünya, gençlerin ders çalışma stresini atmak için video/dizi izleme, sosyal medyada vakit geçirme gibi amaçlarla kullandıkları bir alandır. Sınav senesinde sosyal medyadan uzak kalmaya çalışanlar olsa da, gündemi takip etmek ve sosyal bağları sürdürmek için kullanmaktadırlar.

"Kısa videolar var artık biliyorsunuz saatlerce izleyebilirim. - Instagram'cı mısın o zaman? Evet TikTok, Instagram."

Sınav beklerken gençler stresle baş edebilmek için spor (vücut geliştirme, bisiklet, kick boks), müzik aletleri çalma gibi hobilere yönelmektedir.

"Bir yıllık bir ders çalışma sürecim var. O ders çalışma sürecinin içerisinde vücut geliştirmeye uğraşıyorum. Klarnet çalışıyorum, İngilizce makaleler çeviriyorum..." (G94,K,Bekliyor,İ)

B.5. Ekonomik Zorluklar ve Finansal Bağımsızlık:

Kısıtlı Harcamalar, Kısıtlı Yaşamlar:

Gençler, bekleme sürecinde gelirleri olmadığından harcamalarını (ulaşım, yemek, sigara, dersane/kitap) kısıtlı tutmakta ve sosyal aktiviteleri ertelemektedir.

"Dersane olduğu için, kitaplara gittiği için öyle pek aktiviteye harcayacak, param veya zamanım da olmadı yani..."
(G30,E,Bekliyor,A)

Finansal Bağımsızlık Çabası ve Arayışı:

Finansal bağımsızlık, gençler için kendi ayakları üzerinde durmak, bağımsız bir birey olmak ve gelecekteki hedeflerine (eğitim, seyahat, yatırım) ulaşmak için bir zorunluluk ve arayıştır.

"Kendi paramı da kazansam hani şey de olsa belki farklı bir evde yaşarım 3 kişiyle ama şeyi farklı biri olduğunu hissetmek istiyor insan bir saatten sonra." (G31,E,Bekliyor,A)

Akademik Hedeflerden Ödün:

Ekonomik zorluklar nedeniyle bazı gençler, kayıt oldukları üniversiteye odaklanamayıp memleketlerine dönmekte veya daha uygun maliyetli (devlet veya yerel) üniversiteleri hedeflemek zorunda kalmaktadır.

"Maddi anlamda zora girebiliriz. Yani bizim ailenin maddi durumları çok oynak yani bir dönem çok iyi oluyor maddi durum bir dönem çok sıkışık oluyor." (G02,E,Bekliyor,A)

B.6. Çalışma Deneyimi:

Enformel sektörde istihdam

Gençler, geçmişte (yazları veya okul döneminde) ailelerinin sosyal ağlarını kullanarak sigortasız, enformel işlerde (inşaat, tarım, garsonluk, özel ders) çalışmıştır.

"Garsonlukta yatırılmadı. Ben online dönemde de çalışmışım. O zaman da yatırılmadı. Bir hangi isteyken bir kere değişik değişik işler yaptım açıkçası kısa süreçte." (G08,K,Bekliyor,M)

Çalışmanın Zor Tecrübeleri:

Çalışma deneyimleri genellikle zorlu koşullar içermektedir; gençlerin gururunu inciten üstten konuşma ve emir kipleriyle karşılaşma, fiziksel olarak yorucu işler yapma gibi durumlar söz konusudur.

"Aslında bir patronun altında çalışmak gerçekten zor. Bir de ilgi yoktu. İlk önce bir giderim çalışacağım yere. Böyle bir insanların gözlerinden artık nasıl kişilikte olduklarını anlayabiliyorum. Bir bakarım burası uygun ya da uygun değildir diyebiliyorum." (G14,K,Bekliyor,İ)

B.7. Gelecek Hayalleri:

Maddi Bağımsızlık:

Gençlerin hayalleri arasında kendi işini kurmak/yapabilmek, saygın bir meslek edinmek ve istediklerini yapabilecek maddi gücü elde etmek bulunmaktadır.

"Kendi işimi kazanmış, kurmuş yani. Üniversitem bitmiş. Çalıştığım, kendi arabamı alabileceğim motorumu alabileceğim öyle bir şey düşündüm." (G01,E,Bekliyor,A)

Kaygısızlık:

Kaygısız ve stressiz bir yaşam, en fazla vurgulanan ortak dilektir. Para, bu kaygısızlığa ulaşmanın anahtarı olarak görülmektedir.

"Şu anki kadar stresli olmak istemiyorum birincisi, hani bir an bir gün elimde para var, bir gün elimde yok. Hani o olmasını istemiyorum." (G02,E,Bekliyor,A)

C. EV KIZLARI/KADINLARI

Evli, bekar veya boşanmış olup, ev içi ve bakım sorumlulukları nedeniyle eğitim ve istihdam dışında kalan genç kadınları kapsayan bu grubun en belirgin sorunu, maddi bağımlılık ve otonomi kısıtlılığıdır. Çalışmamak, genç kadınların kendi harcamaları ve kararları üzerindeki kontrolünü azaltmaktadır. Bir katılımcı, çalışmayı bıraktıktan sonra yaşadığı finansal kısıtlılığı ve bağımlılığı şöyle dile getirmiştir: *"Kendi paramı daha rahat harcayabiliyorum dolayısıyla işte o dönem lüks harcama yapabiliyorum ama şu an lüks harcama yapamıyorum...Çünkü kendi param değil".* Ekonomik bağımlılık, otonomi kısıtlılığını da beraberinde getirerek, *"Alabilir miyiz, yapabilir miyiz e dönüyor... O süreçte de mesela o özgürlüğün kısıtlanmış gibi hissediyorsun"* hissiyatını yaratmaktadır.

Genç kadınlar üzerinde, özellikle çocuk sahibi olanlarda, yoğun ev içi ve bakım yükümlülükleri büyük bir baskı oluşturmaktadır. Bu sorumluluklar nedeniyle kendilerine zaman ayıramamaktadırlar. Bir görüşmeci, çocukları uyuduktan sonra bile dinlenemediğini *"Yani evet, çocuklar uyuduktan sonra en azından bir saatliğine. Hani televizyonun karşısına geçiyorum. Evet, televizyon sadece açık kalıyor. Ben sadece beynimi dinlendiriyorum. Hani onu izledin mi diye sorsanız sadece gözlerim izlemiş oluyor"* sözleriyle anlatmıştır.

Araştırmaya katılan ev kızları/kadınlar, özellikle evlilik ve eğitim konularında toplumsal ve ailevi baskı ve zorlama ile karşılaştıkları durumları da aktarmışlardır. Evlilik veya okuma kararlarında ailelerinin beklentileri belirleyici olabilmektedir. Zorla evlendirildiğini ve sonrasında ailesinin desteğini kaybettiğini anlatan bir katılımcı, *"Zaten evlenirken babam benden şey demişti bu evden çıkıyorsun... Yok kızım dedi, sen bizden çıktın sen onların kızıydın dedi. Öyle bir hissettim ki dünya başıma yıkıldı"* diyerek yaşadığı baskıyı ve terk edilmişlik hissini ifade etmiştir.

C.1. Aile Dinamikleri: Ekonomik ve Duygusal Destek

Ailenin Manevi Desteği:

Aile, genç kadınların hayatlarında (eğitim, evlilik, kişisel gelişim) destekleyici bir rol oynamaktadır. Anne desteği özellikle çocuk bakımı yüklerinde büyük önem taşımakta ve çalışma isteğini canlı tutmaktadır.

"Annem diyor zaten hani sen dediğimi yap kendini kurtar, bu sana verilmiş bir şans diyor, kendini kurtar ben çocuğa bakarım diyor. Yani çalışsan da bakarım diyor..." (G35,K,Ev Genci,A)

Ailenin Maddi Desteği:

Ailelerine ekonomik olarak bağımlı olanlar, "yük olma" hissinden kaçınmak için harcamalarını kısıtlamakta ve finansal sorunları yansıtmamaya çalışmaktadır. Ailenin maddi durumunun yetersiz olduğu durumlarda, manevi destek yeterli olamamaktadır.

"İşte haftada bir katmerciye gidiyorum. O şekil zaten ailemin yanındayım. Birkaçtır abimden harçlık alıyorum, normalde hiç almam da karşılayamıyorum." (G90a,K,İşsiz,A)

Aile Desteğinin Olmamasının Olumsuz Etkileri:

Aile desteğinin yokluğu, zorla evlendirilme, eşten ayrılamama veya eğitime devam edememe gibi genç kadınların hayatının yönünü olumsuz etkileyen sonuçlar doğurmaktadır.

"Babam beni sevmesini çok isterdim. Yani bana kimse olmasın babam olsun ki babam da dediğim gibi bir gün elini başıma vurmamış veya kolunu omzuma atmamış." (G90b,K,Ev Genci,A)

Aile Üyeleri ile İletişim:

Genç kadınlar genellikle anne ve kız kardeşleriyle daha yakın ilişkiler kurmakta ve onlarla dertlerini paylaşabilmektedir.

"Kardeşlerimle iyiyim çok iyiyim belki abimle. Çok didişiriz çok aşırı didişirim ama çokta iyi anlaşırım. Hani kedi köpek gibiyiz birazcık onunla ama lafta söyletmeyiz." (G52,K,Ev Genci,İ)

Ev İçi Zaman Kullanımı:

Ev işleri (yemek, temizlik, çocuk bakımı) genç kadınların rutinini oluşturmakta, ve bu sorumluluklar nedeniyle kendilerine daha az zaman ayırabildiklerini belirtmektedirler. Eşlerinden destek görenler, eşlerinin ev işlerinde yardımcı olduğunu aktarmaktadır.

"Sonra tekrar çocuklar bir yerleri dağıtmışsa falan ev falan toparlanıyor. Çocuklarla ilgileniyorum. Çocuğun ödevi varsa ödevle ilgileniyorum. Zaten akşam yemeği yapıyorum. Çocuklara yemek yediriyorum. Bulaşık yıka, evi toparla tekrardan sonra bi yatağa girdim mi sonrasını hatırlamıyorum." (G78,K,Ev Genci,A)

Aileye Destek:

Genç kadınlar, çalıştıkları zamanlarda veya aile üyeleri çalıştığında ev işlerinde ve kardeş bakımında sorumluluk almaktadır. Kendi isteklerinden feragat ederek ailelerine yardım etmeye çalıştıklarını ifade etmektedirler.

"Aman sevdireyim ve insanları mutlu etmeyi her zaman kendimden kendim ya bencil olamıyorum galiba kendimi hep ikinci plana atıyorum..." (G52,K,Ev Genci,İ)

Karar Alma Süreçlerine Katılım:

Aileyle yaşayan genç kadınlar, evde seslerinin çok fazla duyulmadığını ve karar alma süreçlerinde ebeveynlerinin veya eşlerinin baskın olduğunu paylaşmaktadırlar.

"Yani kayınvalidem mesela şeydir. Ev konusunda, işleyiş konusunda hani... Dediğim gibi Anadolu insanıdır. Bu erkek baskınlığını çok iyi hissettirir." (G49,K,Ev Genci,İ)

C.2. Okul Deneyimi ve Eğitimin Anlamı

Olumsuz Anılar:

Okul deneyiminde öğretmenler ve akranlar tarafından yapılan zorbalık ve ayrımcılık, genç kadınların özgüvensiz hissetmesine yol açmıştır.

"O yüzden onlar tarafından zorbalığa uğramadım ama mesela okul tuvaletinde falan kızlar sivilcelerime şey yapıyordu işte, tedavi görüyor musun, ilaç kullanmıyor musun? Evet, böyle kusurluymuşum gibi hissettim." (G95,K,Ev Genci,İ)

Olumlu Anılar:

Okul döneminde "iyi zaman geçirmek", sosyalleşme, arkadaşlarıyla eğlenmek ve öğretmenlerle iyi ilişkiler kurmak anlamına gelmektedir. Bu dönemi özleyenler, daha fazla çaba göstermedikleri için pişmanlık duymaktadır.

"Çok arıyorum yani bazen diyorum keşke şunları da yapsaymışım, çok iyi zamanlarmış." (G35,K,Ev Genci,A)

Eğitimden Kopma:

Özel hayatlarındaki sıkıntılar (ilişki sorunları) nedeniyle ders çalışmakta zorlanan gençler, eğitimlerine istedikleri gibi devam edememişlerdir.

"Ben birisine çabuk bağlanan birisiyim. Hani ben bayağı bir 6-7 ay aşk acısı çektim, o yüzden. (...) Temmuz'da da dershanem başladı. Ben çok yarım yamalak oldum yani." (G95,K,Ev Genci,İ)

Ailenin şehir dışına gitmeye olumlu yaklaşmaması, eğitime devam etme konusunda engel teşkil etmektedir.

"Ben aslında istiyorum da ailem istemiyor. -Yani çevreye güvenmediklerini söylüyorlar. Aslında çevreye güvenmiyorsan İstanbul'da da güvenmeyeceksin yani." (G95,K,Ev Genci,İ)

Kişisel veya ailedeki hastalıklar ve fiziksel engeller, eğitime devam edememe faktörleri arasındadır.

"Yani çok mücadele verdim ama şey benim kulaklarımda problem olduğu için yapamadım. Geri kaldım ondan dolayı ameliyat oldum." (G43,K,Ev Genci,İ)

Maddi yetersizlikler, kaza veya sağlık sorunlarının yarattığı ekonomik zorluklarla birleştğinde eğitimden kopmalara sebep olmaktadır.

"Maddiyat olarak, kendiniz okuduysanız öz güveniniz yerine gelir. Şu an çalışmıyorum. E eşimin eline baktığım için..." (G93,K,Ev Genci,İ)

Evlilik, hamilelik veya çocuk bakımı sorumluluğu nedeniyle eğitimlerini yarıda bırakmışlardır; özellikle şehir dışında okuma imkanı ev işi/bakım sorumluluğu nedeniyle zorlaşmaktadır.

"Fakat sürpriz olarak kızım geldi dünyaya hani yaptığım tüm planım yalan oldu alt üst oldu.O şekilde yani." (G52,K,Ev Genci,İ)

Aile baskısının, genç kadınların evlenmeye yönelmesine veya eğitim planlarını değiştirmesine neden olduğu durumlar olmuştur.

"Sonra eşimle falan tanıştık o benim için bir kaçış oldu. Benim yaşımda o zaman çok küçüktü. Ben ona çok güveniyordum. O bir kaçıştı benim için..." (G90a,K,Ev Genci,A)

Eğitimin Anlamı:

Eğitim, sosyal yaşam, yeni insanlar tanımak, farklı bir kültürü geliştirmek ve sosyal sermaye edinmekle ilişkilendirilmektedir.

"Üniversitenin bana en büyük katkısının şu olduğunu düşünüyorum ben, insan tanımak. Çok çeşit fazla insan tanıyorsun. Lisedeki gibi asla olmuyor." (G13,K,Ev Genci,İ)

Eğitim, genç kadınlar için kendi ayakları üstünde durmak ve özgüvenli hissetmek için bir araçtır.

"Deseler ki evlilik mi, eğitim mi? Direkt eğitim derim, gerçeği söylüyorum." (G93,K,Ev Genci,İ)

Eğitimini tamamlamak, üniversite diplomasına sahip olmak, işte özgüvenli olmak ve iş başvurularında avantaj sağlamakla ilişkilendirilmektedir.

"Burası diplomatik bir ülke, her şey belgeye bakıyor. Sen istersen 10 sene çalış orada. Bir üniversite mezunu geldiğinde..." (G35,K,Ev Genci,A)

"6 ay evde kaldım AVM'ye CV bıraktım. Şimdi ben sekizinci sınıftan sonra da okumadım. Hani çok fazla bir iş imkânı da yok şu an biliyorsunuz şey istiyorlar işte lise şeyidir, diploma falan istiyorlar. Hiçbir şekilde iş bulamadım, 6 ayın sonunda da ablam da AVM de çalışıyor benim." (G90b,K,Ev Genci,A)

Eğitimine devam edemeyenler, bu fırsatlardan yararlanamadıkları için pişmanlık duymakta ve kendilerini mutsuz veya yalnız hissetmektedirler.

"Hani sonra sonra... [Arkadaşlarımın mezuniyetini görünce] Diyorum ki ben de bu duyguları hani aileme yaşatacaktım ama olmadı." (G55,K,Ev Genci,İ)

Okul dönemi, genç kadınların en çok spor yapabildikleri ve aktivitelere katılabildikleri dönem anlamına gelmektedir.

"Ben sporla çok fazla ilgileniyordum (okulda). Lisede özellikle ve çok fazla sorumluluk sahibi seven bir öğrenciydim." (G13,K,Ev Genci,İ)

C.3. Çalışma Deneyimleri, Çalışmama Hali ve Başa Çıkma Yöntemleri

Düzensiz ve Güvencesiz Çalışma:

Genç kadınların çalışma deneyimleri kısa süreli, düzensiz ve çoğunlukla sigortasızdır. Çalıştıkları yerlerde haksızlığa uğradıklarını ve işten ayrılırken haklarından yararlanamadıklarını belirtmektedirler.

"Orda da bana sürekli girdi çıktı yapıyormuş, ben de asla ne gidip bakayım ne üzerine düştüm. 6 yılın sonunda bir baktım. Hani sigorta girişim ne baktım. Sadece ne kadar gösteriyor? 8 ay."
(G90b,K,Ev Genci,A)

İşten Ayrılma Nedenleri:

Araştırmaya katılan genç kadınlar arasında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıklar, taciz ve eşin baskısı nedeniyle işten ayrılmak zorunda kaldıklarını aktaranlar da yer almıştır.

"Açık ve net söyleyeceğim, başımızdaki artık müdürdü galiba o ben odada üstümü değiştirirken odanın kapısından izlediğini görünce ben rahatsız oldum ve işten ayrıldım direkt."(G93,K,Ev Genci,İ)

Çalışma koşullarının ağırlığı (fiziksel yoğunluk, mesai saatleri) veya ücretlerin düşüklüğü nedeniyle işten ayrılma yaşanmıştır.

"Bir doktorun bir tane odası yoktu maalesef\ bir doktorun mesaisi bitip çıktıktan sonra o odayı diğer doktor için ben hazırlıyordum. Onun hastalarını kabul ediyordum. O süreçte de evet çıkışım bir saat falan bir geç oluyordu maalesef." (G93,K,Ev Genci,İ)

Kaza veya kronik rahatsızlıklar nedeniyle işten ayrılmak zorunda kalmışlardır.

"Çocuk kaybettikten sonra ben okul servisine girdim. Hatta orada bir kaza yaşadım, burnum kırıldı... Burnum kırıldıktan sonra maalesef ayrılmak zorunda kaldım." (G93,K,Ev Genci,İ)

Evlilik, hamilelik, çocuk bakımı ve aile üyelerinin bakım sorumluluğu nedeniyle işten ayrılma sıkça görülmektedir.

"İş olarak iş olarak olmadı. Yani bulunulamadım çünkü çocuklarımı bırakacak birim yok maalesef." (G93,K,Ev Genci,İ)

Ev ve iş yeri arasındaki mesafe, çalışmaya engelleyici bir faktör olarak görülmektedir.

"Şehir hastanesiyle görüştük... Bir de özel bir yerle görüştüm ama onun yeri çok uzaktı." (G35,K,Ev Genci,A)

Pandemi dönemi de genç kadınların çalışmayı bırakma nedenleri arasında yer almıştır.

"6 ay ben ancak dayanabildim. O da ben yine devam ederdim ama 3 ay boyunca içeride, içeriden devam ediyorduk. Bütün personeller bir de kapatılma olmuştur 17 gün." (G40,K,Ev Genci,A)

İş Arama Deneyimleri:

Genç kadınlar, işverenlerin taleplerini haksız bulmakta ve işe alımda deneyim baskısının yıpratıcı olduğunu düşünmektedirler (tek maaşla birden fazla kişinin işini yapma beklentisi).

"İşverenler bence kendilerine yanlış anlaşılmasa köle arıyorlar."

İş arama yöntemleri genellikle kişisel ağlara (aile, tanıdıklar) dayanmakta, bununla birlikte Kariyer.net, Sahibinden.com gibi çevrimiçi platformlar da kullanılmaktadır.

"Şehir hastanesindekine zaten ben geçen sene mi ondan önceki sene mi ne başvurmuştum, olmamıştı. Bu sene de orada benim nefrolojiye gittiğim doktor vardı. O söyledi..." (G35,K,Ev Genci,A)

Çalışamamanın Olumsuz Etkileri:

Çalışamama, ailedeki finansal ihtiyaçların karşılanmasında yetersizliğe yol açmakta, borçlanmaya ve harcamalardan kısma mecbur bırakmaktadır.

"Şu an çalışmıyorum. Eşimin eline baktığım için hani ona söyleyebileceğim maksimum fiyatta bile "bu ay olmaz, bir sonraki ay, bu yıl olmaz, bir sonraki yıl" deyip ertelediği için eğitime geri kalıyorum maalesef." (G93,K,Ev Genci,İ)

İş bulamadıkları için aile üyeleriyle yaşama veya aile evine dönme zorunluluğu yaşamaktadırlar, bu da psikolojik olarak zorlayıcıdır.

"Hani benim de ablamın yanında yanında kalmam lazım. Beni almak yerine yanına bir ev arkadaşı alabilir. (...) Çünkü evdeyim. Gerçekten psikolojik olarak 3-4 aydır evdeyim. Bir gelirim de yok. Hiçbir şeyim yok sürekli ablama da yük olmak istemiyorum." (...)

"Şu an ablam benimle beraber. Hani Allah razı olsun sigaramı alıyor maaşıyla bana bakıyor bir ihtiyacım olunca karşılıyor ama Ona da ne kadar yük olabilirim ki? Sonuçta o da bir öğretmen maaşı. Onun da kendi giderleri var, eve bakıyor ev tuttu. Hani benim de çalışmam lazım ona bir destek olmam lazım. Dediğim gibi ablam olmasaydı Çok farklı yerlerde olabilirdim, ona çok eminim. Sağ olsun arkamda duruyor. Ben yine ablamlar olmasa ben bir hiçim. O yüzden benim de çalışıp hani yük olmak istemiyorum." (G90b,K,Ev Genci,A)

Çalışmama durumu genç kadınlarda çaresizlik, moralsizlik ve "geride kalmışlık hissi" yaratmaktadır.

"-Ve şu an mesela çalışmıyorum, çalışmadığım için mesela ben de kendimi geri planda hissediyorum. Bu hissiyat beni mesela çok yoruyor...

Sosyal hayattan değil aslında ekonomik özgürlük olarak. Bir kere alışmış olduğun bir hayat var, kendi ihtiyaçlarını kimseye sormadan..." (G13,K,Ev Genci,İ)

Çalışmanın Anlamı:

Çalışma, genç kadınlar için kendilerini olumlu anlamda geliştirme, sosyal çevre edinme ve çocuklarının geleceğini etkileme aracıdır.

"Hani kendime öz güvenim daha fazla artar. Dediğim gibi, ekonomik açıdan da değişir, sosyal açıdan da değişir. Benim değiştiği gibi çocuğumun da değişir." (G35,K,Ev Genci,A)

İşe girme ve para kazanma, özgürlük, rahatlık, kimseye hesap vermeden harcama yapabilme ve gezebilme ile ilişkilendirilmektedir.

"Bir şey isterken anne şunu alabilir miyiz demek yerine Anne, ben bunu alıyorum demek var. Eve giderken bir şey beğendim diyelim mesela ya da bir şey canım çekti onu almak var." (G71,K,Ev Genci,İ)

Çalışmak, kendi ayakları üzerinde durma ve otonomi sahibi olmak demektir.

"Yani şu an şöyle söyleyeyim, size istediğim tek şey düzenli bir işim, düzenli bir maaşım hani kendim de ayakta durabileyim."
(G90b,K,Ev Genci,A)

C.4. Destek Mekanizmaları

Arkadaşlar:

Arkadaşlar, genç kadınların gündelik hayatta destek aldığı, dertleştiği, sosyalleştiği ve ders çalıştığı önemli bir kaynaktır.

"İhtiyaç duyduğumda her zaman yanımdalardı. Ben de onların yanında olmaya özen gösteririm yani. Çünkü arkadaşlık benim için çok önemli." (G13,K,Ev Genci,İ)

Kurslar/Sertifika Programları:

Örgün eğitim dışındaki kurslar ve sertifika programları, genç kadınların farklı alanlarda gelişimine katkı sağlamakta, aynı zamanda yeni insanlarla tanışma ve farklı bir perspektif kazanma imkanı sunmaktadır.

"G. hocanın gelişim, geliştirme açısından da çok iyi yönlendirme açısından da çok iyi, işaret dili falan çalışması olunca gene geliyoruz." (G35,K,Ev Genci,A)

Mekan:

Yaşadıkları çevreye dair memnuniyetsizlik (madde bağımlılığı, güvensizlik), aidiyet hissetmeme ve özellikle çocukları için buranın uygun olmadığı düşüncesi yaygındır.

"Ya madde bağımlılığı biraz daha fazla. Madde olayları bizim semte biraz daha fazla... Yani sizce hani siz buraya geldiniz farklı semtlere de gittiniz sizce burada yaşanabilir mi?" (G78,K,Ev Genci,A)

Gençler, özel hayatlarını yaşayabilmek ve kafalarını rahatlatmak için mekân değiştirme ihtiyacı duymakta, dışarıda olmayı daha özgür ve rahatlatıcı bulmaktadır.

"Yani direk kendimi dışarı atıp geziyorum. Direkt. Yani hiçbir yer bulamazsam alışveriş merkezine gidiyorum." (G35,K,Ev Genci,A)

Şehirlerarası veya semtler arası uzaklık, gençlerin sosyalleşmesini zorlaştırmakta ve izolasyon hissini artırmaktadır.

"Şimdi hepsi evlendiler ben burada tek kaldım. Evet, çok zor." (G49,K,Ev Genci,İ)

C. 5. Ruh/Bedensel Sağlık ve İyi Hali

Hayal Kırıklığı:

Yaşanan talihsizlikler (hastalık, kayıp, kaza) ve haksızlığa uğrama (taciz, ayrımcılık), genç kadınlarda hayal kırıklığı ve aldanma hissine neden olmaktadır.

"O an yani şey diyordum herhâlde hayatımın en kötü yılı babam öldü, erkek arkadaşım beni aldattı. 10 gün sonra KPSS var böyleydim..." (G40,K,Ev Genci,A)

Baskı Altında ve Değersiz Hissetme:

Çevreden gelen çalışmama, evlenmeme veya yaşam tarzına dair eleştiri ve sorular, genç kadınları baskı altında hissettirmekte ve gereksiz "akıl verme" olarak algılanmaktadır. Başkalarının baskıcı yorumları karşısında gençler, moralsiz ve yetersiz/değersiz hissetmekte ve depresyona girebilmektedir.

"Bazen bakıyoruz etrafımıza sonra kendimize bakıyoruz. Böyle şey gibiyiz boş gezenin boş kalfası gibi hissediyoruz çoğu zaman. O zaman bir şeye giriyoruz, depresyona giriyor gibi bir şeyiz yani hiçbir şeyden zevk almıyoruz mutsuz oluyoruz. Sonra o depresyon modundan çıkıyoruz bir anda değişiyoruz yani bilmiyorum. (...) Çevremizdeki insanlar sürekli eleştiriyorlar niye böyle oturuyorsunuz niye çalışmıyorsunuz... Niye evlenmiyorsunuz? Bu sefer işi bırakıyorlar niye evlenmiyorsunuz diyorlar. Bir de şey özellikle akrabalar bir de. Çoğu karışmıyor ama bir tanesi çok karışıyor. Hala halamın bir tanesi var işte niye çalışmıyorsunuz niye hepiniz evde oturuyorsunuz? Niye şöyle yapıyorsunuz diye baskı

yapıyorlar o baskı da zaten insanı bir yerden sonra bunaltıyor.”
(G71,K,Ev Genci,İ)

Başa Çıkma Yöntemleri:

Baskı altında hissettiklerinde suskun kalmak, konuyu geçiştirmek yaygın bir tepkidir.

“Ya da işte birine hizmet etmek gibi ya da evden çıkmayarak, sanki mutlu evlilik hayatın her şeyini, yani biriyle evli kalabilmek sanki dünyanın en iyi şeyiymiş gibi düşünen insanlar var ve ben onları hiç umursamıyorum. Takmıyorum. Diyorum siz haklısınız, yani şey değil. Çünkü onlar belirli bir yaşa gelmişler ve onu görmüşler. Onların o fikirlerini değiştiremezsin. Belirli bir yaş almış artık, değişmiyor. O yüzden ben takmıyorum. O sizin hayatınızdı diyorum. Bu benim hayatım.” (G35,K,Ev Genci,A)

“Geçiştirmeye çalışıyoruz, doğru söylüyorsun, haklısın diyoruz. Halama öyle diyoruz. Çevremizdekilere zaten çok açık bir şey anlatmıyoruz. Zaten biraz da mesafe koymaya başladık artık. O yüzden şu an kimseye bir şey anlatmıyoruz. Bize önerdikleri işleri kendileri yapmıyorlar. O yüzden biz de yani herkesle ilişkiyi kesiyoruz.Kendi kendilerine yani onların hayatlarında yaşamamızı istiyorlarmış gibi ya da ne bileyim onların dediğini yapmamızı istiyorlarmış gibi davranıyorlar.” (G71,K,Ev Genci,İ)

Psikolojik sorunlar yaşayanlar, psikoloğa gitmeyi bir baş etme yöntemi olarak kullanmaktadır.

“Kendim psikoloğa gittim. 2-3 kere gittim o şey ilaç verdiler... İyi olduğumu hissettim yani.” (G90b,K,Ev Genci,A)

Haksızlıkla karşılaştıklarında daha ısrarlı bir şekilde mücadele etmeye çalıştıklarını belirtmektedirler.

“Tamam ben 10 sene gidip gelicem, çünkü düşüneceklerdi. Ben hiç kimse kusura bakmasın. Ben bir imza atıp da şurada boşayamam kimseyi.” (G35,K,Ev Genci,A)

Temizlik ve ev işi yapmak, sinirlerini atma ve daha iyi hissetme yollarından biridir.

"Eşim diyor ki ne var evde. çok iyi geliyor. Çamaşırları mesela, çamaşır topluyorum, ütü yapıyorum, aradan kaldırıyorum."
(G43,K,Ev Genci,İ)

Dışarı çıkmak, gezmek veya alışveriş merkezine gitmek, kendilerini iyi hissettiren ve kafalarını rahatlatan pratiklerdir.

"Dışarı hayatımda da tabii ki de eğer dışarıda bir işim varsa çıkıyorum. Aktif olmaya çalışıyorum. Evin içinde kalmak istemiyorum." (G13,K,Ev Genci,İ)

Darülaceze gibi yerleri ziyaret etmek veya derneklerde gönüllülük yapmak, genç kadınlara iyi hissettiren ve faydalı olma hissi veren faaliyetlerdir.

"Darülacezeyi gezmeyi çok seviyorum. Yaşlıları ziyaret etmeyi çok seviyorum." (G13,K,Ev Genci,İ)

Bazı kadınlar yalnız kaldıklarında ağlayarak sinirlerini attıklarını ve daha iyi hissettiklerini ifade etmektedir.

"Böyle biraz ağlamam gerekiyor, çok şeyim ağlayarak sinirimi atarım." (G52,K,Ev Genci,İ)

Sosyal medya, özellikle izole yaşayan genç kadınlar için karşılaşma alanı olmakta ve rol model aldıkları fenomenleri takip etmek motive edici olmaktadır.

"Ben D. yi takip ediyorum. evet kendisi ünlü bir makyöz kapalı normalde. o da mesela önceden kapalı bir kadındı. Onun hayatını bayağı bir araştırdım." (G90b,K,Ev Genci,A)

Genç kadınlar, zor koşullarla mücadele etmeleri ve direnç göstermeleri üzerinden kendilerine değer atfetmekte, güçlü durmaya çalıştıklarını ve her şeyi tek başlarına halletmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir.

"Ben hiç bir zaman yük olmadım onlara gerçekten... hepsini tek başıma hallettim. Tek başıma buna ablalarım da dahil olmadı."
(G90b,K,İşsiz,A)

Çalışmak ve para kazanmak, genç kadınların kendilerini değerli hissetmelerini sağlamaktadır.

"Ben kendim hani al baba diyordum. Ya bilmiyorum dediğim gibi hani biraz daha dışarıya dönük çalışma hayatı kendimi böyle şey gibi hissediyordum. Bak ben işe yarıyorum açıkçası." (G93,K,Ev Genci,İ)

Kaygılar ve Yıpranma:

Kaygı hissi, deprem korkusu, geleceğe dair belirsizlik ve çocuk sahibi olanların çocuklarının yaşamıyla ilgili endişelerden kaynaklanmaktadır. Yıpranmışlık, daralma ve yorgunluk hisleri yaygındır.

"Yani nasıl bir anne olacağım, ne kadar kendim bir şey katabileceğim buna ya da atıyorum. Bu dünyaya ne kadar katkılı bir evlat yetiştireceğim soruları oluyor." (G13,K,Ev Genci,İ)

Sağlık Sorunları:

Hastalıklar (böbrek rahatsızlığı, düzensiz regl, fıtık) ve travmalar, genç kadınların hayatını ve sağlıklarını olumsuz etkilemekte, kendilerini yalnız ve desteksiz hissetmelerine neden olmaktadır.

"Ben burada demek istediğim her şeyi tek başıma atlattım. (...) Keşke tek başıma atlatmasaydım böyle herkese belli etseydim. Benim de o zaman bugün bir değerim olurdu." (G90a,K,Ev Genci,A)

C.6. Hayaller

Özgürlük ve Yeni Bir Hayat:

Genç kadınların hayalleri çoğunlukla sakin, rahat, huzurlu ve özgür bir yaşam sürmek, kendi ekonomisine katkıda bulunmak ve anne olanlar çocuklarına istedikleri hayatı sunabilmekle ilgilidir. Genç kadınlar, mevcut zorluklardan uzaklaşarak kendileri ve çocukları için yeni bir hayat kurma arzusundadır.

"Çalışmıyorsan yoksun. Paran yoksa yoksun.'larda böyle.....'da böyle paran yoksa sen hiçsin...Şu an tek derdim ne biliyor musunuz? Kendi hayatımı kurayım. Çocuklarımla bir hayat kurayım."
(G90a,K,Ev Genci,A)

"Çocuğumla fıtır fıtır gezmek yani hazır kimse karışmıyorken işte. O hayatı dolu dolu yaşamak istiyorum çocuğumla. Herkes öyle, ama ben kızımınla ayrı bir şey istiyorum. Böyle hani işte "anne iyi yapmışsın ya, valla hayatımızı yaşıyoruz"." (G35,K,Ev Genci,A)

Hayaller arasında şehir, mekân veya ülke değiştirme isteği (Paris, İtalya, Trabzon, Kuzey Işıkları) yer almaktadır.

"Ya valla direkt Türkiye'yi terk ederim... Ben böyle büyük Paris'in ortası gibi bir yerde, işlek bir caddede çok rahatlıkla gezebileceğim, çocuklarıma daha iyi bir böyle eğitim verebileceğim bir ülkede yaşamayı isterdim açıkçası." (G93,K,Ev Genci,İ)

Kendi iş yerlerini açmak, kendi koşullarını belirleyebilmek ve faydalı olabilecekleri alanlar yaratmak genç kadınların hayallerindendir.

"Ama illaki kendi iş yerimi açmayı düşünüyorum. Bu iş yerini de şöyle düşünüyorum. Bir oyun alanı." (G40,K,Ev Genci,A)

NİCELİKSEL ÇALIŞMA

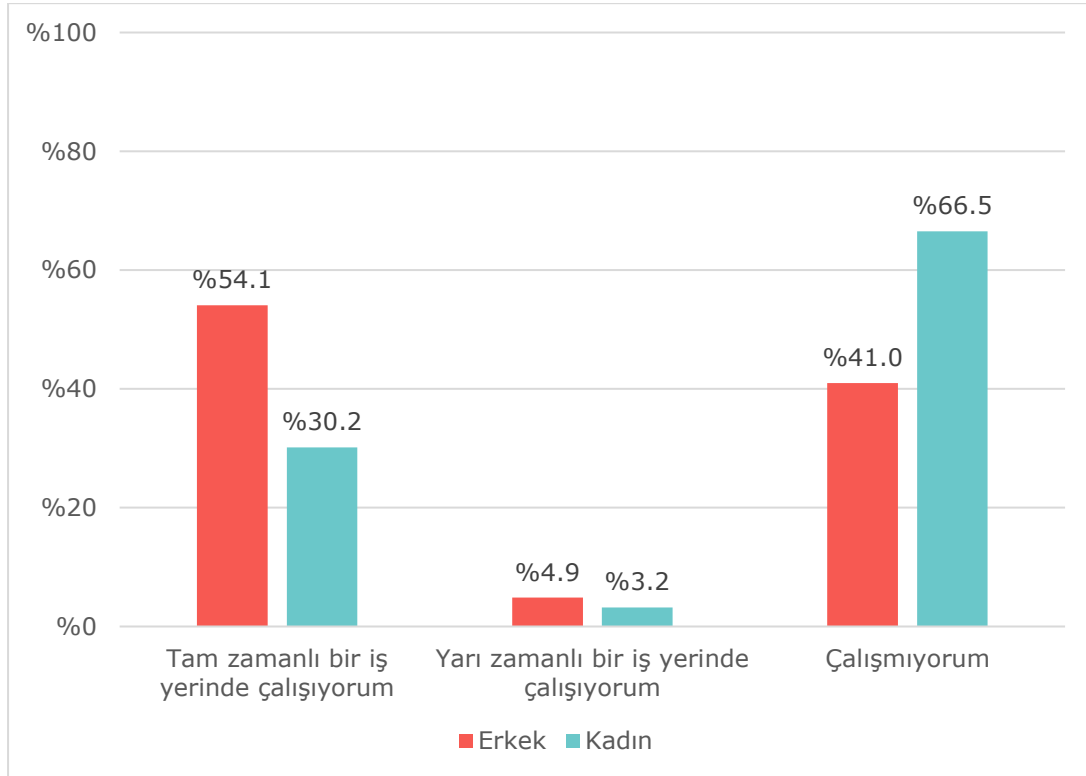
YÖNTEM

Bu araştırma, Fraktal Araştırma tarafından 10 Mayıs – 2 Haziran 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Türkiye temsili olan araştırma, 29 ilin kentsel ve kırsal bölgelerinde çok aşamalı katmanlı örnekleme yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. 18-29 yaş dilimindeki bireylerden oluşan 2403 kişilik örneklem ile hanelerde yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Basit rastgele örnekleme (SRS) varsayımı altında, %95 güven düzeyinde araştırmanın hata payı $\pm\%2$ olarak hesaplanmaktadır.

GENÇLERİN ÇALIŞMA DURUMU

Araştırmanın bulguları, Türkiye’de 18–29 yaş aralığındaki gençlerin neredeyse yarısının (%46) hâlihazırda bir işte çalıştığını, diğer yarısının ise işgücüne dahil olmadığını göstermektedir. Bu oran, genç işgücü piyasasının ikiye bölündüğüne ve önemli bir kısmının üretim sürecinin dışında kaldığına işaret etmektedir.

Şekil 1. Gençlerin Çalışma Durumu ve Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet, bu tabloyu en güçlü biçimde şekillendiren değişkenlerden biridir. Erkeklerin yaklaşık üçte ikisi (%63) istihdamdayken, kadınlarda bu oran üçte birin altına (%28) düşmektedir. Lojistik regresyon sonuçları da bu farkı istatistiksel olarak doğrulamaktadır: erkeklerin istihdamda olma olasılığı kadınlara kıyasla 3,17 kat daha yüksektir ($p < 0.001$). Bu fark, yalnızca bireysel tercihlerin değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri, bakım sorumlulukları ve iş piyasasının cinsiyetçi yapısının birleşik etkisinden kaynaklanmaktadır.

Yaş grupları açısından bakıldığında, 18–23 yaş arası gençlerin istihdamda olma olasılığı 24–29 yaş grubuna göre %66 daha düşüktür ($\text{Exp}(B) = 0,34$). Bu durum, gençlerin eğitimden iş

yaşamına geçiş sürecinde yaşadıkları gecikmeyi, kimi durumlarda ise kalıcı bir geçişsizlik halini (school-to-work transition failure) yansıtmaktadır. Eğitim süresinin uzaması, staj ve geçici işlerin yaygınlaşması, bu yaş grubunda geçici kopuşları artırmaktadır.

Yerleşim yeri de belirleyici bir faktördür. Metropolde yaşayan gençlerin istihdam olasılığı, metropol dışı bölgelerde yaşayanlara göre %33 daha yüksektir ($\text{Exp}(B)=1,27$). Bu fark, büyük şehirlerin hâlen istihdam açısından çekim merkezi olduğunu, ancak bu olanakların çoğunlukla düşük ücretli ve güvencesiz işler etrafında toplandığını göstermektedir.

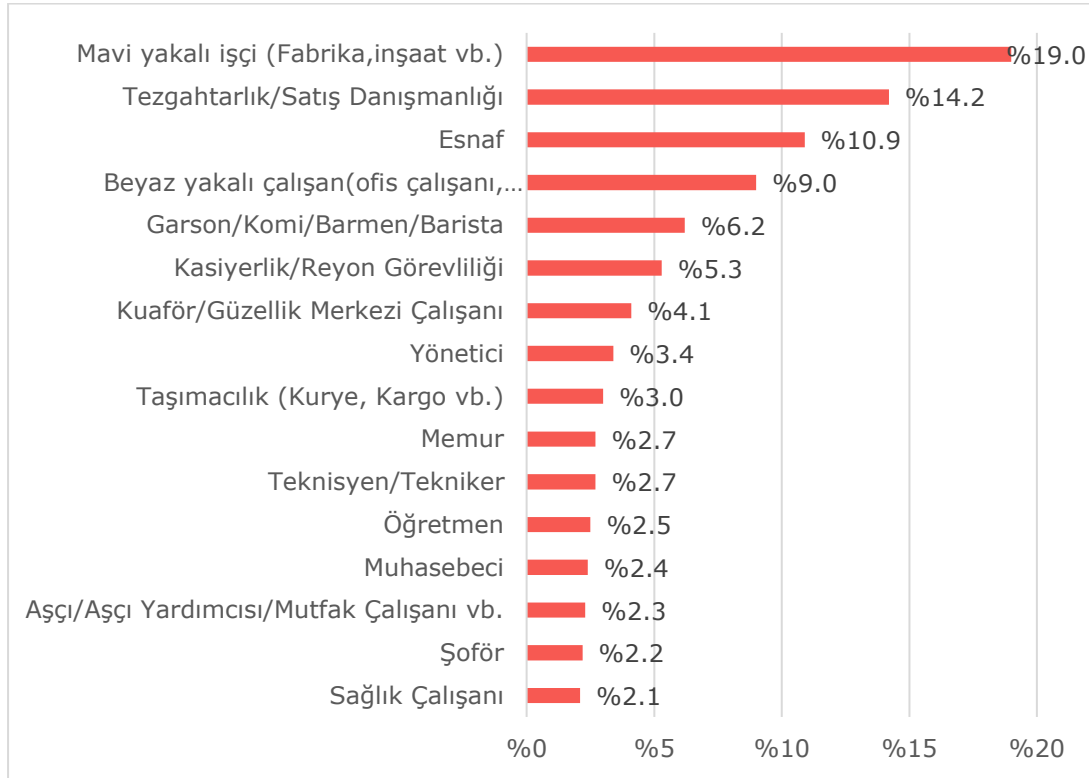
Eğitim düzeyi, istihdam olasılığını artıran en güçlü değişkendir. Üniversite mezunları, ilkökul ve ortaöğretim mezunlarına göre istihdamda yer alma olasılığı bakımından anlamlı biçimde avantajlıdır. Bu bulgu, eğitimsel sermayenin iş piyasasına girişte koruyucu bir rol oynadığını, ancak mezuniyetin her durumda nitelikli istihdam garantisi sağlamadığını göstermektedir.

Medeni durum da istihdam olasılığını şekillendirmektedir. Bekâr gençlerin istihdamda olma olasılığı, çocuk sahibi bireylere kıyasla iki kat fazladır. Özellikle çocuklu kadınlarda işgücüne katılım oranının düşük olması, bakım yükünün toplumsal olarak cinsiyetlenmiş biçimini bir kez daha ortaya koymaktadır.

İşin Niteliği ve Sektörel Dağılım

Araştırma bulguları, Türkiye’de genç istihdamının niteliğine ilişkin oldukça çarpıcı bir tablo sunmaktadır. Gençlerin büyük bir bölümü düşük vasıf gerektiren, esnek ve güvencesiz işlerde istihdam edilmekte; nitelikli, yüksek gelirli veya kurumsal pozisyonlara erişim oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durum, Türkiye’de gençlerin iş piyasasına katılımında “niceliksel istihdam artışı” ile “nitelikli istihdam” arasındaki ayrışmanın belirginleştiğini göstermektedir.

Şekil 2. Çalışan Gençler Nasıl Bir İş Yapıyor? (n=1105)

Çalışan gençlerin sektörel dağılımı incelendiğinde, en yüksek yoğunluk hizmet sektöründedir. Satış, perakende, müşteri ilişkileri, yeme-içme, lojistik ve kişisel hizmet alanları, toplam genç istihdamının yarısından fazlasını kapsamaktadır. Satış danışmanlığı (%14,2), garsonluk ve barmenlik (%6,2) ile kasiyerlik (%5,3) gibi pozisyonlar, hizmet sektöründeki istihdamın çekirdeğini oluşturmakta; bu alanlar düşük ücret, esnek çalışma saatleri ve sınırlı iş güvencesiyle tanımlanmaktadır. Bu tür işlerde kariyer ilerlemesi ve beceri gelişimi oldukça sınırlıdır; dolayısıyla gençler için uzun vadeli mesleki tatmin ve ekonomik istikrar olasılığı düşüktür. Sanayi, inşaat ve üretim sektörleri, genç istihdamının ikinci önemli alanını oluşturmaktadır. Bu sektörlerde çalışanların toplam payı beşte bir (%19) düzeyindedir. Gençler çoğunlukla vasıfsız veya yarı vasıflı işlerde, yoğun fiziksel emek gerektiren koşullarda yer almaktadır. Fabrika, atölye, tamirhane, tekstil ve küçük imalathaneler bu istihdamın başlıca mekânlarıdır. Bu alanlarda

sosyal güvence oranları düşüktür, ücretler genellikle asgari seviyededir ve iş kazaları ile mesleki sağlık riskleri daha yüksektir. Ofis, kamu ve profesyonel hizmet sektörlerinde çalışanların oranı görece düşüktür. Beyaz yakalı ofis çalışanları toplam istihdamın yalnızca %9'unu oluşturmaktadır. Bu oran, üniversite mezunu gençlerin dahi nitelikli işlere erişimde zorlandığını göstermektedir. Profesyonel mesleklerde (mühendis, öğretmen, uzman, sağlık çalışanı vb.) çalışanların payı %17,6 civarındadır. Bu grupta yer alan gençlerin bir bölümü istihdamın görece istikrarlı kısmını oluşturmakla birlikte, sözleşmeli veya proje bazlı istihdam biçimleri yaygınlaşmakta; dolayısıyla bu segmentte de güvencesizlik artmaktadır.

Kamu sektöründeki istihdam oranı %5'in altındadır. Kamu kurumları, belediyeler, okullar ve sağlık kuruluşlarında çalışanların toplam oranı %9-10 arasında değişmektedir. Bu bulgu, kamu istihdamının geçmişe kıyasla gençler için sınırlı bir fırsat alanı sunduğunu göstermektedir. Özellikle öğretmenlik ve sağlık alanlarında istihdam beklentilerinin yüksek olmasına karşın, atama ve kadro kısıtları nedeniyle kamuya geçiş olanakları daralmıştır. Gençlerin çalıştıkları işlere beceri düzeyi açısından bakıldığında, düşük ve orta vasıf düzeyine sahip işlerin belirgin biçimde baskın olduğu görülmektedir. Katılımcıların %26,4'ü hizmet çalışanı veya satıcı, %14,6'sı vasıfsız işçi, %12,5'i teknisyen veya tezgâhtar konumundadır. Buna karşın zanaatkâr, küçük esnaf veya kendi hesabına çalışanların oranı %8,5'tir. Bu grup, çoğunlukla zorunlu girişimcilik biçiminde değerlendirilmelidir; yani bireylerin iş bulamadığı koşullarda geçim için kendi hesabına çalışma eğilimi göstermesidir.

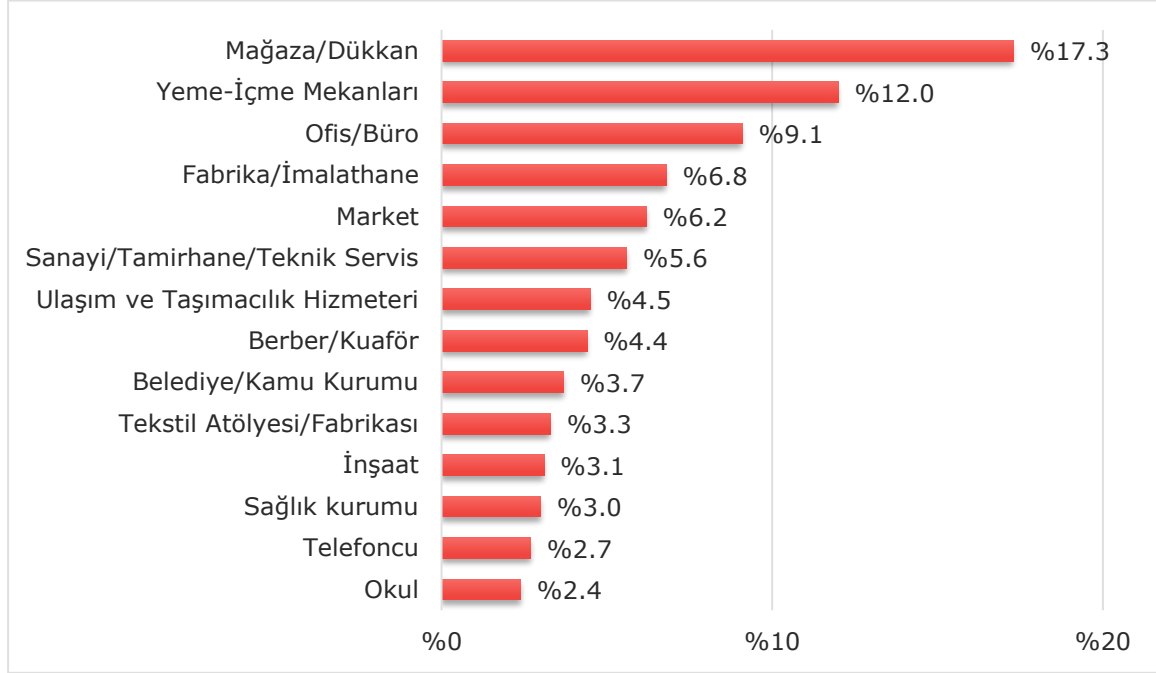
Sektörel dağılımın bir diğer önemli boyutu kadın ve erkek istihdamı arasındaki yatay ayrışmadır. Erkekler ağırlıklı olarak sanayi, teknik servis ve ulaşım alanlarında yoğunlaşırken; kadınlar perakende, eğitim, sağlık ve hizmet sektörlerinde yer almaktadır. Kadınların ev içi bakım sorumluluklarıyla uyumlu, ancak düşük ücretli ve yarı zamanlı işlerde yoğunlaşması, istihdamın cinsiyetlendirilmiş yapısını güçlendirmektedir.

Bu bulgular, Türkiye’de gençlerin büyük ölçüde “düşük verimlilikli hizmet ekonomisi” içinde yer aldığını, bu durumun da hem bireysel hem toplumsal düzeyde beceri gelişimi, üretkenlik ve sosyal hareketlilik açısından kısıtlayıcı bir etki yarattığını göstermektedir. Eğitim düzeyindeki artışa karşın, nitelikli işlerin arzı sınırlı kalmakta; bu da “eğitim-istihdam uyumsuzluğu” sorununu büyötmektedir. Üniversite mezunu gençlerin bile vasıf düzeyinin altında işlerde çalışması, “diploma enflasyonu”nun bir yansımasıdır.

Sektör yapısındaki bu dengesizlik, yalnızca bireysel düzeyde değil, makroekonomik düzeyde de önemli sonuçlar doğurmaktadır. Düşük verimlilikli hizmet sektörünün genç istihdamında bu denli baskın olması, üretim ekonomisinin zayıflığını ve nitelikli işgücü potansiyelinin yeterince değerlendirilemediğini göstermektedir. Bu durum, gençlerin yalnızca bugünkü refahını değil, gelecekteki sosyal güvenlik sistemine katkı kapasitesini de sınırlamaktadır.

İşyeri Türü ve Ölçeği

Şekil 3. Çalışanların Çalıştıkları İşyeri (n=1105)

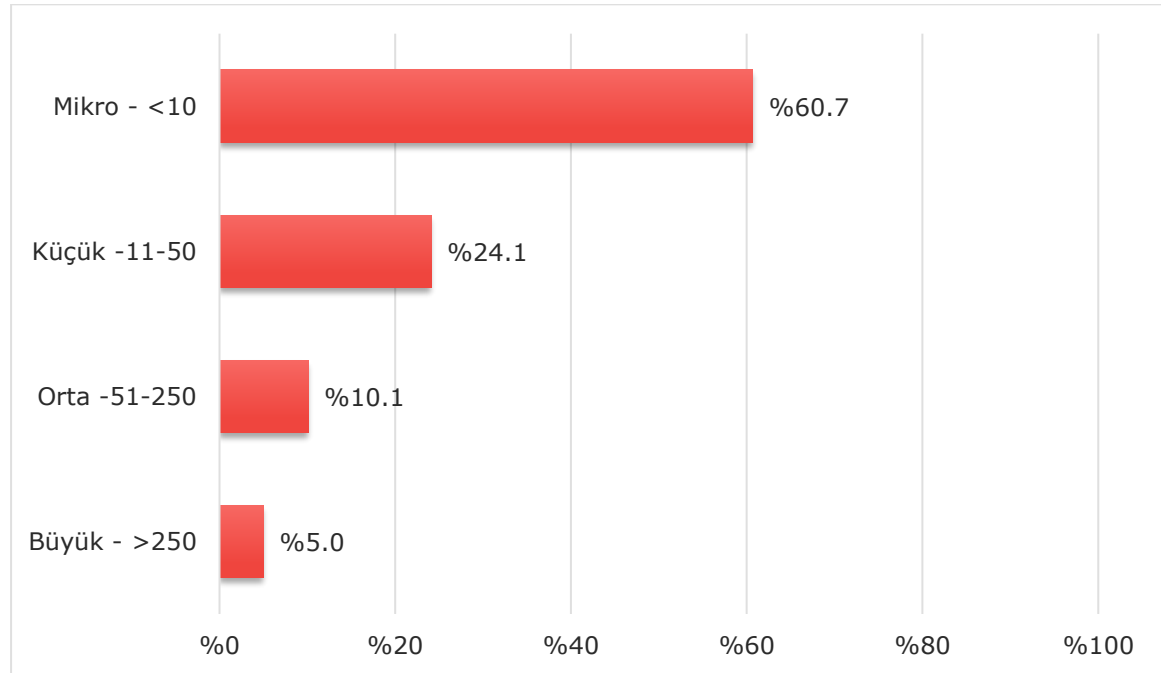
Gençlerin çalıştıkları işyerlerinin niteliği ve ölçeği, istihdamın kalitesini belirleyen en önemli göstergelerden biridir. Araştırma bulguları, Türkiye’de genç istihdamının büyük ölçüde mikro ve küçük ölçekli işletmelere sıkıştığını ve bu işletmelerin çoğunlukla düşük kurumsallaşma düzeyine sahip, güvencesiz çalışma biçimlerinin hâkim olduğu yerler olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan gençlerin en yoğun çalıştığı işyerleri mağazalar (%17,3) ve yeme-içme mekânlarıdır (%12,0). Bu iki alan birlikte genç çalışanların yaklaşık üçte birini istihdam etmektedir. Bu durum, gençlerin büyük oranda müşteri ilişkileri, satış, servis ve perakende gibi düşük ücretli hizmet sektörlerinde yer aldığını göstermektedir. Bunları ofis/büro işleri (%9,1), fabrika ve imalathane (%6,8), market (%6,2) ve sanayi, tamirhane veya teknik servis (%5,6) izlemektedir. Ulaşım ve taşımacılık (%4,5), berber/kuaförlük (%4,4) ve kamu kurumlarında çalışma (%3,7) oranları daha düşüktür.

Tekstil atölyesi (%3,3), inşaat (%3,1), sağlık kurumu (%3,0), telefoncu (%2,7) ve okul (%2,4) gibi işyerleri ise daha sınırlı paylara sahiptir.

Bu dağılım, Türkiye’de gençlerin büyük ölçüde emek yoğun, düşük katma değerli sektörlerde istihdam edildiğini göstermektedir. Özellikle perakende, gıda hizmetleri ve küçük imalat gibi alanlarda, gençlerin iş deneyimi genellikle kısa süreli, yüksek devinimli ve düşük gelirli bir nitelik taşımaktadır. Bu sektörlerde çalışan gençlerin önemli bir kısmı, aynı işyerinde bir yıldan az süreyle çalışmakta; bu da genç istihdamının geçici karakterini pekiştirmektedir.

Şekil 4. Çalışanların Çalıştıkları İşyerinin Büyüklüğü (n=1105)

İşyeri ölçeği, gençlerin iş güvencesi, ücret düzeyi, sosyal haklara erişimi ve kariyer ilerleme olanakları açısından belirleyici bir değişkendir. Bulgulara göre, gençlerin %60,7’si mikro ölçekli işletmelerde (10 kişiden az çalışan), %24,1’i küçük ölçekli işletmelerde (10–49 çalışan), %10,1’i orta ölçekli işletmelerde (50–

249 çalışan) ve yalnızca %5'i büyük ölçekli işletmelerde (250+ çalışan) çalışmaktadır.

Bu tablo, gençlerin yaklaşık %85'inin mikro ve küçük ölçekli işletmelerde istihdam edildiğini göstermektedir. Bu işletmelerin çoğunda formel iş sözleşmesi, sosyal güvence ve düzenli gelir bulunmamaktadır. Gençlerin bu tür işletmelerde yoğunlaşması, iş güvencesi eksikliğini ve sendikasızlaşma eğilimini derinleştirmektedir. Küçük ölçekli işletmelerin yaygınlığı, Türkiye işgücü piyasasının "atomize" yapısını da yansıtmaktadır: üretim çok sayıda küçük birime dağılmıştır, ancak bu birimler arasında kurumsal standardizasyon zayıftır.

Orta ve büyük ölçekli işletmelerin toplam payının %15'in altında kalması, gençlerin kurumsal iş yapılarında istihdam edilme olasılığının düşük olduğunu göstermektedir. Bu işletmelerde çalışan az sayıdaki genç, görece daha düzenli gelir ve sigorta koşullarına sahiptir, ancak bu grup istisna niteliğindedir. Özellikle büyük şehirlerdeki hizmet sektörünün baskınlığı, gençleri çoğunlukla esnek, kısa vadeli ve düşük güvence düzeyli işlere yöneltmektedir. Mikro ve küçük işletmelerin baskınlığı, gençlerin yalnızca mevcut çalışma koşullarını değil, geleceğe dair beklentilerini de etkilemektedir. Bu işletmelerde:

- İş tanımları belirsizdir,
- Yükselme olanakları sınırlıdır,
- Kurumsal eğitim ve beceri geliştirme mekanizmaları neredeyse yoktur,
- Ücret artışları performanstan çok kişisel ilişkilere dayanır.

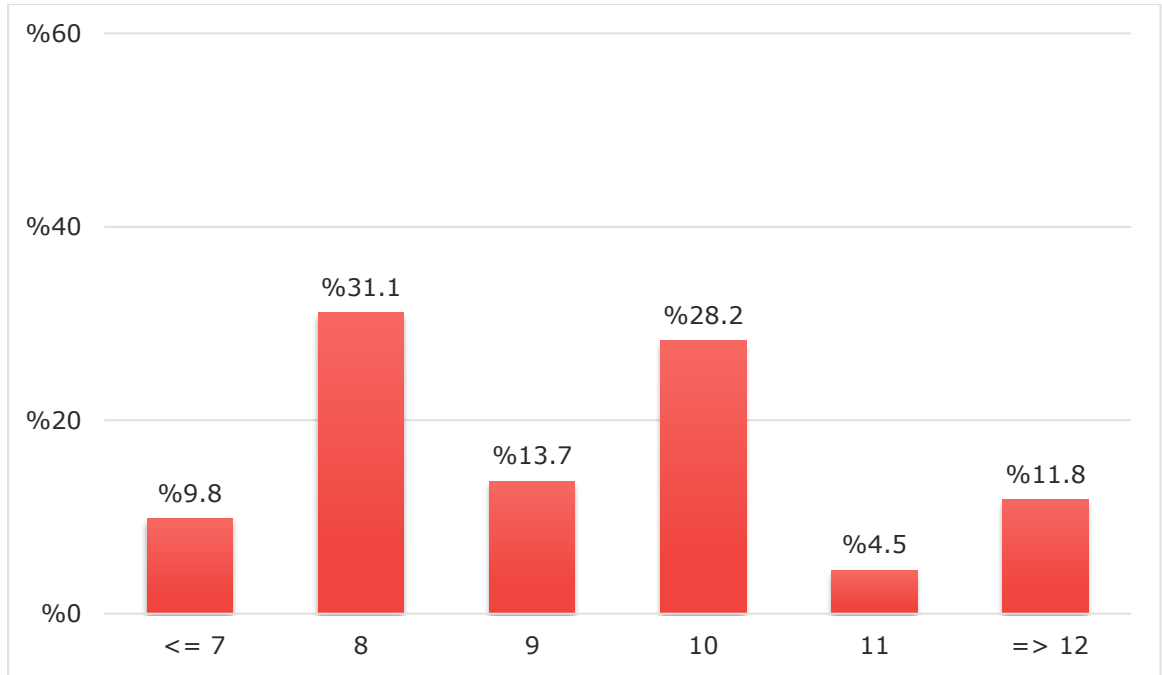
Bu özellikler, gençlerin işyerine aidiyetini zayıflatmakta, uzun vadeli kariyer planlamasını güçleştirmekte ve "işten işe geçiş döngüsü"nü yaygınlaştırmaktadır. Gençlerin sıklıkla iş değiştirmesi, bir yandan

deneyim kazandırsa da, diğer yandan kalıcı beceri edinimini ve sosyal güvenlik birikimini engellemektedir.

Bunun yanı sıra, mikro işletmelerdeki yoğun istihdam, kayıt dışılığın da yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Özellikle hizmet sektöründe gençlerin bir bölümü sigortasız, geçici ya da günlük ücretle çalışmaktadır. Bu durum, hem bireysel düzeyde sosyal güvenlik açığına, hem de makro düzeyde kayıt dışı ekonominin büyümesine yol açmaktadır.

Çalışma Süreleri ve Ücret Düzeyleri

Şekil 5. Çalışanların Ortalama Bir Günde Çalıştıkları Süre (Saat, n=1105)

Gençlerin istihdam koşullarını değerlendirmede en belirleyici göstergelerden biri, çalıştıkları süre ve bu süreden elde ettikleri gelir düzeyidir. Bulgular, Türkiye’de gençlerin büyük bölümünün uzun çalışma saatleriyle düşük gelir düzeyinin bir arada bulunduğu koşullarda çalıştığını ortaya koymaktadır. Bu tablo, iş piyasasının yapısal sorunlarıyla birlikte, gençler arasında emek yoğun, düşük

ücretli ve güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlığını göstermektedir.

Araştırmaya göre, çalışan gençlerin üçte biri (%32) standart kabul edilen 8 saatlik mesai süresinde çalışmaktadır. Ancak daha dikkat çekici olan, gençlerin %58'inin 9 saat ve üzerinde çalıştığını belirtmesidir. Bu grup içinde 10 saat çalışanların oranı %28,2, 11 saat çalışanların oranı %4,5, 12 saat ve üzeri çalışanların oranı ise %11,8'dir. Yalnızca %9,8'lik bir kesim günde 7 saatten az çalışmaktadır; bu grup genellikle yarı zamanlı ya da geçici statüde çalışanlardan oluşmaktadır.

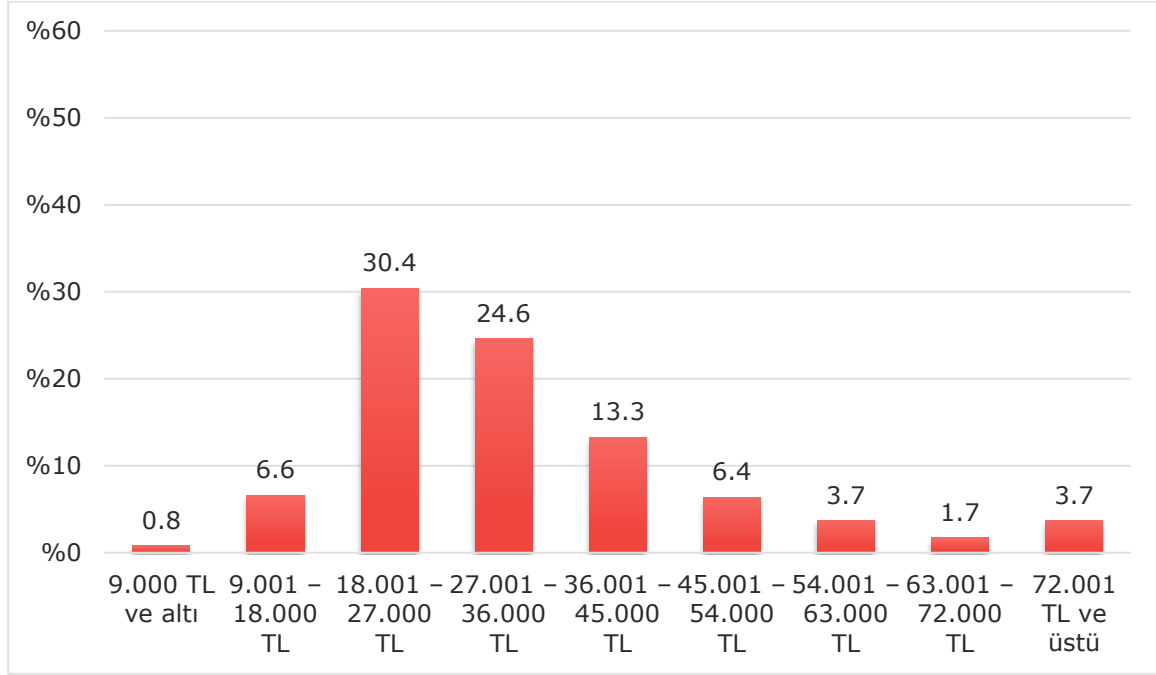
Bu dağılım, gençlerin büyük bölümünün standart iş süresinin üzerinde çalıştığını ve fazla mesainin, özellikle hizmet sektöründe, adeta sistematik bir norm haline geldiğini göstermektedir. Uzun mesailer çoğu zaman kayıt dışı biçimde gerçekleşmekte, bu da iş güvencesinin ötesinde zaman güvencesizliği sorununu gündeme getirmektedir.

Haftalık çalışma düzenine bakıldığında, gençlerin %66,8'i haftada 6 gün, %8,3'ü ise haftanın her günü çalıştığını belirtmiştir. Haftada yalnızca 5 gün çalışanların oranı %18'de kalmaktadır. Bu tablo, hafta sonu tatilinin bile gençler açısından yaygın bir hak olmadığını göstermektedir. Özellikle perakende, restoran ve küçük ölçekli hizmet işletmelerinde 6-7 gün çalışma norm haline gelmiş durumdadır.

Gençlerin yaklaşık dörtte üçü haftada 6 ya da 7 gün çalışmakta; bu da dinlenme, sosyal katılım ve kişisel gelişim alanlarının daralmasına yol açmaktadır. Uzun çalışma haftaları, işin yalnızca ekonomik değil, psikolojik ve sosyal bedellerini de artırmaktadır. Bu

durum, gençler arasında yorgunluk, tükenmişlik ve yaşam memnuniyetsizliği göstergelerini yükseltmekte; genç emek gücünü sürdürülebilir kılacak temel dengeyi bozmaktadır.

Şekil 6. Çalışanların Ortalama Bir Ayda Kazandıkları Gelir (TL, n=1105)

Gelir düzeyine ilişkin bulgular, genç istihdamındaki yapısal eşitsizlikleri daha açık biçimde ortaya koymaktadır. Katılımcıların üçte biri (%30,4) 18.001–27.000 TL aralığında gelir elde etmektedir; bu Aralık 2025 yılı itibarıyla asgari ücret düzeyine çok yakındır. Gençlerin dörtte biri (%24,6) 27.000–36.000 TL aralığında kazanmaktadır. Bu iki grup birlikte değerlendirildiğinde, gençlerin yaklaşık %55'inin asgari ücret civarında veya biraz üzerinde gelir elde ettiği görülmektedir.

Yalnızca küçük bir kesim (%3–4) 54.000 TL'nin üzerinde gelir elde etmektedir. Bu durum, gençler arasındaki gelir piramidinin dar bir taban üzerinde yükseldiğini, orta ve üst gelir gruplarına geçiş olasılığının düşük olduğunu göstermektedir. Alt gelir gruplarının

toplam payı %37 civarındadır; bu, gençlerin önemli bir kısmının geçim sıkıntısı ve ekonomik kırılganlık riski altında olduğunu göstermektedir.

Gelir düzeyi ile eğitim, cinsiyet ve sektör arasında güçlü ilişkiler gözlenmektedir. Üniversite mezunu erkekler görece daha yüksek ücretli işlerde yer alırken, kadınlar ve düşük eğitim düzeyine sahip gençler genellikle asgari ücret seviyesine yakın gelire sahiptir. Hizmet sektöründe çalışan gençlerin çoğu, uzun çalışma saatlerine rağmen gelir olarak asgari ücret civarında kalmaktadır. Bu durum, genç işgücü piyasasında “fazla çalış ama az kazan” dinamiğini yansıtmaktadır.

Gelir dağılımındaki bu eşitsizlik, yalnızca bireysel nitelik farklılıklarından değil, aynı zamanda iş piyasasının yapısal segmentasyonundan kaynaklanmaktadır. Mikro ve küçük ölçekli işletmelerde çalışanların çoğu düşük ücretli ve sosyal güvencesiz işlerde yer alırken, orta ve büyük ölçekli işletmelerde ücret düzeyleri belirgin biçimde yükselmektedir. Ancak bu firmalarda istihdam oranı %15'in altındadır; dolayısıyla yüksek ücretli işler genç nüfusun çok küçük bir kesimine ulaşmaktadır.

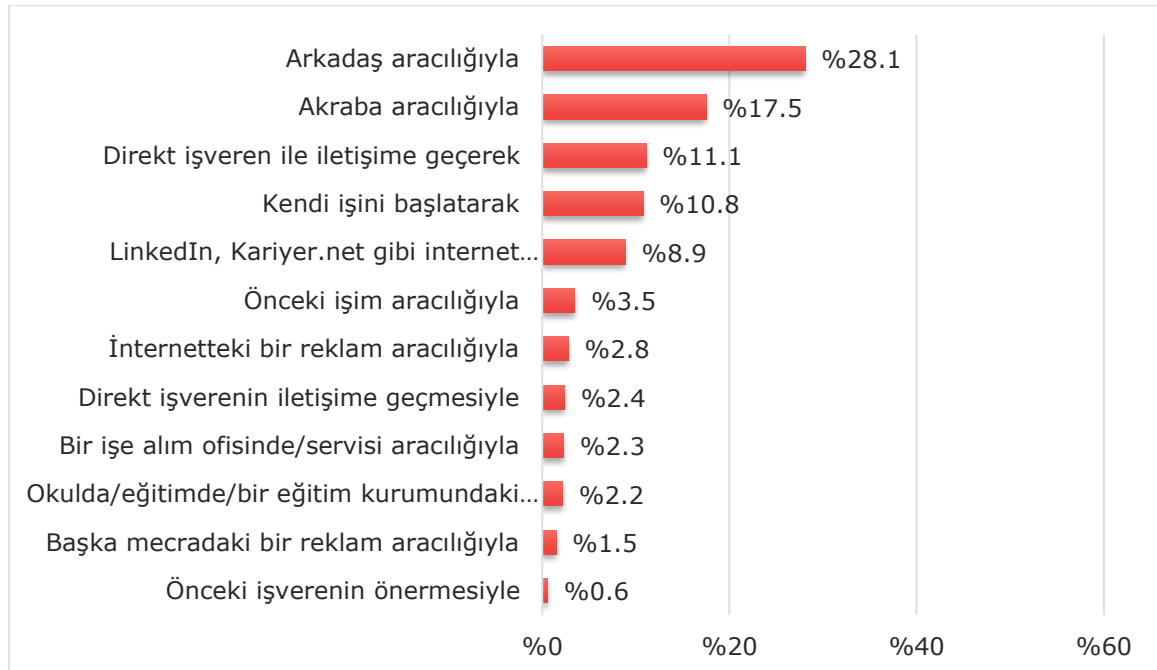
Nominal gelir düzeylerinin ötesinde, gençlerin reel yaşam koşullarına bakıldığında tablo daha da olumsuzlaşmaktadır. Artan kira, ulaşım ve gıda maliyetleri dikkate alındığında, asgari ücret civarındaki gelir, büyük şehirlerde bağımsız yaşam kurmak için yetersizdir. Gençlerin önemli bir kısmı aileleriyle yaşamaya devam etmekte, “bağımsız hane kurma” olanağı ertelenmektedir. Bu durum yalnızca ekonomik bir zorunluluk değil, aynı zamanda yaşam döngüsünün uzaması ve gençliğin sosyolojik anlamda “geçişsizlik”e dönüşmesi anlamına gelmektedir.

Çalışan gençlerin büyük kısmı, düzenli gelir elde etmesine rağmen tasarruf yapamadığını, hatta çoğu zaman borçlandığını belirtmiştir. Bu durum, çalışmanın ekonomik bağımsızlık sağlamadığı bir yapıya işaret eder. Uzun çalışma saatlerine rağmen ekonomik özgürlük elde edememek, gençler arasında hem memnuniyetsizlik hem de "emek karşılığının alınmadığı" duygusunu güçlendirmektedir.

İşe Giriş Kanalları: Sosyal Sermaye, Kurumsal Mekanizmalar ve Erişim Eşitsizlikleri

Gençlerin istihdama katılım biçimleri, yalnızca bireysel yetkinlikleriyle değil, aynı zamanda işe erişim yolları ve aracılık mekanizmalarının işleyişiyle de yakından ilişkilidir. Türkiye’de iş bulma süreçlerinin önemli bir kısmı, formel kurumsal mekanizmalar yerine gayriresmî ilişkiler, yani arkadaş ve akraba çevresi üzerinden işlemektedir. Bulgular, bu durumun genç istihdamında hem yaygın hem de belirleyici bir model olduğunu açık biçimde göstermektedir.

Şekil 7. Çalıştıkları İş Bulma Biçimleri (n=1105)

Araştırma sonuçlarına göre, gençlerin neredeyse yarısı (%45,6) işini bir arkadaş aracılığıyla bulmuştur; %17,5’i ise akraba bağlantıları sayesinde işe girmiştir. Bu iki kanal birlikte değerlendirildiğinde, gençlerin yaklaşık üçte ikisinin (%63 civarında) istihdama kişisel sosyal sermayeleri üzerinden eriştiği görülmektedir.

Buna karşılık, dijital platformlar (LinkedIn, Kariyer.net, Eleman.net vb.) aracılığıyla iş bulanların oranı yalnızca %8,9’dur. Kamu kurumları, belediye istihdam ofisleri veya üniversite kariyer merkezleri gibi kurumsal kanalların payı ise neredeyse yok denecek kadar düşüktür (%2–3 düzeyinde). Bu tablo, Türkiye’de gençlerin iş bulma sürecinde dijitalleşme ve kurumsal aracılığın sınırlı kaldığını, işe erişimde hâlâ güven ilişkileri ve enformel ağların belirleyici olduğunu göstermektedir.

Söz konusu eğilim, Bourdieu’nun kavramsallaştırdığı biçimiyle, ekonomik ve kültürel sermayenin yanı sıra sosyal sermayenin de istihdam fırsatlarının dağılımında kilit rol oynadığını doğrular niteliktedir. Sosyal bağlantılara sahip olmak, işe erişim sürecinde “görünürlük” ve “güvenilirlik” sağlamakta; ancak bu mekanizma, eşit fırsat ilkesiyle çelişen sonuçlar doğurmaktadır.

İş bulmada tanıdık ilişkilerinin bu denli belirleyici olması, özellikle düşük gelirli ve kırsal kökenli gençler açısından ciddi bir erişim dezavantajı yaratmaktadır. Ailesinde veya yakın çevresinde güçlü iş bağlantıları olmayan gençler, ne kadar eğitilmiş olurlarsa olsunlar iş piyasasına girişte daha fazla engelle karşılaşmaktadır. Bu durum, “sosyal sermaye yoksunluğu”nun yapısal bir istihdam engeline dönüşmesine yol açmaktadır.

Özellikle kırsal bölgelerde ve küçük kentlerde, iş bulma süreçleri genellikle yerel ağlara, akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerine dayanmaktadır. Bu ilişkiler gençler için kısa vadede iş fırsatı sağlayabilir, ancak uzun vadede iş piyasasının kapalı bir çevreye dönüşmesine neden olur. Böylece, yeni mezun gençlerin liyakate dayalı biçimde iş bulma olasılığı zayıflar; formel eşitlik ilkesi, pratikte “tanıdık” üzerinden iş bulma geleneğine teslim olur. Bu durum, kurumsal aracılık mekanizmalarının zayıflığıyla doğrudan ilişkilidir. Üniversitelerin kariyer merkezleri, belediye istihdam ofisleri veya kamu istihdam kurumları etkin biçimde çalışmadığından, gençler iş arama sürecinde bireysel stratejilere yönelmektedir. Sonuç olarak, gençlerin önemli bir kısmı iş bulmak için kişisel ilişkiler ağını mobilize etmeye mecbur kalmaktadır.

Her ne kadar dijitalleşme istihdam süreçlerinde yeni olanaklar sunsa da bulgular Türkiye’de bu dönüşümün gençler arasında henüz tam olarak gerçekleşmediğini göstermektedir. LinkedIn, Kariyer.net veya benzeri çevrim içi platformlar üzerinden iş bulanların oranı %9’un altında kalmıştır.

Bu düşük oran, iki temel nedene işaret eder:

1. Dijital eşitsizlik: İnternete erişim, dijital beceri ve profesyonel ağ oluşturma kapasitesi, gençler arasında homojen değildir. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan veya düşük eğitim düzeyine sahip gençler, dijital istihdam ağlarından dışlanmaktadır.
2. İşveren pratikleri: Türkiye’deki birçok küçük ve orta ölçekli işletme hâlen çevrim dışı yöntemlerle eleman temin etmekte, dijital başvuru süreçlerini sınırlı biçimde kullanmaktadır. Bu da gençlerin dijital kanallardan başvuru yapma motivasyonunu düşürmektedir.

Dolayısıyla, dijital platformlar hâlen belirli bir eğitim ve sosyoekonomik sermaye düzeyine sahip gençler arasında yoğunlaşmakta; düşük gelirli ve kırsal kökenli gençler için bu araçlar işlevsiz kalmaktadır. Bu durum, dijital dönüşümün istihdam alanında yeni bir eşitsizlik katmanı ürettiğini göstermektedir.

Gençlerin yalnızca %2-3'ü kamu kurumları, okul veya eğitim kurumu aracılığıyla iş bulduğunu belirtmiştir. Bu oran, eğitim-istihdam geçişinin kurumsal olarak ne kadar zayıf olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Üniversite mezunlarının çoğu, mezuniyet sonrasında kendi çabalarıyla iş aramakta; üniversitelerin mezun yerleştirme mekanizmaları, staj ağırları ve kariyer hizmetleri son derece sınırlı kalmaktadır.

Kamu kurumlarının istihdam aracılığı rolü de son derece zayıftır. İŞKUR gibi yapılar, daha çok kısa süreli kurslar veya geçici istihdam programlarıyla sınırlı etkiye sahiptir. Kalıcı, nitelikli ve uygun beceri eşleştirmesi sağlayan mekanizmalar neredeyse yoktur. Bu durum, gençlerin istihdam sürecinde kurumsal araçlara değil bireysel stratejilere dayanmak zorunda kalmasına yol açmaktadır.

İş bulma kanallarının sınıfsal farklılıklarla kesiştiği de açıktır. Orta ve üst gelir gruplarındaki gençler, genellikle geniş sosyal ağlara, güçlü referanslara ve dijital becerilere sahip olduklarından, iş bulma sürecinde avantajlıdır. Düşük gelirli gençler ise dar çevrelerde, sınırlı fırsat ağlarına mahkûm kalmaktadır. Bu fark, nesiller arası sosyal hareketliliği zayıflatan bir mekanizma yaratmaktadır. Ayrıca, kadınlar açısından durum daha da sınırlayıcıdır. Kadınlar çoğu zaman erkekler kadar geniş iş bağlantılarına sahip değildir ve "tanıdık aracılığı"yla iş bulsalar bile, bu işler çoğunlukla hizmet, bakım veya satış alanlarında yoğunlaşmaktadır. Böylece, işe

girişteki cinsiyet temelli farklar, istihdam kalitesindeki farkları da beslemektedir.

ÇALIŞMAYAN GENÇLER VE NEET ANALİZİ İŞGÜCÜNDEN DIŞLANMA

Türkiye’de gençliğin önemli bir bölümü çalışma yaşamının dışında kalmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre 18–29 yaş arası gençlerin %46’sı bir işte çalışmakta, geri kalan %54’ü çalışmamaktadır. Bu geniş grubun büyük kısmı — yaklaşık üçte biri — ne istihdamda, ne eğitimde, ne de herhangi bir mesleki eğitim sürecindedir (NEET). Bu oran, Türkiye’yi hem OECD hem de Avrupa ülkeleri arasında en yüksek NEET oranına sahip ülkelerden biri konumuna getirmektedir.

Ancak “çalışmayan gençler” homojen bir kategori değildir. NEET statüsü, yalnızca işsizlik durumunu değil, farklı düzeylerdeki dışlanma, geçişsizlik ve kırılganlık biçimlerini kapsar. Bu nedenle, araştırma kapsamında çalışmayan gençler beş alt kategoriye ayrılmıştır:

NEET Alt Kategorisi	Oran (%)	Tanım / Özellik
İşsiz	11.7	Aktif olarak iş arayan, çalışmaya hazır gençler
Aile Sorumlulukları	10.0	Ev içi bakım ve aile yükümlülükleri nedeniyle çalışamayanlar
Beklemede Olanlar	5.8	İş bulma ümidi zayıflamış veya iş aramayı ertelemiş olanlar
Öğrenci	21.8	Eğitim sürecine devam ettiği için işgücüne dahil olmayanlar
Diğer	0.5	Sağlık ya da özel nedenlerle çalışamayanlar

Tablo 1. İstihdam Statüsünün Dağılımı

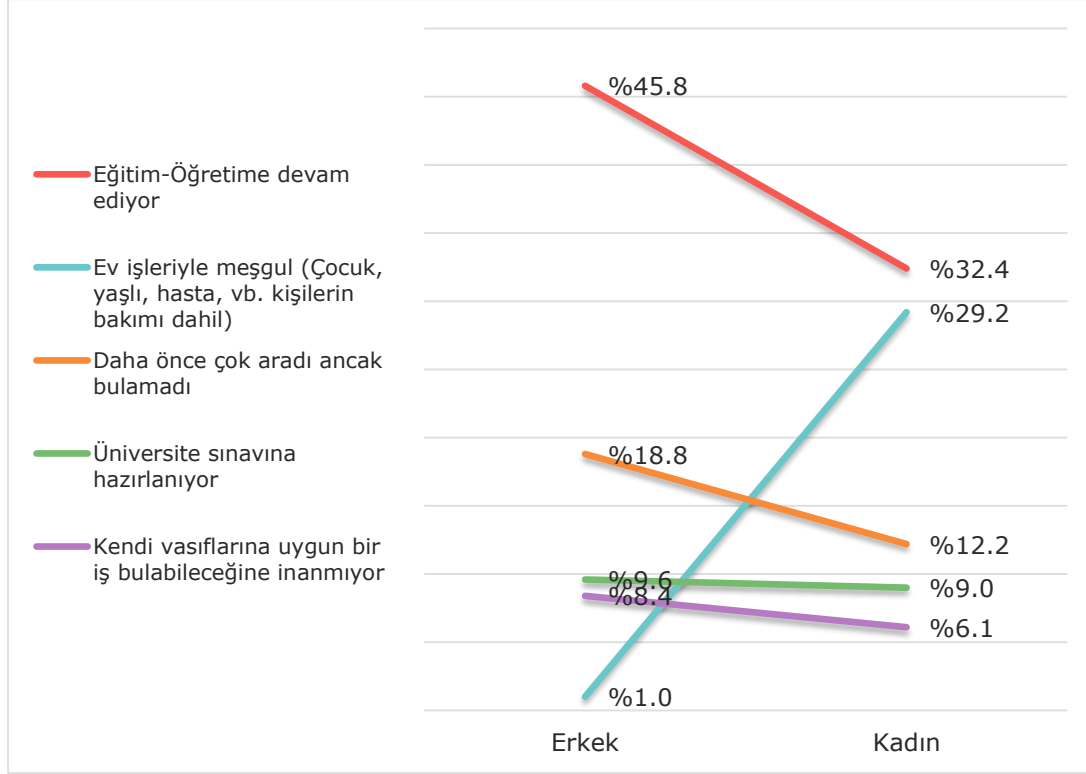
Bu dağılım, Türkiye’de gençliğin ikiye bölünmüş bir istihdam deneyimi yaşadığını göstermektedir: Bir yanda güvencesiz ama çalışan gençler; diğer yanda ise çeşitli nedenlerle işgücünün dışında kalan, uzun süreli atalet riski taşıyan gençler.

Bu kategoriler arasında geçişler mümkündür; örneğin “beklemede” olan bir genç kısa süre sonra işsizler grubuna girebilir veya eğitimine dönebilmektedir. Ancak, özellikle “aile sorumlulukları” kategorisindeki kadınlar açısından bu geçişler son derece sınırlıdır. Çoğu, uzun yıllar boyunca istihdam dışında kalmakta, işgücüyle bağlarını kalıcı biçimde kaybetmektedir.

Bu nedenle NEET olgusu, yalnızca ekonomik değil, toplumsal cinsiyet, eğitim fırsatları, bölgesel eşitsizlikler ve sosyal politikaların yetersizliğiyle iç içe geçmiş bir yapısal mesele olarak görülmelidir.

Cinsiyet, Yaş ve Eğitim: NEET Olma Olasılığını Belirleyen Temel Faktörler

Şekil 8. İşgücüne Katılmama Nedenleri

Toplumsal cinsiyet, Türkiye’de gençlerin işgücüne katılımını belirleyen en güçlü eksenidir. Lojistik regresyon bulgularına göre kadınların NEET olma olasılığı, erkeklerin olasılığının yaklaşık 2,5 katıdır ($\text{Exp}(B)=2.48$). Bu fark, özellikle “aile sorumlulukları” kategorisinde belirgindir. Çalışmayan kadınların üçte biri (%29,2) ev içi bakım veya ailevi nedenlerle işgücüne katılamadığını belirtirken, aynı gerekçeyi ifade eden erkeklerin oranı yalnızca %1’tür. Kadın NEET’lerin büyük kısmı evli, çocuk sahibi ya da yaşlı bakımıyla yükümlüdür. Bu bulgu, Türkiye’de bakım sorumluluklarının hâlen kadınlara ait doğal görev olarak kurgulandığını ve istihdama katılımın toplumsal normlarla kısıtlandığını göstermektedir.

Kadın NEET’ler genellikle metropol dışı bölgelerde, hane gelirine bağımlı biçimde yaşamaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe bu oran

azalsa da üniversite mezunu kadınlar arasında dahi ev içi sorumluluklar nedeniyle işgücüne katılamayanların oranı %12 civarındadır. Bu, eğitimsel ilerlemenin tek başına cinsiyet temelli dışlanmayı aşmaya yetmediğini göstermektedir. Erkek NEET’ler ise daha çok “işsiz” veya “beklemede” kategorilerinde toplanmaktadır. Bu gruptaki erkekler aktif biçimde iş aramakta, ancak çoğu zaman bulamadıkları için geçici pasifliğe geçmektedir. Dolayısıyla, kadın NEET’lerde “bakım yükü”, erkek NEET’lerde ise “iş bulamama” başlıca belirleyici faktörlerdir.

Bir genç için NEET olma olasılığı yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır. 18–23 yaş grubu, eğitim sürecinin devam ettiği, ancak işgücü piyasasına geçişin henüz gerçekleşmediği dönemdir. Bu grupta “öğrenci” ve “işsiz” alt kategorileri baskındır. Özellikle 18–20 yaş aralığında öğrencilik oranı yüksek (%45 civarı), ancak eğitim dışına çıkanlar arasında iş bulma oranı son derece düşüktür. Buna karşılık 24–29 yaş grubu, geçiş döneminden “beklemede” veya “aile sorumlulukları” durumuna geçenlerin ağırlık kazandığı gruptur. Bu yaşta, iş arama deneyimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması veya evlilik ve aile yükümlülüklerinin artması nedeniyle, işgücü piyasasından kalıcı biçimde uzaklaşma eğilimi belirginleşmektedir. Bu eğilim, özellikle kadınlarda “sessiz geri çekilme”, erkeklerde ise “moral yorgunluğu” biçiminde tezahür etmektedir.

Eğitim, NEET olma riskini azaltan en güçlü koruyucu faktörlerden biridir, ancak etkisi sınırlıdır. Üniversite mezunlarının NEET olma olasılığı, lise mezunlarının yarısı kadardır ($\text{Exp}(B)=0.52$). Buna karşın, yükseköğrenim düzeyine rağmen “beklemede” kategorisinde kalan gençlerin oranı dikkat çekicidir. Bu, diploma-istihdam uyumsuzluğu ve mezun işsizliği sorunlarının derinleştiğini göstermektedir.

Ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip gençlerde NEET oranı %46'ya kadar çıkmakta, özellikle kadınlarda neredeyse yarıdan fazlası işgücü dışında kalmaktadır. Eğitim sistemi, sosyal hareketliliğin değil, tam tersine istihdamdan dışlanmanın öngörücüsü haline gelmiştir. Eğitimden erken kopuş, düşük gelirli ailelerin çocuklarında kalıcı NEET riskini yükseltmektedir.

İş Deneyimi, İş Arama Davranışı ve Umut Düzeyi

Çalışmayan gençlerin önemli bir kısmı, daha önce hiçbir iş deneyimi yaşamamıştır. Araştırma verilerine göre, çalışmayan gençlerin %60'ı hayatında hiç çalışmamıştır; bu oran kadınlarda %72, erkeklerde %46'dır. Bu durum, gençlerin işgücü piyasasına yalnızca geçici olarak değil, yapısal biçimde giremediklerini göstermektedir.

İş arama davranışları, bu yapısal dışlanmanın sonuçlarını yansıtır. Çalışmayan gençlerin üçte biri (%35) aktif olarak iş aradığını belirtirken, üçte ikisi ya iş aramayı bırakmış ("cesareti kırılanlar") ya da belirli nedenlerle beklemeye geçmiştir. Bu grupta "iş bulmak zor" ya da "uygun iş yok" diyenlerin oranı %64'tür.

Gençlerin iş bulma umudu da düşük düzeydedir. "Herhangi bir nedenle iş arayacak olsanız, iş bulmanız kolay olur mu?" sorusuna gençlerin yalnızca %18'i "kolay" yanıtını vermiştir; %49'u "zor", %33'ü "imkânsız" demiştir. Kadınlarda bu oranlar daha da karamsardır: %87'si iş bulmanın zor olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgular, Türkiye'de gençlerin iş piyasasına ilişkin algısının güvensizlik, belirsizlik ve yetersiz fırsat hissi etrafında şekillendiğini göstermektedir. İş bulma sürecinde tekrar eden başarısızlıklar, özellikle düşük gelirli gençlerde "öğrenilmiş çaresizlik" duygusuna dönüşmektedir.

Çalışmayan gençlerin büyük kısmı, iş arama sürecinde herhangi bir kurumsal desteğe erişememektedir. Bu durum, işsizlik deneyiminin bireyselleşmesine yol açmakta; gençler, sistematik bir destek yerine “şans” ve “tanıdık” arayışına yönelmektedir.

Kurumsal Mekanizmaların Zayıflığı ve “Tanıdık” Faktörü

İstihdama erişim süreçleri, Türkiye’de kurumsal olmaktan ziyade sosyal ağ temelli biçimde işlemektedir. İş arayan gençlerin yalnızca %19’u bir kurumdan destek aldığını belirtmiştir; bu kurumların başında İŞKUR (%14) gelmektedir. Belediyeler, üniversiteler veya sivil toplum kuruluşları aracılığıyla iş bulanların oranı ise %2–3 düzeyindedir.

Buna karşın, arkadaş veya akraba aracılığıyla iş arayanların oranı %68’dir. Bu bulgu, Türkiye’de iş bulma sürecinde sosyal sermayenin kurumsal mekanizmaların çok önüne geçtiğini göstermektedir. “Tanıdık faktörü”, gençler arasında yaygın bir işe erişim yolu olmakla birlikte, ciddi bir eşitsizlik üretim mekanizması olarak işlev görmektedir.

Sosyal bağlantıları güçlü, kent merkezlerinde yaşayan, görece eğitilmiş gençler için bu ağlar fırsat yaratırken; sosyal sermayesi zayıf, kırsal kökenli ya da düşük gelirli gençler sistematik olarak dışlanmaktadır. Bu nedenle, iş bulma süreci yalnızca beceri veya eğitim değil, aynı zamanda sınıfsal konum ve çevresel ilişkiler tarafından belirlenmektedir.

Kurumsal aracılık mekanizmalarının zayıflığı, gençlerin iş piyasasına doğrudan devlet desteği olmadan adım atmaya çalıştığı bir yapıya yol açmaktadır. Üniversitelerin kariyer merkezleri, işverenlerle sistematik işbirliği kurmakta yetersiz kalırken; belediyelerin

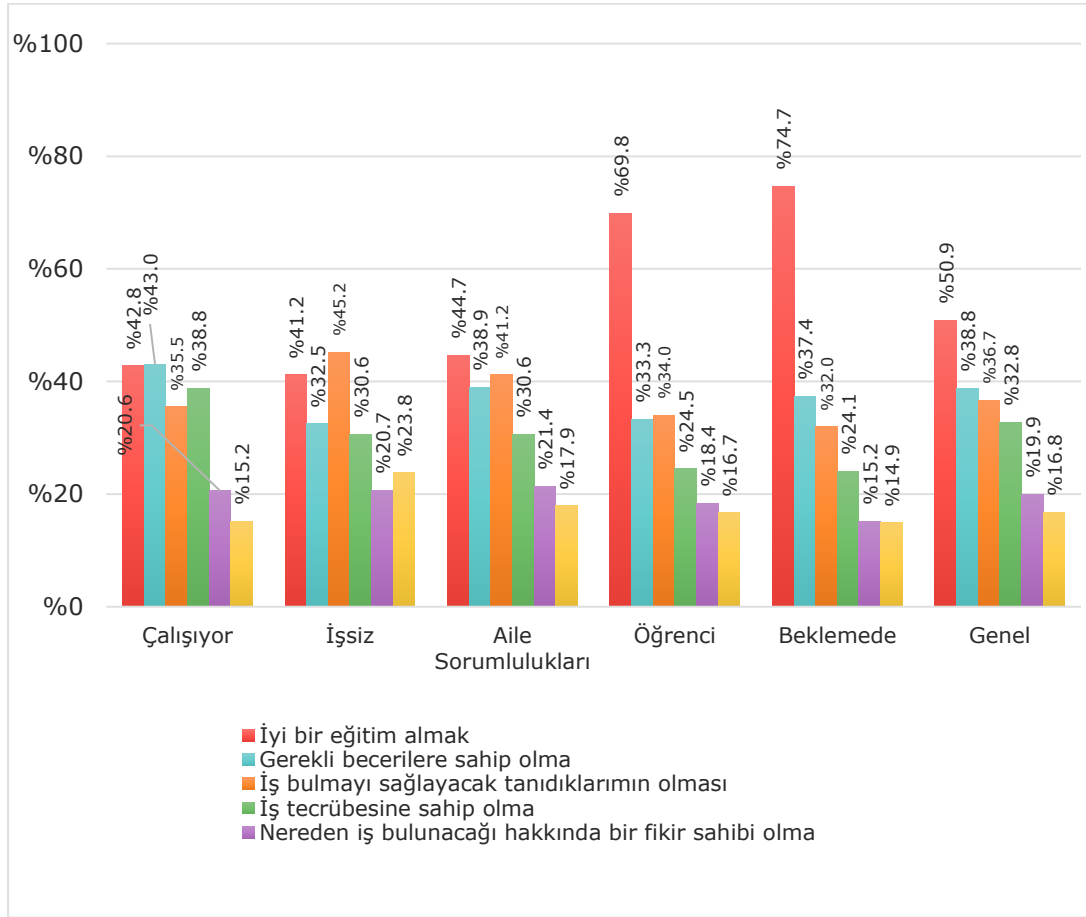
istihdam ofisleri ise çoğunlukla proje bazlı ve süreksizdir. Bu koşullar altında gençler, istihdam sürecini bireysel stratejiler ve rastlantısal bağlantılarla yürütmek zorunda kalmaktadır.

SAHİP OLUNAN NİTELİKLER VE “İYİ” BİR İŞTEN BEKLENTİLER

Sahip Olunan Nitelikler

Bu bölüm, gençlerin işgücü piyasasına ilişkin algı, beklenti ve fırsat değerlendirmelerini istihdam statülerine göre ayrıştırarak incelemektedir. Analitik çerçeveye, iki eksenin yarattığı gerilime odaklanmaktadır: (i) meritokratik anlatı (eğitim, beceri, sertifika ve deneyime dayalı ilerleme) ve (ii) gayriresmî sosyal sermaye (tanıdık, referans, hemşehrilik ağları). Bulgular, bu gerilimin gençlerin stratejik yönelimlerini somut biçimde şekillendirdiğini; aynı zamanda talep yönlü darboğazlar, beceri uyumsuzlukları ve mekânsal sınırlılıklar nedeniyle istihdama erişimin geniş bir kesim için kırılganlaştığını ortaya koymaktadır. İzleyen alt başlıklar, bu dinamikleri sırasıyla gerekli görülen unsurlar, algılanan zorluk ve engeller, mekânsal hareketlilik, beceri profili ve becerilerin edinildiği ortamlar üzerinden sistematik olarak sunmaktadır.

Şekil 9. İyi Bir İş Bulmak İçin Gerekenler

Görüşülen gençler iş bulmanın “olmazsa olmaz” koşulları konusundaki inançların statüleri göre anlamlı biçimde ayrıştığını göstermektedir.

Çalışan gençler, istihdamda kalıcılığı “eğitim + teknik beceri + iş deneyimi” üçlüsüyle ilişkilendirmektedir. Deneyime verilen görece yüksek ağırlık (%20,6), işin içinde öğrenmenin ve işyeri referansının değerini teyit etmektedir.

İşsiz gençler, tanıdık aracılığı (%45,2) ile eğitimi (%41,0) neredeyse eş düzlemde görmektedir. Bu ikili vurgu, formel kanalların tek başına yeterince işlemediği ve ağ temelli yerleştirme pratiklerinin yaygın olduğu algısının içselleştiğine işaret etmektedir.

Aile sorumlulukları taşıyanlarda (çoğunlukla kadınlar), iyi eğitim (%44,7) ve beceri (%39,0) ile birlikte tanıdık etkisi (%41,0) öne çıkmaktadır. Formel yeterliliklere rağmen bakım yükü ile esnek

çalışma eksikliği istihdama erişimi daraltmakta, sosyal ağlara bağımlılığı artırmaktadır.

Öğrenciler, iş bulmayı en güçlü biçimde eğitime bağlayan gruptur (%69,8). Eğitim-istihdam geçişinin "otomatik" işlediğine dair bu iyimser şema, piyasadaki rekabetçilik ve deneyim talebiyle temas ettikçe kırılma potansiyel, taşımaktadır.

Beklemede olanlar, iyi eğitimi en yüksek düzeyde vurgular (%74,7). Henüz işgücüyle tam bağ kurmamış bu grup, idealize edilmiş bir meritokrasi şeması taşıırken, deneyim ve bağlantı eksikliği nedeniyle zaman içinde cesareti kırılmış işsizliğe kayma riski barındırır.

Söz konusu bir iş arama zorunluluğu olduğunda gruplar arasında anlamlı farklar görülmektedir. Çalışanlar görece iyimserdir (%39 "kolay"); ancak üçte birlik "zor" yanıtı, kırılma istihdam ve düşük iş güvencesi farkındalığını yansıtmaktadır. Öte yandan, işsizler en karamsar gruptur: %82 oranında "zor/çok zor" yanıtı vermişlerdir. Uzayan işsizlik, motivasyon erozyonu ve "cesareti kırılmış işsizlik" dinamiğini güçlendirmektedir.

Aile sorumlulukları taşıyanlarda karamsarlık daha da yüksektir (%85 zor). Esnek çalışma ve bakım hizmetlerine erişim eksikliği, özellikle kadınlarda yapısal dışlanmayı kalıcılaştırmaktadır.

Öğrenciler görece umutlu (%33 kolay) olmakla birlikte, üçte ikilik bir kesimin zor yanıtı rekabet farkındalığının yükseldiğini göstermektedir.

Söz konusu iş arama sürecinde karşılaşılan bariyerler olduğunda gruplar arasındaki farklılıklar görülmektedir. Çalışanlar dahi "yeterli iş olanaklarının olmaması" (%33,6) ve "ücretlerin düşüklüğü"nü (%34,9) öne çıkarırken; iş kalitesi ve ücret memnuniyetsizliği vurgusu dikkat çekicidir.

İşsizler, "yetersiz olanak" (%39,3) ve "tanıdık eksikliği"ni (%36,8) başat engeller olarak görmektedir; bu, referans temelli işe alım algısının güçlendiğini göstermektedir.

Aile sorumlulukları grubunda “yetersiz olanak” en yüksektir, (%44,9); buna “çalışma koşullarının zorluğu” (%25,5) ve “tanıdık eksikliği” (%26,7) eşlik etmektedir.

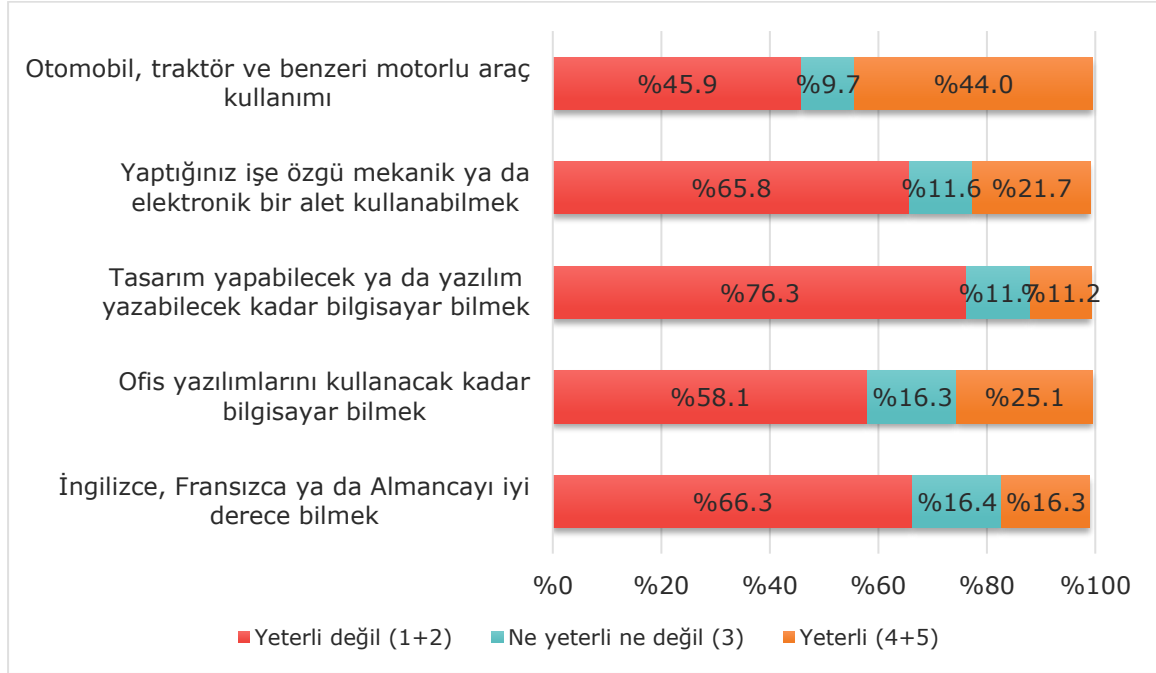
Öğrenciler için “yetersiz olanak” (%32,8) ve “tanıdık eksikliği” (%28,1) yanında “tecrübe istenmesi” (%18,2) deneyim paradoksunu görünür kılmaktadır.

Beklemede olanlar “uygun iş/doğru fırsat bekleme” (%21,4) ve “beceri eksikliği” (%21,1) ile yön bulma güçlüğü yaşayan bir geçiş kuşağıdır.

Görüşülen gençlerin iş bulmak için başka bir şehire göç etme eğilimleri yüksektir (%64,3), ancak statülere göre anlamlı farklar vardır.

Çalışanlar temkinlidir (yalnızca %15 “yüksek olasılık”); yine de dörtte birlik “açıklık”, mevcut işlerin tatminsiz/istikrarsız algılanabildiğini göstermektedir. İşsizler en hareketli gruptur (%27); yerel olanak kıtlığı, coğrafi mobilitayı bir strateji hâline getirmiş gibi gözükmemektedir. Aile sorumlulukları taşıyanlarda istek düşüktür (%3); bakım yükü ve yerel bağlar, mobilitayı sınırlamaktadır. Öğrenciler görece yüksek isteklidir (%20); eğitim ve ilk iş/staj fırsatları, mobilitayla eşlenmiştir.

Şekil 10. Sahip Olunan Yeterlilikler

Görüşülen gençlerin mesleki yeterliliklerinin de sınırlı olduğu görülmüştür.

- Araç kullanımı en yüksek yeterlilik alanıdır (%44).
- Mekanik/elektronik alet kullanımı sınırlıdır (%21,7).
- Tasarım/yazılım becerisi oldukça düşüktür (%11,2).
- Ofis yazılımları orta düzeydedir (%25,1).
- Yabancı dil yeterliliği düşüktür (%16,3).

Yabancı dil çoğunlukla lise/üniversite yoluyla (%52,2) edinilmektedir; enformel kanallar sınırlı kalmıştır. Ofis yazılımları karma biçimde öğrenilmiştir: okul (%40,8) + kurs (%24,7) + iş deneyimi (%12,9). Tasarım/yazılım ağırlıkla üniversite (%51,1) ve kurs (%19,6) temellidir; işyeri öğrenmesi %10,6'dır. Mekanik/elektronik beceriler esasen iş deneyimi üzerinden edinilmiştir (%42,7). Araç kullanımı büyük ölçüde formal eğitim dışı yollardan öğrenilmiştir. (%70,5).

Eğitim ve Staj Deneyimleri: Öğrenme Fırsatlarına Erişimde Eşitsizlikler

Bulgular, gençlerin eğitim ve beceri geliştirme süreçlerine katılımında belirgin farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. Katılımcıların yalnızca dörtte biri (%23,7) son dönemde bir eğitim ya da kursa katılmıştır. İstihdam kategorilerine göre bakıldığında, çalışan (%27,4) ve öğrenci (%27,1) gruplar görece daha aktif görünürken; işsiz (%21,7), beklemede (%15,9) ve özellikle aile sorumlulukları nedeniyle çalışmayan (%6,2) gençlerde katılım oranları oldukça düşüktür. Bu durum, işgücü piyasası dışında kalan grupların aynı zamanda yaşam boyu öğrenme süreçlerinden de dışlandığını göstermektedir.

Katılımın niteliği açısından, gençlerin çoğu özel veya bireysel kanallar aracılığıyla kısa süreli, sertifika temelli eğitimlere yönelmektedir. En yaygın eğitim türleri ehliyet/direksiyon (%26,9), özel kurslar (%26,0) ve dil kurslarıdır (%9,7). Halk eğitim merkezleri (%4,8) ve belediyelerin (%3,8) katkısı oldukça sınırlıdır. İçerik düzeyinde, eğitimlerin üçte biri sürücülük, beşte biri yabancı dil, altıda biri dijital beceriler alanındadır. Bu tablo, kamusal öğrenme kanallarının zayıf, özel sektörün ise baskın bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların %78,1'i aldığı eğitimin kendilerine katkı sağladığını ifade etmiştir. Ancak bu katkı, istihdam statüsüne göre farklılaşmaktadır. Çalışanlar (%79,3) eğitimi iş performansı ile ilişkilendirirken, işsizler (%75,9) faydayı daha sınırlı hissetmektedir. Aile sorumluluğu taşıyan (%78,9) ve öğrenciler (%76,7) eğitimi daha çok kişisel gelişim çerçevesinde değerlendirmektedir. Beklemede olanlar arasında katkı algısı daha zayıftır (%76,3) ve olumsuz yanıt oranı en yüksektir (%14,4). Bu bulgular, eğitimin istihdama dönüşmediği durumlarda fayda algısının azaldığını göstermektedir.

Staj deneyimi de gençler arasında sınırlıdır. Katılımcıların yalnızca %23,7'si geçmişte bir staj yapmıştır. En yüksek oran çalışanlarda görülmektedir (%31,2); bu durum, stajın istihdama

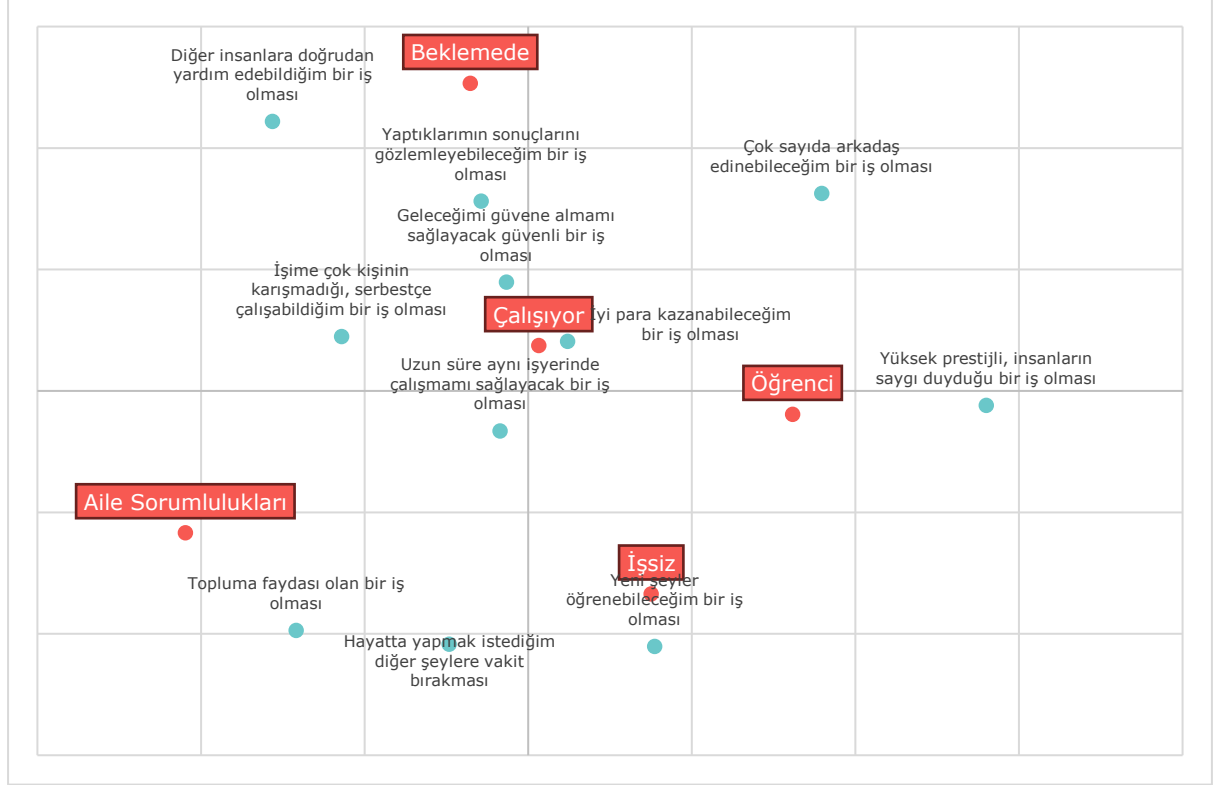
geçişte kısmen kolaylaştırıcı bir rol oynadığını düşündürmektedir. Buna karşılık, işsiz (%21,3), öğrenci (%19,6), aile sorumluluğu taşıyan (%9,4) ve beklemede olan (%7,9) gençler arasında oranlar düşüktür. Bu fark, okuldan işe geçişte sistematik bir staj mekanizmasının eksikliğini ve pratik deneyim kanallarının sınırlılığını yansıtmaktadır.

Staj deneyimine sahip olanların %79,6'sı stajın kendilerine katkı sağladığını belirtmiştir. Özellikle çalışan (%80,5) ve beklemede olan gençlerde (%90,0) katkı algısı yüksektir. Buna karşılık, işsizlerde (%69,8) stajın fayda algısı daha düşüktür; bu fark, stajın iş bulmaya dönüşmemesi durumunda anlamını yitirdiğini göstermektedir.

Genel olarak, bulgular eğitim ve staj deneyimlerinin gençler arasında eşit dağılmadığını, özellikle işsiz, beklemede ve bakım yükümlülüğü taşıyan grupların hem öğrenme hem deneyim kazanma fırsatlarından dışlandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, istihdam politikalarının yalnızca iş yaratmaya değil, aynı zamanda kapsayıcı öğrenme ve geçiş mekanizmaları kurmaya da odaklanması gerektiğine işaret etmektedir.

İyi Bir İşten Beklentiler

Şekil 11. İyi Bir İşten Beklentiler ve İstihdam Durumu (Mütekabiliyet Haritası)

Gençlerin iyi bir işten beklentileri sorgulandığında alınan yanıtlar, beklentilerin çekirdeğinde güvence, yeterli gelir ve yaşam dengesi olduğunu; prestij ve işyeri içi sosyallik gibi unsurların ise görece olarak ikincil kaldığını ortaya koymaktadır.

En yüksek öncelik, işin hayatta yapmak istenen diğer faaliyetlere zaman bırakmasıdır (%92,7 "önemli"). Bunu çok yakın oranlarla iyi gelir (%91,6) ve geleceği güvence altına alan istikrarlı istihdam (%91,3) izlemektedir. Bir başka ifadeyle, gençlerin "iyi iş" tasavvuru, yalnızca geçim değil, öngörülebilirlik ve sürdürülebilirlik talebini de içerir. Nitekim aynı işte uzun süre çalışabilme arzusu (%89,4) bu istikrarlılık beklentisini pekiştirirken, yeni şeyler öğrenme imkânı (%86,5) ve işte özerklik (%86,1) vurguları, işin kişisel gelişim ve öz-denetim alanı olarak kavrandığını göstermektedir.

Toplumsal içerikli beklentiler de dikkate değerdir: Topluma faydası olan bir işte çalışma (%84,0) ve başkalarına doğrudan yardım etme imkânı (%81,4) yüksek oranlarda önemsenmektedir. Buna karşılık, yüksek prestij (%82,9) ve yapılan işin somut sonucunu görebilme (%82,7) olumlu karşılanmakla birlikte, ekonomik güvenlik ve denge talebi kadar belirleyici değildir. İşyerinde çok sayıda arkadaş edinme beklentisi ise görece en düşük öneme sahiptir (%70,0). Genel tablo, gençlerin “iyi iş” ekonomik güvenlik, süreklilik, öğrenme ve özerklik ekseninde tanımladıklarını; toplumsal katkı ve yaşam dengesi boyutlarını da bu çekirdeğe eklemelendirdiklerini göstermektedir.

Yukarıda sunulan mütekabiliyet analizi, “iyi iş”e atfedilen niteliklerin istihdam statülerine göre nasıl gruplaştığını görselleştirir ve üç ana eksen ortaya koymaktadır: (i) ekonomik güvence–istikrar, (ii) kendini gerçekleştirme–prestij, (iii) toplumsal fayda–yaşam dengesi.

Haritanın merkezine yakın konumlanan çalışan gençler, “geleceği güvence altına alma”, “aynı işte uzun süre kalma” ve “iyi gelir” değişkenleriyle birlikte kümelenmiştir. Bu konumlanma, çalışanlar için “iyi iş”in ekonomik sürdürülebilirlik ve kurumsal istikrar ile özdeşleştiğini düşündürmektedir.

Öğrenciler, “yüksek prestij” ve “kendimi geliştirebileceğim bir iş” değişkenleriyle yakın konumdadır. Bu kümelenme, öğrencilerin iyi işten beklentilerini sembolik sermaye (saygınlık) ve yetkinlik artışı üzerinden kurduklarını; yani “iyi iş”i esasen bir kendini gerçekleştirme alanı olarak anlamlandırdıklarını göstermektedir.

İşsiz gençler, “yeni şeyler öğrenebilme” değişkenine yakın konumlanarak iyi işi bir yeniden başlangıç ve dâhil olma fırsatı olarak çerçevelemektedir. Bu örüntü, işin yalnızca gelir değil, itibar ve ajansın yeniden tesisi için de kritik görüldüğüne işaret etmektedir.

Beklemede statüsündekiler, “yaptıklarımın sonuçlarını görebildiğim” ve “geleceği güvence altına alan” iş nitelikleriyle aynı eksen de yer alır. Belirsizliğin hâkim olduğu bu statüde “iyi iş”, öngörülebilirlik ve

sonuç alma üzerinden tanımlanmakta; düzen ve kontrol arayışı öne çıkmaktadır.

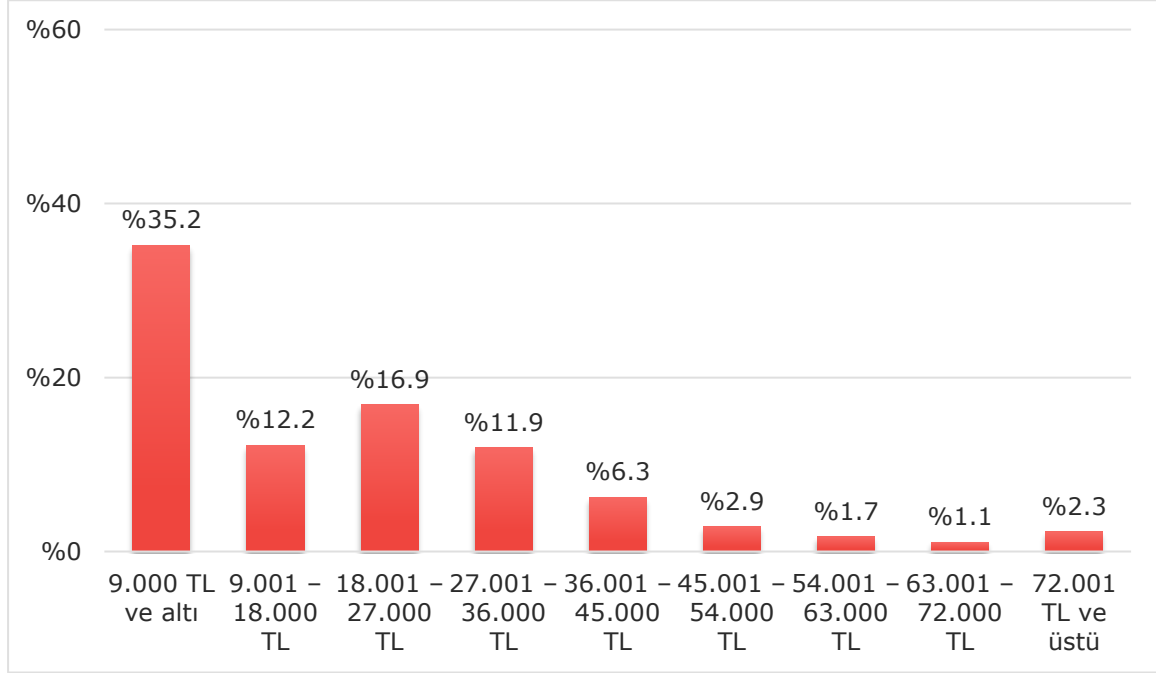
Aile sorumlulukları kategorisindeki gençler ise “topluma fayda” ve “iş–yaşam dengesi” değişkenleriyle örtüşmektedir. Bu konum, özellikle kadınların yoğun olduğu bu grupta, iyi işin manevi değer, toplumsal katkı ve aileyle uyumluluk ekseninde anlam kazandığını göstermektedir.

Bulguların bir arada değerlendirilmesi “iyi iş” anlayışının çoğul ve statüye bağlı olduğunu teyit etmektedir: çalışan ve beklemede olanlar için güvence/istikrar, öğrenciler (ve kısmen işsizler) için gelişim/prestij, aile sorumluluğu taşıyanlar için toplumsal fayda/denge eksenleri baskındır. Bu çerçevede, genç istihdamı politikalarının yalnızca niceliksel istihdam artışına değil, anlamlı, güvenli ve gelişim odaklı iş deneyimleri üretmeye; ayrıca özerklik ve yaşam dengesini kurumsal düzlemde mümkün kılan düzenlemelere yönelmesi gerekmektedir.

MADDİ DURUM

Gelir Düzeyi ve Geçim Koşulları

Şekil 12. Görüşülen Kişilerin Ortalama Aylık Gelirleri (TL)

Araştırmanın bulguları, gençlerin büyük bölümünün düşük gelir gruplarında yoğunlaştığını ve ekonomik açıdan kırılgan bir konumda bulunduğunu göstermektedir. Yukarıda da görüldüğü üzere, katılımcıların %35,2'si ayda 9.000 TL ve altında gelir elde etmektedir. Bu kesim, Türkiye'deki yaşam maliyetleri dikkate alındığında, mutlak geçim sınırının oldukça altında yer almaktadır. %12,2'si 9.001–18.000 TL, %16,9'u 18.001–27.000 TL aralığında gelir elde ettiğini belirtmiştir. Böylece katılımcıların yaklaşık %65'i aylık 27.000 TL'nin altında gelir elde etmektedir. Orta gelir grubuna dahil edilebilecek 27.001–36.000 TL aralığındaki gençlerin oranı %11,9, 36.001–45.000 TL aralığında yer alanların oranı %6,3 olarak ölçülmüştür. 45.000 TL ve üzeri gelir elde edenlerin oranı ise yalnızca %8,0'dir. Bu dağılım, genç nüfusun büyük çoğunluğunun asgari ücret civarında veya altında gelir

düzeyinde bulunduğunu ve yüksek gelir gruplarının oldukça küçük bir azınlık oluşturduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu tablo, genç istihdamının hem düşük ücretli hem de sınırlı gelir çeşitliliğine sahip bir yapıda işlediğini göstermektedir. Çoğu genç, geçimini sağlayacak düzeyde bir gelir elde edememekte; bu durum, çalışma yaşamının ekonomik bağımsızlık değil, geçim mücadelesi anlamına geldiğini ortaya koymaktadır. Özellikle özel sektörde istihdam edilen gençlerin büyük kısmı, uzun çalışma saatlerine rağmen gelirini “ancak temel ihtiyaçlarını karşılamaya yeten” düzeyde görmektedir.

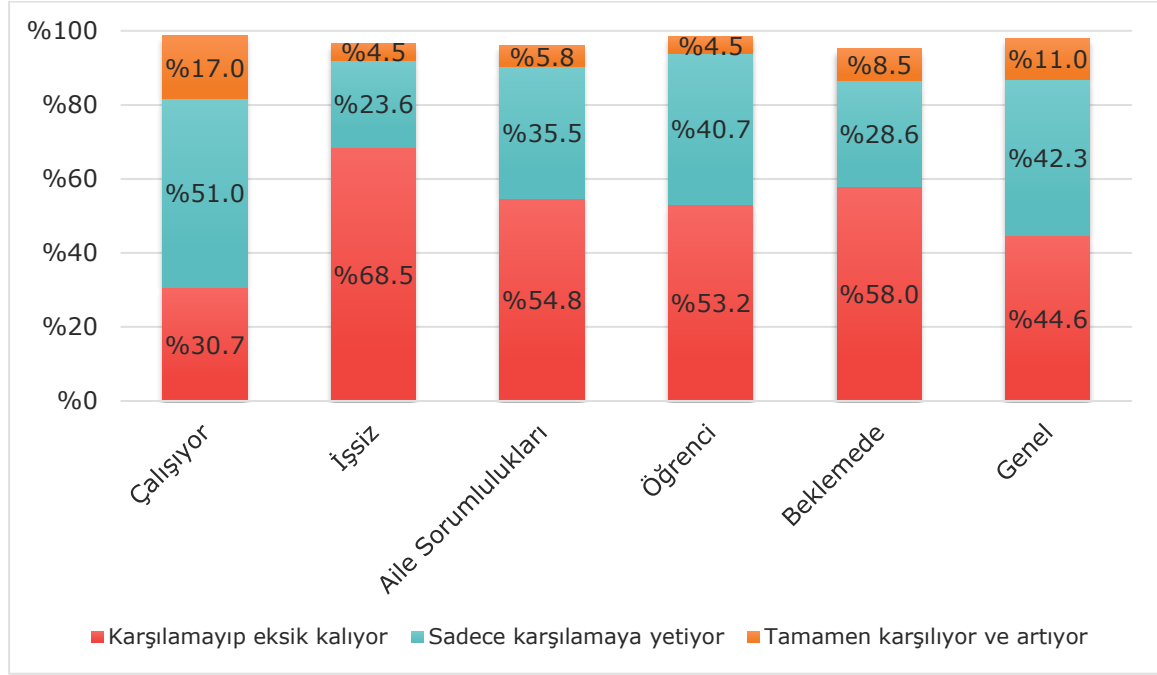
Çalışan gençlerin neredeyse tamamı (%94,8) gelirini doğrudan çalıştıkları yerden aldığı maaştan sağlamaktadır. Bu grupta aile desteği (%2,3) ve burs veya kredi gelirleri (%0,2) son derece sınırlıdır. Buna karşılık, işsiz gençlerin %92,4’ü gelirini aileden veya eşten aldığı harçlıktan sağlamaktadır. Bu grupta düzenli bir maaş geliri yok denecek kadar azdır; burs veya öğrenim kredisi alanların oranı ihmal edilebilir düzeydedir.

Benzer biçimde, “aile sorumlulukları” nedeniyle çalışmayan gençlerin %90,9’u geçimini aile veya eş desteğiyle sağlamaktadır. Kendi gelirini elde edenlerin oranı %3,0, burs veya krediyle geçinenlerin oranı ise %2,4’tür. Öğrenciler arasında gelir kaynakları görece daha çeşitlidir: katılımcıların %75,6’sı gelirini aile desteğinden, %23,3’ü burs veya öğrenim kredisinden sağlamaktadır. “Beklemede” grubundaki gençlerin %46,1’i gelirini aile desteğinden, %44,5’i ise geçici işlerde çalışarak elde ettiğini belirtmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, gençlerin %44,5’i gelirini çalıştığı yerden aldığı maaştan, %46,1’i aile desteğinden, %6,1’i ise burs

veya öğrenim kredilerinden sağlamaktadır. Bu tablo, gençlerin önemli bir bölümünün ekonomik bağımsızlığını kazanamadığını ve gelirlerinin büyük ölçüde aile kaynaklarına dayandığını göstermektedir.

Şekil 13. "Eline Geçen Gelir İhtiyaçları Karşılıyor mu?" ve İstihdam Statüsü

Bulgular, gençlerin çoğunluğunun gelirini yetersiz bulduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların %44,6'sı gelirinin "sadece ihtiyaçlarını karşılamaya yettiğini", %42,3'ü ise "karşılamayıp eksik kaldığını" belirtmiştir. Gelirinin ihtiyaçlarını tamamen karşıladığını veya arttığını söyleyenlerin oranı yalnızca %11,0'dır.

İstihdam statülerine göre farklılaşma dikkat çekicidir. Çalışan gençlerin %51,0'i gelirinin ihtiyaçlarını karşıladığını, %30,7'si yetersiz kaldığını, %17,0'si ise gelirden tam olarak memnun olduğunu belirtmiştir. İşsiz gençler arasında memnuniyet son derece düşüktür; %68,5'i gelirinin ihtiyaçlarını karşılamadığını, yalnızca %23,6'sı "gelirim ancak yetiyor" dediğini belirtmiştir.

“Tamamen karşılıyor” diyenlerin oranı %4,5’tir. Aile sorumlulukları nedeniyle çalışmayan gençlerde bu oran %5,8, öğrencilerde %4,5, beklemede grubunda ise %8,5 olarak ölçülmüştür.

Bu bulgular, özellikle çalışmayan gençler arasında ekonomik yetersizliğin sistematik bir sorun olduğunu göstermektedir. İşsiz, öğrenci veya bakım sorumluluğu nedeniyle işgücü dışında kalan gençlerin büyük çoğunluğu, yaşamını sürdürebilmek için aile desteğine bağımlıdır. Bu durum, gençler arasında ekonomik bağımsızlığın henüz tam olarak sağlanamadığını, gelir elde etmenin ötesinde sürdürülebilir geçim olanaklarının da sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Çok değişkenli analiz bulguları, gelir düzeyinin bireysel ve yapısal faktörler tarafından belirlendiğini göstermektedir. Erkeklerin daha yüksek gelir kategorilerinde yer alma olasılığı kadınlara göre anlamlı biçimde yüksektir ($\text{Exp}(B)=1,18$). Yaş değişkeni de belirleyicidir: 18–23 yaş grubundaki gençlerin daha düşük gelir düzeyinde yer alma olasılığı yüksektir ($\text{Exp}(B)=0,59$). Bu fark, yaşla birlikte iş deneyimi ve istihdam istikrarının artmasıyla ilişkilidir.

Mekânsal farklılıklar da dikkat çekicidir. Metropolde yaşayan gençlerin daha yüksek gelir kategorilerinde yer alma olasılığı 1,57 kat daha fazladır. Buna karşılık kent-kır ayrımı anlamlı değildir; gelir farkı esas olarak metropol avantajından kaynaklanmaktadır. Eğitim düzeyi gelirdeki farklılıkların en güçlü belirleyicisidir. İlköğretim ve altı düzeydeki bireylerin yüksek gelir grubunda yer alma olasılığı %66 oranında düşüktür.

Gelir düzeyinde medeni durum da anlamlı bir rol oynamaktadır. Evli ve çocuk sahibi olan gençlerin yüksek gelir grubunda yer alma

olasılığı bekârlara kıyasla iki kat fazladır ($\text{Exp}(B)=2,11$). Bu fark, aile sorumluluklarının ekonomik istikrarı artırıcı bir etkisi olabileceğini düşündürmektedir.

İstihdam durumu gelirdeki en belirgin farklılaştırıcı değişkendir. Çalışanların yüksek gelir grubunda yer alma olasılığı 4,7 kat, işsizlerin ise yalnızca yarısı kadardır. Aile desteğine dayalı geçim biçimi ise sınırlı bir artış etkisine sahiptir ($\text{Exp}(B)=2,37$). Genel olarak, bulgular gençlerin gelir düzeyinin yaş, eğitim, istihdam statüsü, medeni durum ve yaşanan yer gibi bireysel ve yapısal faktörlerin birleşimi tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. Gelir dağılımı, bireysel çabanın ötesinde, toplumsal cinsiyet, mekânsal avantajlar ve eğitim düzeyi gibi eşitsizlik eksenleri üzerinden şekillenmektedir.

Borçlanma, Gelir Algısı ve Göreli Yoksunluk

Araştırmanın bulguları, gençlerin önemli bir bölümünün ekonomik olarak borçlu, gelir açısından yetersiz ve göreli olarak yoksun hissettiğini göstermektedir. Gençler, gelir elde etseler dahi geçimlerini sürdürebilmek için sık sık kredi, taksit ve borç mekanizmalarına başvurmaktadır.

Genel düzeyde katılımcıların %35,9'u bankaya kredi kartı borcu, %21,7'si taksitli borç, %15,7'si tüketici veya ihtiyaç kredisi, %9,6'sı ise yakın akrabalara borç taşımaktadır. Buna karşılık, borcu olmadığını belirtenlerin oranı %28,3'tür. Bu tablo, gençlerin büyük bölümünün finansal yükümlülük altında olduğunu ve ekonomik döngülerini borçla çevirdiğini göstermektedir. Borçlanma biçimleri istihdam statüsüne göre farklılaşmaktadır. Çalışan gençlerde borçluluk oranı en yüksektir; katılımcıların %40,5'i kredi kartı borcu, %25,3'ü taksitli

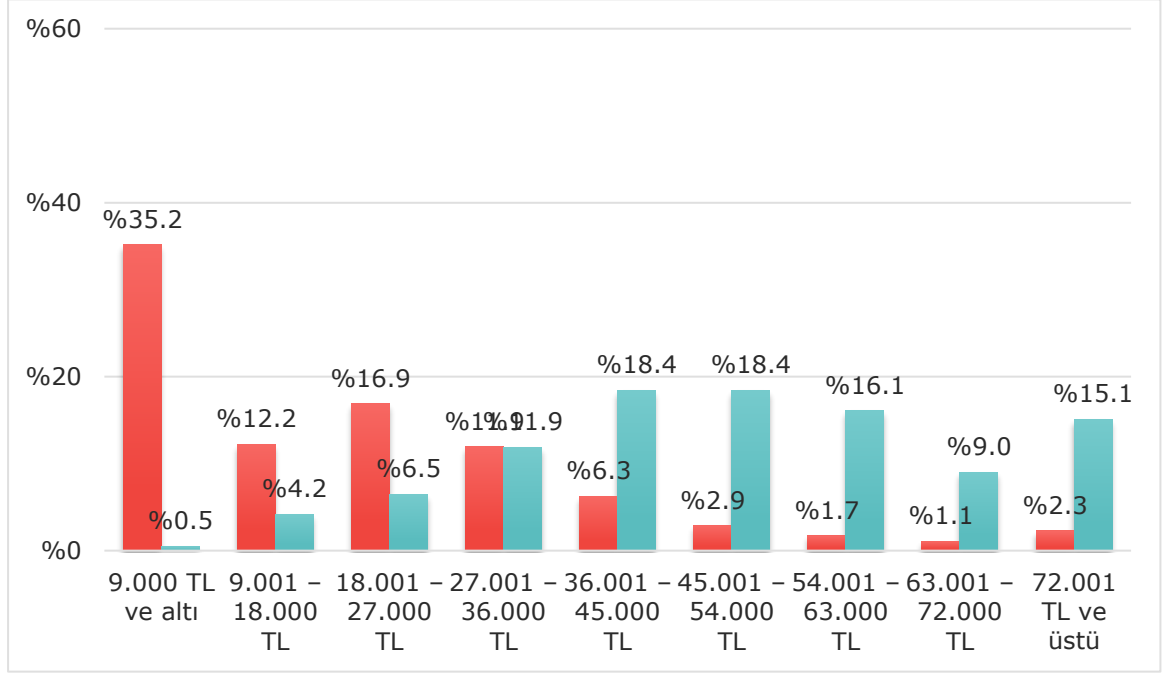
borç, %18,7'si ihtiyaç kredisi borcu taşımaktadır. Sadece %8,2'si hiçbir borcu olmadığını belirtmiştir. Bu durum, gelir sahibi olmanın ekonomik bağımsızlık anlamına gelmediğini, aksine krediye erişimi artırarak borç yükünü büyüttüğünü göstermektedir.

İşsiz gençler de benzer biçimde kırılgandır. Bu grupta %39,3'ü kredi kartı borcu, %15,1'i ihtiyaç kredisi, %12,5'i ise akrabalara borç bildirmiştir. Gelir eksikliğini borçlanma yoluyla telafi etmeye çalıştıkları görülmektedir. Aile sorumlulukları nedeniyle çalışmayanlarda da borç oranı yüksektir (%41,1 kredi kartı borcu); bu grup hane gelirine bağımlı olmasına rağmen bireysel finansal yükümlülük taşımaktadır.

Öğrencilerde borç düzeyi görece daha düşüktür ancak dikkat çekicidir. Katılımcıların %28,8'i kredi kartı, %17,5'i taksit, %12,4'ü ise akraba borcu taşımaktadır. Bu tablo, öğrencilerin düşük gelirlerine rağmen tüketim ve borç ilişkisi içinde olduğunu göstermektedir. Beklemede olanlar, en borçsuz gruptur (%63,3'ü hiçbir borcu olmadığını belirtmiştir); bu grup genellikle ekonomik faaliyet dışında, geçici bir bekleme durumundadır.

Genel olarak, gençlerin ekonomik bağımsızlığı büyük ölçüde borçla finanse edilen bir geçim biçimi olarak şekillenmektedir. Çalışan gençler için gelir, tüketim kredileriyle iç içe geçerken; işsiz ve öğrenciler için borç, geçici bir dayanma stratejisi olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 14. Görüşülen Kişilerin Ortalama Aylık Gelirleri ve İhtiyaç Duydukları Gelir (TL)

Gençlerin elde ettikleri gelir ile ihtiyaç duydukları gelir arasındaki farkın psikolojik yansıması görece yoksunluk biçiminde ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların %92,8'i gelirinin ihtiyaçlarının altında olduğunu, yalnızca %4,9'u gelirinin denk, %2,3'ü ise fazla olduğunu belirtmiştir. Bu durum, farklı gelir gruplarından gençlerin büyük çoğunluğunun kendini ekonomik olarak "eksik" hissettiğini göstermektedir. Çalışan gençlerde bile bu oran %88,7, öğrencilerde %98, işsizlerde %97,7'dir.

Sıralı regresyon analizleri, gençler arasında gelirlerin ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin öznel değerlendirmelerin belirgin biçimde farklılaştığını göstermektedir. Bulgulara göre, görece yoksunluk olasılığını en güçlü biçimde etkileyen değişkenler yaş, yerleşim yeri ve gelir düzeyidir.

Genç yaş grubunda (18–23) görelî yoksunluk hissi belirgin biçimde daha yüksektir. Bu bulgu, işgücü piyasasına yeni adım atan gençlerin henüz kalıcı bir ekonomik güvenceye ulaşamadığını göstermektedir. Yerleşim bağlamı da anlamlı bir farklılaşma yaratmaktadır: Metropolde yaşayanların yoksunluk olasılığı, metropol dışındaki akranlarına göre daha düşüktür. Büyükşehirlerde yaşam maliyetlerinin yüksek olmasına rağmen, görelî gelir avantajı ve daha istikrarlı istihdam fırsatları bu farkı açıklamaktadır.

Gelir düzeyi, görelî yoksunluğun en güçlü ve anlamlı belirleyicisidir. Gelir arttıkça yoksunluk olasılığı keskin biçimde azalmaktadır; bu, öznel yoksunluk hissinin temelinde gelir miktarının belirleyici olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, geçim kaynağının türü (maaş, burs, aile desteği) anlamlı bir fark yaratmamaktadır.

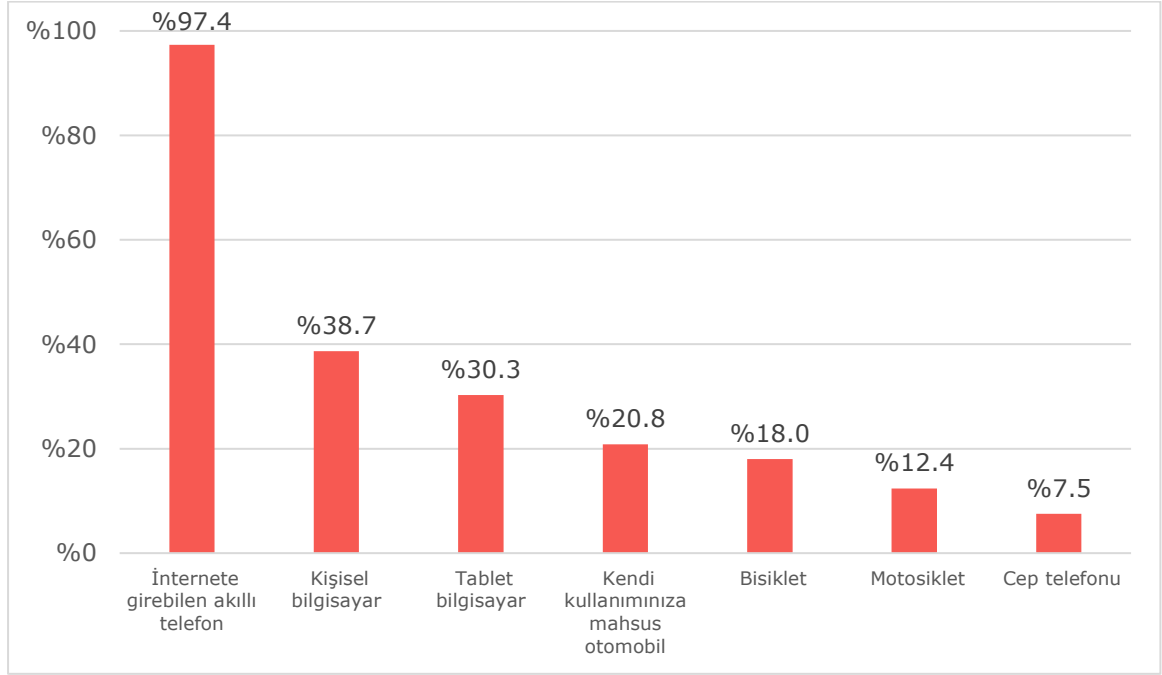
Eğitim düzeyinin etkisi zayıf ve dolaylıdır; eğitimsel farklılıklar, yoksunluk hissini ancak gelir ve istihdam kanalları aracılığıyla etkileyebilmektedir. Benzer biçimde, cinsiyet ve istihdam durumu da istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bununla birlikte, öğrencilerde görelî yoksunluk olasılığı diğer gruplara kıyasla anlamlı biçimde daha yüksektir; bu durum, geçim sıkıntısının özellikle eğitim sürecinde olan gençlerde daha belirgin yaşandığını göstermektedir.

Genel olarak, bulgular ekonomik yetersizliğin öznel düzeyde en çok genç, düşük gelirli ve metropol dışı bölgelerde yaşayan bireyleri etkilediğini; görelî yoksunluğun toplumsal eşitsizliklerin ekonomik yönünü en görünür biçimde yansıttığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, ekonomik yetersizliğin sadece gelirle değil, aynı zamanda fırsat eşitsizliği ve adaletsizlik algısıyla iç içe geçtiğini düşündürmektedir. Çalışıyor olmak bile ekonomik güvence anlamına gelmemekte; gençler, gelir elde etseler dahi yaşamlarını

sürdürebilmek için borçlanmakta ve geleceğe dair güvensizlik duymaktadır.

Mülkiyet Durumu

Şekil 15. Görüşülen Sahip Oldukları ("Sahibim" Yanıtlarının Oranı)

Yukarıdaki grafik gençlerin kişisel düzeyde sahip oldukları dijital araç ve taşıtlara ilişkin dağılımı göstermektedir. Bulgular, dijital erişimin neredeyse evrensel bir düzeye ulaştığını, ancak maddi değeri yüksek varlıklarda sahiplik oranlarının sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların %97,4'ü internete erişebilen akıllı telefona sahipken, kişisel bilgisayar sahipliği %38,7, tablet sahipliği ise %30,3 düzeyindedir. Bu fark, dijital araçlara erişimin temel düzeyde yaygın olmasına karşın, üretkenlik ve öğrenme amaçlı donanım çeşitliliğinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Daha yüksek maliyetli taşıtlarda sahiplik oranı belirgin biçimde düşmektedir: otomobil %20,8, bisiklet %18,0 ve motosiklet %12,4. Bu tablo, gençlerin bağlantı olanakları açısından güçlü, ancak bireysel

hareketlilik ve dijital üretkenlik kapasitesi bakımından kısıtlı bir konumda bulunduğunu göstermektedir.

Çok değişkenli analizler, gençlerin mülkiyet düzeylerini açıklayan temel sosyo-ekonomik etmenleri ortaya koymaktadır. Bulgular, mülkiyetin cinsiyet, eğitim ve gelirle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Erkeklerin mülkiyet skorları kadınlara kıyasla anlamlı biçimde daha yüksektir ($\beta=0,09$). Gelir değişkeni eklendiğinde farkın kısmen azalması, bu eşitsizliğin yalnızca ekonomik kaynak farklarından değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli tüketim ve edinim kalıplarından da kaynaklandığını göstermektedir.

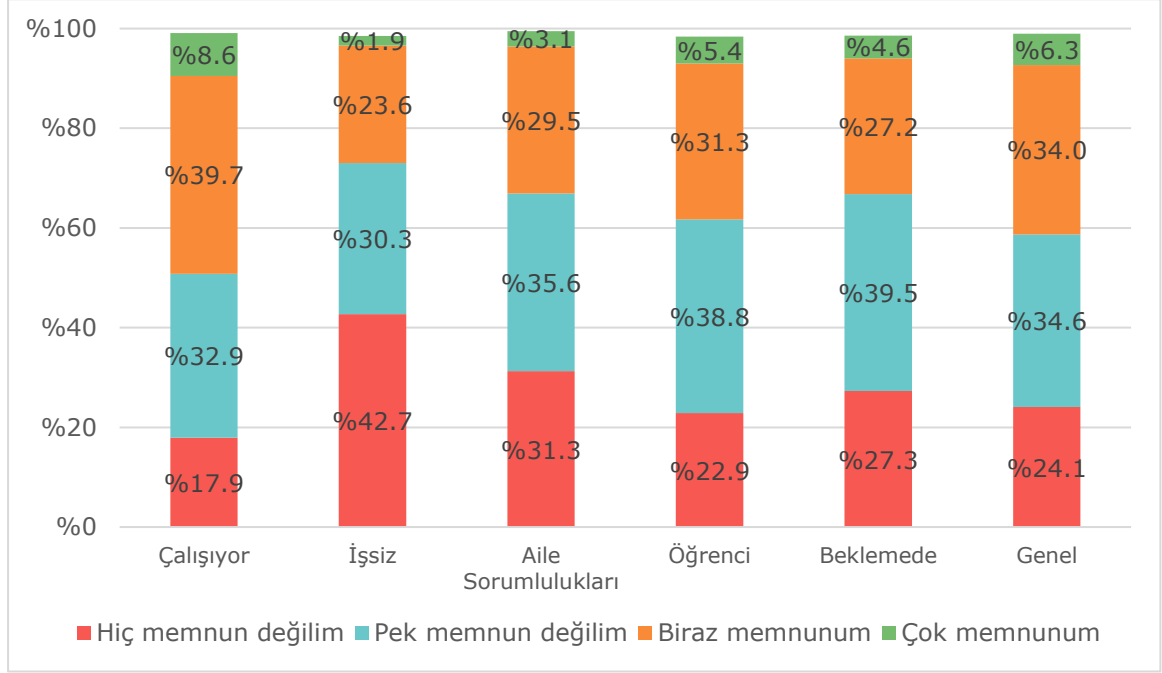
Eğitim düzeyi, mülkiyetin güçlü belirleyicilerindendir. Lise ve üzeri eğitime sahip olanlara kıyasla, ilköğretim ve altı mezunların ($\beta=-0,09$) ve ortaöğretim mezunlarının ($\beta=-0,10$) mülkiyet düzeyleri anlamlı biçimde daha düşüktür. Gelir dâhil edildiğinde etkilerin zayıflaması, eğitimin dolaylı olarak —gelir ve istihdam kalitesi aracılığıyla— mülkiyeti artırdığını göstermektedir. İstihdam durumunda, özellikle aile sorumlulukları nedeniyle çalışmayan gençlerin mülkiyet skorları düşük bulunmuştur (Model 2: $\beta=-0,12$). Bu farkın büyük ölçüde gelir eksikliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Gelir değişkeni ise en güçlü belirleyici olarak öne çıkmaktadır ($\beta=0,32$); kişisel gelirdeki artış, mülkiyet düzeyini anlamlı biçimde yükseltmektedir.

Yaş, yerleşim yeri ve medeni durum değişkenleri anlamlı değildir. Bu bulgu, mülkiyet farklarının mekânsal veya ailevi koşullardan ziyade bireysel sosyoekonomik konumla ilişkili olduğunu ve ekonomik sermayeye erişimin gençler arasındaki mülkiyet

eşitsizliklerini belirleyen temel mekanizma olduğunu göstermektedir.

Maddi Durumdan Memnuniyet

Şekil 16. Görüşülen Kişilerin Maddi Durumlarından Memnuniyetleri ve İstihdam Statüleri

Yukarıdaki şekil gençlerin mevcut maddi durumlarından duydukları memnuniyet düzeylerini istihdam statülerine göre göstermektedir. Bulgular, gençlerin büyük çoğunluğunun ekonomik durumlarından memnun olmadığını, yalnızca sınırlı bir kesimin maddi koşullarını olumlu değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların %24,1'i "hiç memnun değilim" ve %34,6'sı "pek memnun değilim" yanıtını vermiştir; buna karşılık "biraz memnunum" diyenlerin oranı %34,0, "çok memnunum" diyenlerin oranı ise yalnızca %6,3'tür. Bu dağılım, her on gençten altısının kendi maddi koşullarını olumsuz algıladığını göstermektedir.

İstihdam statüsüne göre farklar dikkat çekicidir. Çalışan gençler arasında maddi memnuniyet görece daha yüksek olmakla birlikte,

bu grubun yarısından fazlası (%50,8) yine de memnun olmadığını belirtmiştir. Bu durum, ücretli istihdamın özellikle düşük gelirli işlerde ekonomik rahatlık sağlamadığını ve çalışma koşullarının refah hissi üzerindeki sınırlı etkisini yansıtmaktadır. İşsiz gençler en olumsuz gruptur: %42,7'si "hiç memnun değilim" ve %30,3'ü "pek memnun değilim" yanıtını vermiştir. Bu tablo, işsizliğin ekonomik güvencesizliğin yanı sıra duygusal yıpranma ve umutsuzlukla da ilişkili olduğunu göstermektedir.

Aile sorumlulukları nedeniyle çalışmayan gençlerde dağılım daha dengelidir; yine de %66,9'luk bir kesim memnun olmadığını ifade etmiştir. Öğrenciler arasında ise görece daha olumlu bir tablo gözlenmektedir: her üç öğrenciden biri maddi durumundan en azından "biraz memnun" olduğunu belirtmiştir. Bu durum, mevcut gelir yetersizliklerine rağmen geleceğe dönük iyimser beklentilerin memnuniyet algısını biçimlendirdiğini göstermektedir. Beklemede olan gençler genel ortalamaya yakın bir dağılım sergilemekteyken, bu grubun da dörtte üçü maddi durumundan hoşnutsuzdur.

Yapılan çok değişkenli analizler maddi memnuniyetin temel belirleyicilerini ortaya koymaktadır. Bulgular, memnuniyet farklarının esasen ekonomik kaynaklara erişim tarafından şekillendiğini göstermektedir. Gelir değişkeni modele dâhil edildiğinde, cinsiyet, eğitim ve istihdam farklarının etkisi büyük ölçüde azalmaktadır.

Metropolde yaşayan gençlerin daha yüksek memnuniyet düzeyinde yer alma olasılığı anlamlı biçimde yüksektir ($\text{Exp}(B)=1.52$). Bu fark, büyükşehirlerdeki göreceli yaşam standartlarının ve fırsat çeşitliliğinin etkisini yansıtmaktadır. Eğitim düzeyinde, düşük eğitilmiş gençlerin memnuniyet düzeyleri üniversite mezunlarına kıyasla daha

düşüktür; ancak gelir eklendiğinde bu fark ortadan kalkmaktadır. Bu sonuç, eğitimin maddi memnuniyet üzerindeki etkisinin doğrudan değil, gelir ve istihdam kalitesi üzerinden dolaylı biçimde gerçekleştiğini göstermektedir.

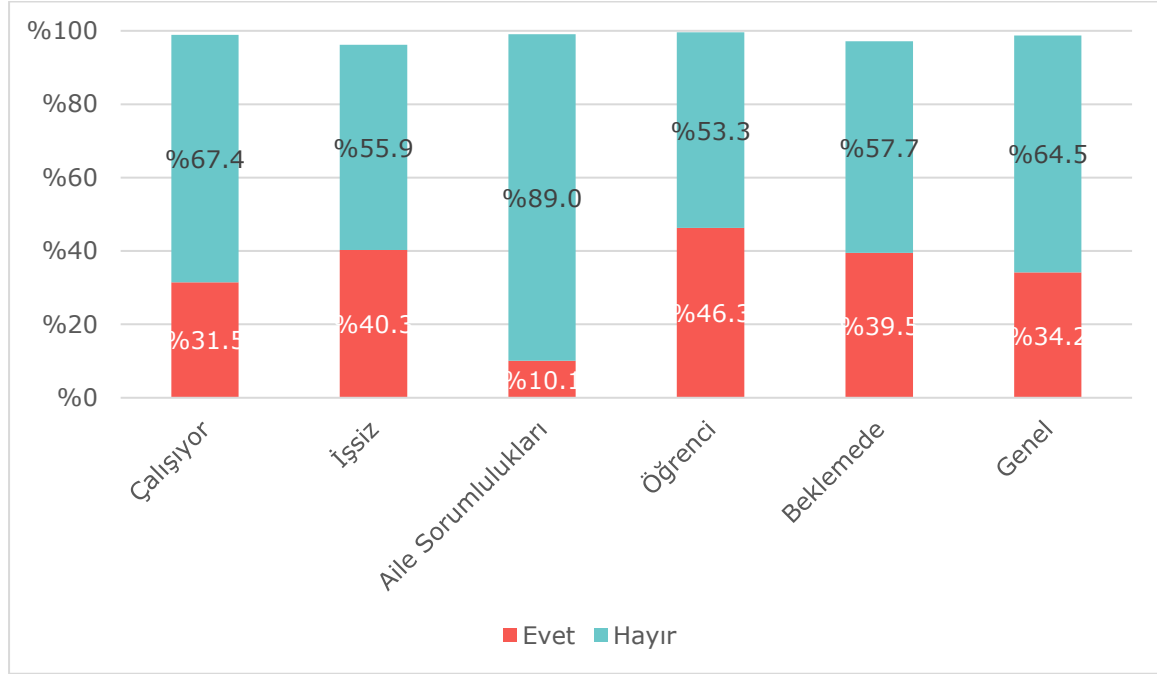
İstihdam durumu açısından, işsizlik memnuniyeti azaltmaktadır (0.48), öğrencilik ise artırmaktadır (1.47). Öğrencilerin görece yüksek memnuniyet düzeyi, mevcut gelirlerinden ziyade gelecek yönelimli iyimserlik ve öğrenim sürecinin sağladığı sosyal güven hissi ile açıklanabilir.

Gelir, en güçlü belirleyici olarak öne çıkmaktadır ($\text{Exp}(B)=1.53$). Gelirdeki her artış, daha yüksek memnuniyet kategorisine geçme olasılığını anlamlı biçimde artırmaktadır. Aileden veya eşten alınan düzenli destek, her iki modelde de pozitif ve güçlü bir etkidir ($\text{Exp}(B)\approx 2.75$), bu da aile desteğinin ekonomik kırılganlığı hafifleten bir tampon işlevi gördüğünü göstermektedir.

Sonuç olarak, gençlerin maddi memnuniyetleri ağırlıklı olarak gelir düzeyine, geçim kaynaklarının güvenilirliğine ve istihdam statüsüne bağlıdır. Çalışıyor olmak tek başına ekonomik memnuniyet sağlamamakta, gelir düzeyi belirleyici unsur olarak öne çıkmaktadır. Öğrencilerdeki görece iyimserlik, gelirden bağımsız bir yaşam evresi etkisini yansıtırken, genel tablo gençler arasında yaygın bir ekonomik yetersizlik ve refah kırılganlığı bulunduğuna işaret etmektedir.

YURTDIŞINA YERLEŞME EĞİLİMLERİ VE MOTİVASYONLARI

Şekil 17. Görüşülen Kişilerin Yurtdışına Yerleşme Eğilimleri ve İstihdam Statüleri

Araştırma bulguları, gençler arasında yurt dışına yerleşme arzusunun son derece yaygın olduğunu, bu isteğin ise yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve psikolojik faktörlerle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Gençler, mevcut ekonomik koşulları ve gelecek beklentilerini değerlendirirken, yurt dışına gitmeyi giderek daha fazla bir “çıkış yolu” olarak görmektedir.

Analizlerimiz çok boyutlu doğasını açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcıların %67,8’i yurt dışına gitmek isteme nedenini “daha iyi iş olanakları” olarak belirtmiştir. Bu oran, gençlerin ekonomik güvencesizlik ve düşük ücret koşullarını aşmak için en rasyonel çözümü yurt dışında görmeye başladıklarını göstermektedir. Buna ek olarak, %36,0’ı Türkiye’de geleceğini göremediğini ifade etmiştir.

Bu bulgu, yalnızca gelir yetersizliğini değil, gençler arasında yaygın bir gelecek umutsuzluğunu da işaret etmektedir.

Ekonomik nedenlerin yanı sıra, siyasal ve kültürel faktörler de bu isteği desteklemektedir. Katılımcıların %28,9'u "ülkenin kötüye gittiğini düşündüğü için", %24,3'ü "daha iyi eğitim olanakları" arayışıyla, %22,5'i "daha fazla kişisel özgürlük isteğiyle", %6,0'ı ise "düşünce özgürlüğü eksikliği nedeniyle" yurt dışına gitmek istemektedir. Bu dağılım, göç arzusunun salt ekonomik bir yönelime indirgenemeyeceğini; aynı zamanda yaşam kalitesi, ifade özgürlüğü ve sistemsel adalet algısıyla da bağlantılı olduğunu göstermektedir.

İstihdam statüsüne göre farklılaşmalar dikkat çekicidir. Çalışan gençlerde göç isteği büyük ölçüde ekonomik nedenlerle açıklanmaktadır: %74,4 daha iyi iş olanakları, %32,0 ülkenin gidişatı nedeniyle yurt dışına gitmek istemektedir. İşsizlerde, ekonomik motivasyon daha da yüksektir (%76,0), buna ek olarak geleceğini görememe (%31,6) ve ülkenin kötüye gittiğini düşünme (%29,4) oranları da belirgindir.

Aile sorumlulukları nedeniyle çalışmayanlarda ekonomik gerekçeler öne çıksa da (%69,1), "ülkenin gidişatına dair kaygılar" oranı da oldukça yüksektir (%40,6).

Öğrenciler ise göçü bir fırsat ve gelişim aracı olarak görmektedir: %68,1 daha iyi iş, %49,4 daha iyi eğitim için yurt dışına gitmek istemektedir.

Beklemede olanlar arasında ise %57,7 ekonomik, %35,9 gelecek belirsizliği, %22,9 ülkenin gidişatı nedenlerini belirtmiştir.

Genel tablo, yurt dışına yerleşme isteğinin gençler için yalnızca ekonomik bir çıkış değil, sisteme yönelik bir tepki haline geldiğini göstermektedir. Özellikle işsizler ve öğrencilerde bu eğilim daha güçlü biçimde gözlenmekte; çalışan gençlerde ise koşullara bağlı, temkinli bir seçenek olarak kalmaktadır.

Gençlerin %23,5’i Almanya’yı tercih ettiğini belirtmiş; bu oran tüm diğer ülkelerin önündedir. Almanya’nın seçilme nedeni yalnızca ekonomik fırsatlar değil, aynı zamanda Türkiye’den gelen göçün tarihsel sürekliliği ve yerleşik Türk diasporasının varlığıdır. İkinci sırada ABD (%13,7) yer almaktadır; özellikle eğitim ve yenilikçilik alanlarında sunduğu olanaklar, bu ülkeyi cazip kılmaktadır. Onu Fransa (%8,2), İngiltere (%6,8), İtalya (%6,7) izlemektedir. Hollanda (%5,5) ve Kanada (%4,9) da görece küçük ama anlamlı paylara sahiptir. Bu ülkelerin ortak özelliği, gençlerin gözünde yaşam kalitesi, sosyal güvenlik ve özgürlük düzeyinin yüksek olmasıdır.

Ancak yurt dışına yerleşme arzusu, niyetten davranışa dönüşme konusunda sınırlı bir kesinliğe sahiptir. Şekil 41’e göre, katılımcıların %22,1’i “hiç muhtemel değil”, %34,3’ü “pek muhtemel değil” demiştir. Buna karşılık, %32,0 bu olasılığı “biraz muhtemel” görürken yalnızca %8,0 “kesinlikle gitmeyi planladığını” ifade etmiştir. Yani gençlerin üçte biri göçü “olasılık dâhilinde” görmektedir; ancak bu, çoğu için hâlâ bir umut stratejisi olarak kalmaktadır.

İstihdam grupları arasındaki farklar bu eğilimi güçlendirmektedir. İşsizlerde “kesinlikle gitmeyi düşünenlerin” oranı en yüksektir (%13,1). Öğrencilerde bu oran %7,4, çalışanlarda %7,3, aile sorumlulukları taşıyanlarda ise %8,7’dir. “Beklemede olanlarda” ise

belirsizlik hâkimdir; %43,6'sı "biraz muhtemel" diyerek kararsız bir tutum sergilemiştir.

Bu bulgular, gençler arasında yurt dışına yerleşme isteğinin yaygın ama temkinli bir eğilim olduğunu göstermektedir. Özellikle ekonomik güvencesizlik, düşük ücretler, görelî yoksunluk ve maddî memnuniyetsizlik göç isteğini artırmakta; buna karşılık aile sorumlulukları ve istihdam güvencesi bu isteği sınırlamaktadır.

Yapılan çok değişkenli analizler de bu tabloyu desteklemektedir. Bekâr gençlerin yurt dışına yerleşme olasılığı, evli veya çocuk sahibi olanlara kıyasla anlamlı biçimde yüksektir (Evli-çocuksuz $\text{Exp}(B)=0,23$; Evli-çocuklu $\text{Exp}(B)=0,42$). Maddî memnuniyetsizlik ($\text{Exp}(B)=0,63$) ve görelî yoksunluk göç isteğini artırmaktadır. Buna karşılık mutlak gelir düzeyi anlamlı değildir; yani gençlerin yurt dışına gitme arzusu, gelir miktarından çok, gelir algısı ve adalet duygusuyla ilişkilidir.

EĞİTİM

Gençlerin eğitimle kurdukları ilişki, onların yalnızca bireysel gelişimlerine değil, aynı zamanda toplumsal konumlarına ve geleceğe dair beklentilerine de yön vermektedir. Bulgular, Türkiye’de gençlerin eğitime değer verdiğini ancak sistemin sunduğu imkânlarla sınırlı bir güven duyduğunu göstermektedir. Eğitim, hâlâ bir “ilerleme umudu” olarak görülse de, bu umut giderek daha koşullu ve kırılgan hale gelmiştir.

Eğitimin Hayata ve Geleceğe Katkısı

Gençlerin yalnızca %38,7’si aldıkları eğitimin kendilerini “hayata hazırladığını” düşünmektedir. Buna karşılık %32’si bu görüşe katılmadığını, %25,6’sı ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu tablo, eğitimin bireylere yaşam becerileri ve mesleki donanım kazandırma kapasitesinin sınırlı olduğunu düşündürmektedir.

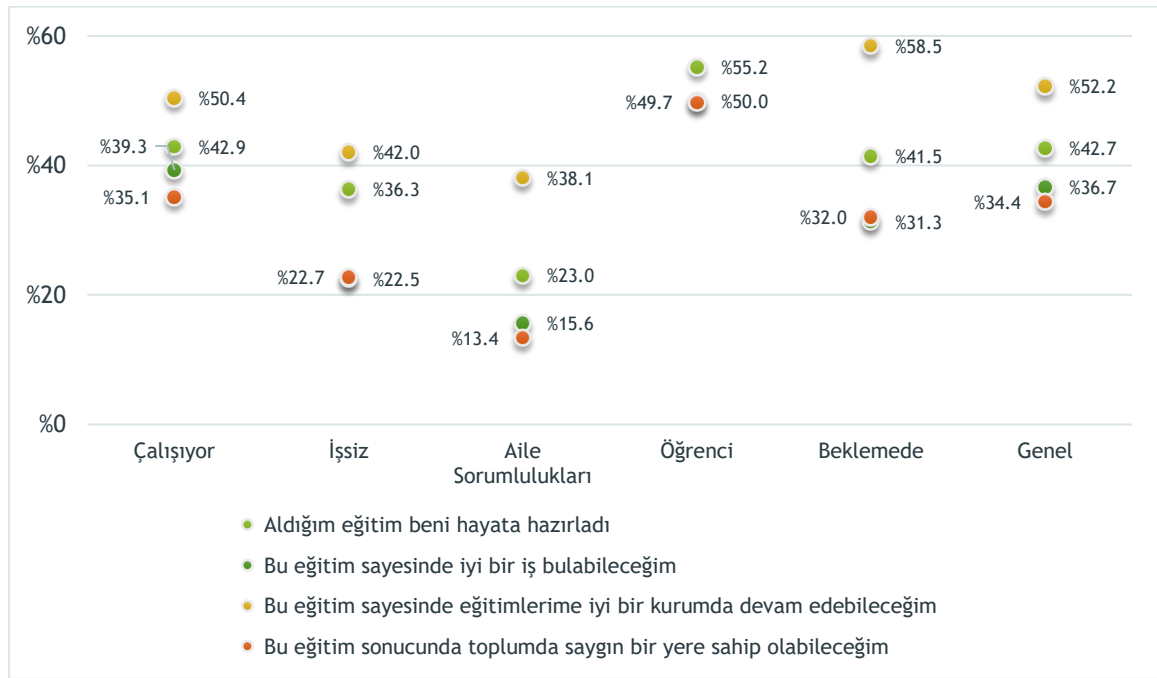
Benzer biçimde, yalnızca %36,2 “bu eğitim sayesinde iyi bir iş bulabileceğine” inanırken, hemen hemen aynı oranda kişi (%36,4) bu görüşü reddetmiştir. Yani gençler arasında “eğitim–istihdam bağlantısı”na dair ciddi bir güvensizlik söz konusudur. Eğitim, özellikle işsiz gençler için artık istihdama giden güvenli bir yol olarak görülmemektedir.

Bununla birlikte, eğitimin toplumsal saygınlık kazandıracağına dair inanç biraz daha yüksektir. Katılımcıların %34,3’ü bu ifadeye katıldığını, %38,6’sı ise katılmadığını belirtmiştir. Eğitim, hâlâ bir statü kaynağı olarak algılansa da, bu inanç da geçmişe kıyasla zayıflamıştır.

Genel olarak, gençler eğitimi kişisel bir yatırım olarak değerli bulmakta, ancak bu yatırımın karşılığını ekonomik ya da sosyal alanda alma konusunda emin olamamaktadır.

Eğitim Değerlendirmeleri ve İstihdam Statüsü

Şekil 18. Bugüne Kadar Alınan Eğitimin Değerlendirmesi ve İstihdam Statüsü

Eğitime duyulan güven, gençlerin istihdam durumuna göre belirgin biçimde değişmektedir.

- Çalışan gençler en olumlu gruptur: %50,4'ü eğitimin daha iyi bir eğitim için olanak sağladığını hazırladığını, %42,9'u bu eğitim sayesinde iyi bir iş bulabileceğini söylemiştir.
- İşsiz gençlerde bu oranlar gerilemektedir: yalnızca %36,3 oranında genç eğitimin hayata hazırladığını, iyi bir iş bulabileceğini düşünmektedir.
- Aile sorumlulukları nedeniyle çalışmayanlar arasında eğitimle ilişki oldukça zayıftır; sadece %23'ü eğitimin hayata hazırladığını, %38,1'eğitimine iyi bir kurumda devam edebileceğini belirtmiştir.

- Öğrenciler, eğitime en fazla güven duyan gruptur: %55,2’si eğitimin kendilerini hayata hazırladığını, %50’si bu eğitim sayesinde iş bulabileceğini söylemiştir.
- Beklemede olanlar ise kararsız bir profildir; oranlar çoğunlukla %30–40 aralığındadır.

Bu farklılaşma, eğitim sisteminin toplumsal konumla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Çalışanlar ve öğrenciler için eğitim hâlâ bir “ilerleme alanı” iken, işsiz ve bakım yükü taşıyan gençlerde eğitim giderek işlevsizleşmiştir.

Üniversite Sınavı Deneyimleri

Gençlerin büyük çoğunluğu en az bir kez üniversite sınavına girmiştir (%60,3). Ancak bu deneyim, gruplar arasında farklılaşmaktadır.

- Öğrencilerde sınava girme oranı çok yüksektir (%80,6), bu da eğitimle güçlü bir bağın sürdüğünü göstermektedir.
- Çalışanlar ve işsizlerde oran hemen hemen aynıdır (yaklaşık %59), ancak bu gruplarda sınava yeniden hazırlanma isteği çok düşüktür.
- Aile sorumlulukları taşıyanlarda tablo en olumsuzdur: yalnızca %32,1’i sınava girmiş, %63,7’si ise hiç girmemiştir.
- Beklemede olanlarda ilginç biçimde, %53,5’i sınava hazırlanmaktadır; bu grup, “potansiyel öğrenci” niteliği taşımaktadır.

Bu bulgular, eğitime erişim ve devamlılıkta cinsiyet, gelir ve aile yükümlülüklerinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Özellikle ev içi sorumlulukları olan gençler, sistemin dışına itilmekte ve yeniden eğitim fırsatına erişmekte zorlanmaktadır.

Gençlerin üniversiteye hazırlık sürecinde %65,8’i üniversiteler ve bölümler hakkında bilgi aldığını, %56,6’sı sınav hazırlığında, %58’i tercih döneminde destek aldığını belirtmiştir. Bu oranlar, bilgiye erişimin yaygın ama eşitsiz olduğunu göstermektedir.

Ancak psikolojik destek alma oranı yalnızca %18,6’dır. Yani gençlerin büyük kısmı sınav sürecinde duygusal ya da psikolojik yardım almamaktadır. Bu eksiklik, sınav sisteminin bilişsel performansa odaklanıp psikososyal ihtiyaçları ihmal ettiğini göstermektedir.

Destek kaynakları içinde okullar (%45,5) ve dershaneler (%31,8) öne çıkmaktadır. Buna karşılık Milli Eğitim Bakanlığı (%1,5) ve üniversiteler (%3,2) son derece sınırlı bir rol oynamaktadır. Bu durum, kamusal destek mekanizmalarının zayıflığını, özel sektörün ise sınav hazırlığında merkezi bir yer tuttuğunu göstermektedir. Sınav süreci gençler açısından yalnızca akademik değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal bir dayanıklılık testi niteliğindedir.

- %56,8 sosyal hayatının kısıtlandığını,
- %51,6 maddi zorluk yaşadığını,
- %48,6 yoğun stres ve kaygı hissettiğini belirtmiştir.

Ayrıca %41,8’i ailesiyle tartışma yaşadığını, %15,1’i fiziksel rahatsızlıklar (örneğin alerji, uykusuzluk, baş ağrısı) yaşadığını dile getirmiştir.

Bu tablo, sınav sisteminin yalnızca akademik rekabet değil, aynı zamanda yüksek bir duygusal ve ekonomik baskı alanı yarattığını ortaya koymaktadır. Türkiye’de gençler için üniversite sınavı, bilgi ölçümünden çok, dayanıklılık ve kaynaklara erişim sınavı haline gelmiştir.

SAĞLIK VE PSİKOSOSYAL İYİ OLUŞ

Bu bölüm, gençlerin sağlık durumlarını, yaşam alışkanlıklarını ve psikososyal iyi oluş düzeylerini incelemektedir. Bulgular, gençlerin geniş ölçüde sosyal güvence kapsamında olmasına rağmen bu güvencenin çoğunlukla aileye dayalı olduğunu; sağlık davranışlarında hem olumlu hem riskli pratiklerin birlikte var olduğunu ve özellikle işsizlik ile bakım yükünün sağlık göstergelerini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır.

Sosyal Güvence: Yaygın fakat bağımlı bir koruma yapısı

Gençlerin %94'ü bir tür sosyal güvenceye sahipken, %14,6'sı hiçbir sosyal güvenceye sahip değildir. Ancak bu yüksek kapsama oranı, gençlerin bağımsız biçimde güvence sahibi olduğu anlamına gelmemektedir.

Çalışan gençlerin %90,8'i sosyal güvenceye sahiptir; bu oran, formel istihdamın belli ölçüde koruyucu rol oynadığını göstermektedir. Buna karşılık, işsiz gençlerde bu oran %67,1'e düşmekte, %31,8'i ise tamamen güvencesiz kalmaktadır. Aile sorumluluğu taşıyanlarda (%86,5), öğrencilerde (%82,2) ve beklemede olanlarda (%82,6) sosyal güvence çoğunlukla aile üzerinden sağlanmaktadır.

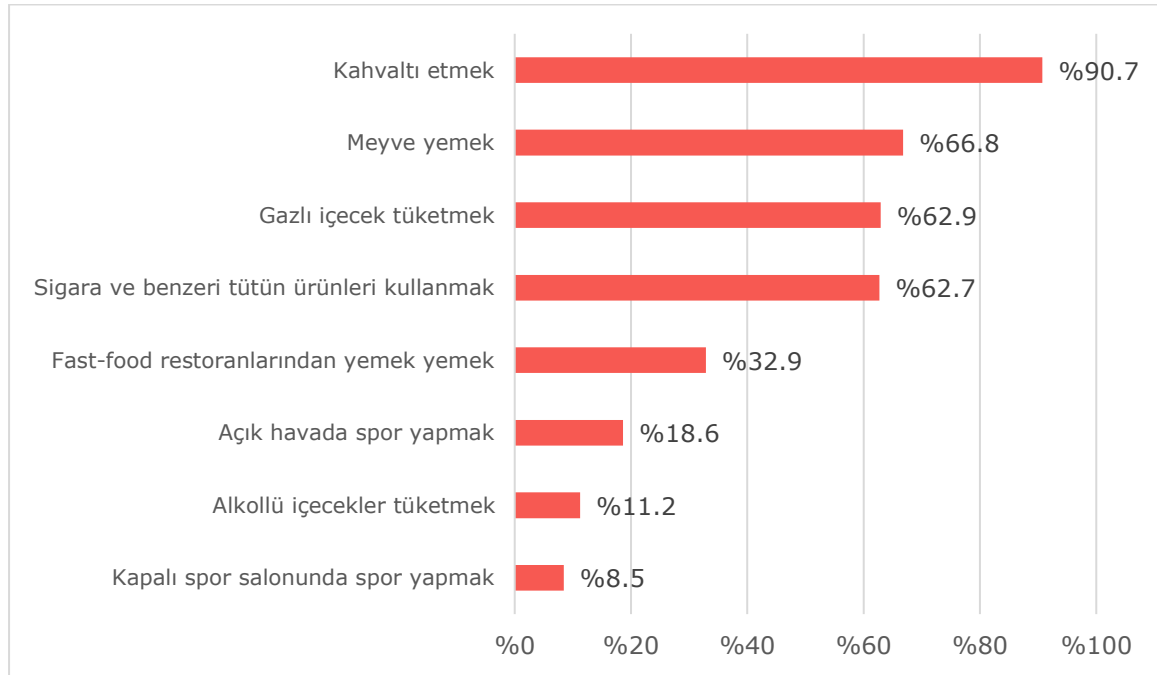
Kaynak açısından bakıldığında gençlerin %48,3'ü güvencesini çalıştığı kurum üzerinden (SGK, Bağkur vb.) elde ederken, %45,7'si aileleri üzerinden yararlanmaktadır. Üniversite kaynaklı sosyal güvence oranı %3,1, yeşil kart veya benzeri kamu yardımları ise %3,0 düzeyindedir. İşsiz gençlerin %94,7'si aile temelli sigortalıdır. Bu tablo, Türkiye'de gençlerin büyük bölümünün sosyal güvenlik sistemine dolaylı yollarla dâhil olduğunu ve ekonomik

bağımsızlığın sosyal korumaya erişimle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sağlık Davranışları

Gençlerin gündelik yaşamlarında hem sağlıklı hem riskli alışkanlıkların bir arada bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların %90,7'si haftada birkaç kez veya daha sık kahvaltı yaptığını, %66,8'i düzenli meyve tükettiğini belirtmiştir. Buna karşılık, %62,9 gazlı içecek tüketmekte, %62,7 tütün ürünleri kullanmakta ve %32,9 fast-food restoranlarında haftada birkaç kez yemek yemektedir. Alkol tüketimi %11,2 ile görece düşük düzeydedir.

Şekil 19. Sağlıkla İlgili Alışkanlıklar (Haftada Birkaç Gün ve Daha Sık Yaptığını Söyleyenlerin Oranı)

Fiziksel aktivite oranı oldukça düşüktür: %18,6 açık havada, %8,5 ise spor salonunda düzenli spor yaptığını belirtmiştir. Bu durum,

hareketsiz yaşam biçiminin gençler arasında yaygınlaştığını göstermektedir.

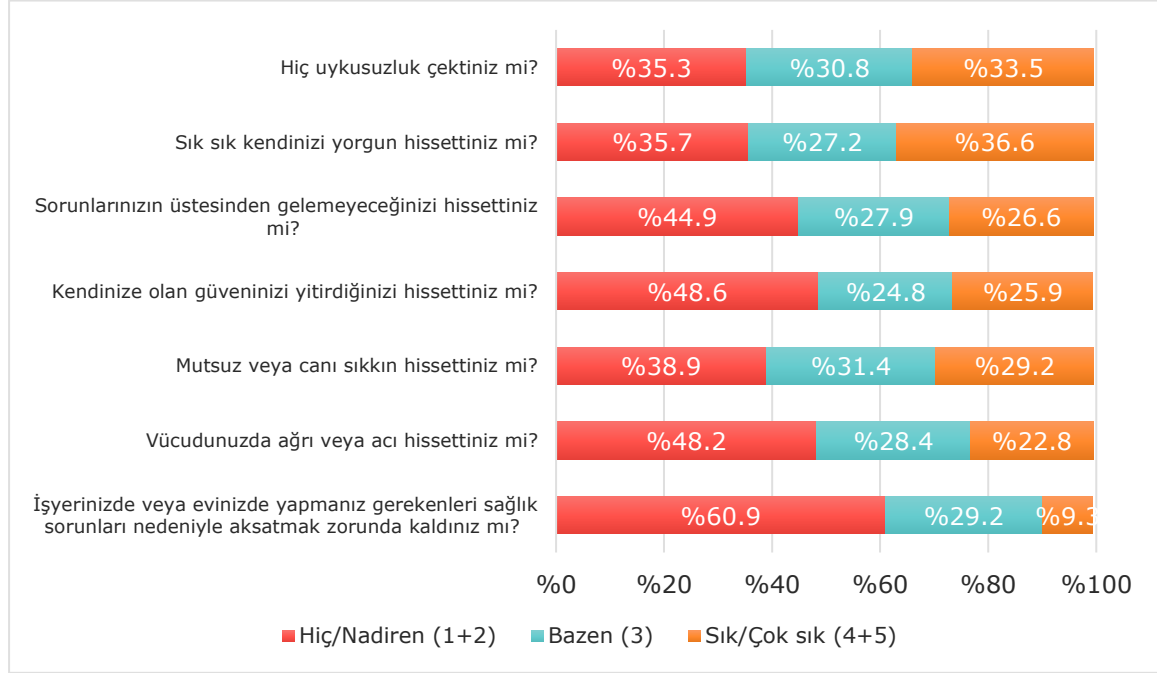
İstihdam statüsüne göre farklılıklar belirgindir. Çalışan gençler sağlıklı beslenme ve spor açısından en düşük düzeyde, kötü beslenme davranışları açısından ise en yüksek ortalamaya sahiptir. İşsiz gençlerde hem beslenme hem fiziksel aktivite düşüktür. Aile sorumluluğu taşıyan gençler düzenli beslenme açısından avantajlı olsa da spor yapma oranı en düşüktür. Öğrenciler ve beklemede olanlar daha dengeli bir profile sahiptir; her iki grupta da beslenme ve fiziksel aktivite düzeyleri görece yüksektir, kötü beslenme eğilimi ise daha düşüktür.

Çok değişkenli analizler, sağlık davranışlarının bireysel tercihlerden ziyade toplumsal cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, yerleşim yeri ve istihdam durumu gibi yapısal faktörlerle şekillendiğini göstermektedir. Erkeklerin sağlıklı beslenme eğilimleri kadınlara kıyasla daha zayıf, kötü beslenme davranışları ise daha yaygındır.

Eğitim düzeyi yükseldikçe hem sağlıklı beslenme hem spor yapma sıklığı artmaktadır. Metropolde yaşamak, sağlıklı davranışları azaltmakta; zaman baskısı, stres ve hazır gıdaya erişim kolaylığı bu sonucu açıklamaktadır.

Sağlık Semptomları ve Psikolojik Yorgunluk

Şekil 20.” Son Bir Ayda Bunlar Ne Sıklıkta Başınıza Geldi?”

Gençlerin son bir ayda yaşadıkları semptomlar, sağlık durumunun psikososyal yönünü açıkça göstermektedir. Katılımcıların %36,6’sı sık sık yorgun hissettiğini, %33,5’i uykusuzluk çektiğini, %29,2’si mutsuz veya sıkıntılı olduğunu, %25,9’u özgüven kaybı yaşadığını ve %26,6’sı sorunlarıyla baş edemediğini belirtmiştir. Fiziksel ağrı veya rahatsızlık yaşayanların oranı %22,8, sağlık sorunları nedeniyle iş veya ev sorumluluklarını aksatanların oranı %9,3’tür. Bu bulgular, gençlerin üçte birinden fazlasının düzenli bir dinlenme rutini sürdüremediğini ve yoğun stres altında yaşadığını göstermektedir.

Bileşik Sağlıksızlık Endeksi, sağlıkla ilgili olumsuz semptomların sıklığını ölçmektedir. Ortalama değer 2,73 olup “nadiren–bazen” aralığının üzerindedir. İşsiz gençler en yüksek (en olumsuz) skora sahiptir (2,94), onları aile sorumluluğu taşıyanlar (2,81) ve

öğrenciler (2,74) izlemektedir. Çalışanlar (2,68) ve beklemede olanlar (2,62) daha düşük değerlere sahiptir.

Çok değişkenli analizler sağlık semptomlarının esasen yaş, gelir ve istihdam durumu tarafından belirlendiğini göstermektedir. 18-23 yaş grubu, 24-29 yaş grubuna kıyasla daha düşük sağlıksızlık skorlarına sahiptir. Gelir düzeyi arttıkça semptomlar azalmakta; işsiz ve çalışan gençlerde semptom sıklığı artmaktadır. Bu durum, işsizliğin yarattığı belirsizlik ve çalışma hayatının stresinin benzer biçimde olumsuz etkiler ürettiğini göstermektedir.

Kötü beslenme alışkanlıkları sağlık semptomlarını artırmakta, gelir ise koruyucu bir rol üstlenmektedir. Bulgular, gençlerin sağlık durumunun yalnızca bireysel davranışlarla değil, sosyoekonomik konum ve istihdam güvencesiyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Beden ve Sağlık Memnuniyeti: İyi oluşun öznel yüzü

Gençlerin öznel iyi oluşu, hem beden algısı hem genel sağlık memnuniyeti üzerinden değerlendirilmiştir. Katılımcıların %42,6'sı bedenlerinden "biraz memnun", %32,4'ü "çok memnun" olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık, %24,4 oranında genç bedeninden memnun değildir. İşsiz gençler bu alanda en olumsuz gruptur; memnuniyetsizlik oranı %34,1, yüksek memnuniyet oranı ise %25,2'dir. Beklemede olan gençler en yüksek memnuniyeti bildirmiştir (%38,6 "çok memnun").

Sağlık memnuniyeti düzeyleri de benzer bir örüntü göstermektedir. Katılımcıların %41,4'ü "biraz memnun", %36,9'u "çok memnun" olduğunu ifade etmiştir. İşsiz gençlerde memnuniyet düşük iken (%31,6 çok memnun, %29,9 memnun değil), çalışanlar, öğrenciler ve beklemede olanlar daha olumlu bir tablo sergilemiştir.

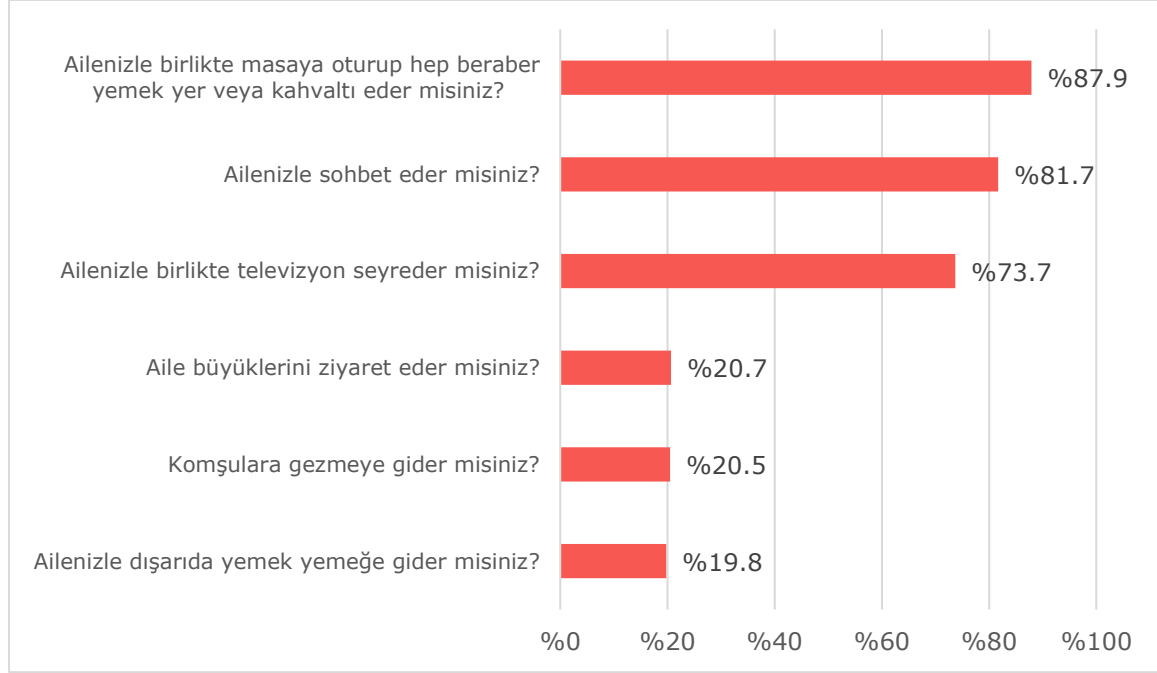
İstatistiksel analizler, gelir artışının hem beden hem sağlık memnuniyetini anlamlı biçimde artırdığını; buna karşın kentte yaşamının sağlık memnuniyetini düşürdüğünü göstermektedir. Spor yapma sıklığı hem beden hem sağlık memnuniyetiyle pozitif yönde ilişkili tek yaşam tarzı değişkenidir. Ayrıca bedeninden memnun olan gençlerin, genel sağlıklarını da olumlu değerlendirdikleri görülmektedir.

Eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte beden memnuniyetinde bir düşüş gözlenmiştir; bu durum, yüksek eğitim düzeyine sahip gençlerin toplumsal normlara ve medya temsillerine daha fazla maruz kalmasıyla açıklanabilir. Diğer yandan, sağlıksızlık semptomlarının artması hem beden hem sağlık memnuniyetini güçlü biçimde düşürmektedir.

AİLE

Aileyle İlişkiler

Şekil 21. Aileyle Birlikte Yapılan Etkinlikler (Haftada Bir Gün ve Daha Sık Yaptığını Söyleyenlerin Oranı)

Araştırma bulguları, Türkiye’de gençlerin aileleriyle güçlü fakat içe kapalı bir etkileşim sürdürdüğünü göstermektedir. Gençlerin büyük çoğunluğu aileyle gündelik yaşam rutinlerini paylaşmaktadır: katılımcıların %87,9’u birlikte yemek yediğini veya kahvaltı ettiğini, %81,7’si aile üyeleriyle sohbet ettiğini, %73,7’si televizyon izlediğini belirtmiştir. Bu yüksek oranlar, aileyle etkileşimin esas olarak ev içinde ve rutin etkinlikler etrafında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Öte yandan, ev dışı ortak etkinliklerin oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. Gençlerin yalnızca %20,7’si aile büyüklerini ziyaret ettiğini, %20,5’i komşulara gezmeye gittiğini ve %19,8’i ailesiyle dışarıda yemek yediğini ifade etmiştir. Bu fark, aile ilişkilerinin büyük ölçüde kapalı mekânlara dayalı ve kamusal alandan uzak bir

nitelik taşıdığını göstermektedir. Aile içi bağlar güçlü olmakla birlikte, bu bağlar toplumsal katılım ve geniş sosyal çevrelerle etkileşim açısından sınırlayıcı bir rol oynayabilmektedir.

Bu veriler gençlerin aileyle kurdukları ilişkilerin iki boyut altında toplandığını göstermektedir:

- Ev içi etkinlikler (örneğin birlikte yemek yemek, sohbet etmek, televizyon izlemek),
- Ev dışı etkinlikler (örneğin dışarıda yemek, akraba veya komşu ziyareti).

Faktör analiziyle elde edilen bu iki boyut, aileyle geçirilen zamanın hem duygusal hem de sosyal yönlerini ayırt etmeye imkân tanımaktadır. Bulgular, “aile sorumlulukları” nedeniyle işgücü dışında kalan gençlerin her iki boyutta da en yüksek ortalamalara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu grup, çoğunlukla ev merkezli bir yaşam sürmekte; aileyle geçirilen zaman, hem bakım sorumluluklarının hem de yakın duygusal bağların bir sonucu olarak yoğunlaşmaktadır.

Buna karşılık öğrenciler, aile içi etkinlikler açısından en düşük ortalamayı sergilemektedir. Bu durum, gençlerin eğitim sürecinde bağımsızlaşma eğilimi ve zamansal kısıtlar nedeniyle aileyle geçirdikleri sürenin azalmasıyla açıklanabilir. Çalışan gençlerde de aileyle etkileşim düzeyi düşüktür; çalışma temposu ve uzun mesai saatleri, aile ilişkilerini zamansal olarak sınırlandırmaktadır. Buna karşılık işsiz gençler ortalama değerlere sahiptir, bu da evde bulunmalarına rağmen etkileşimin niteliğinin zayıf olabileceğine işaret etmektedir.

Yapılan çok değişkenli analiz sonuçları, bu gözlemleri desteklemekte ve aileyle etkileşimin yapısal koşullara duyarlı olduğunu göstermektedir. Ev içi etkinlikler bakımından toplumsal cinsiyet

belirleyici bir fark yaratmaktadır: erkeklerin katılımı kadınlara göre anlamlı biçimde daha düşüktür. Bu fark, Türkiye’de hane içi rollerin hâlen cinsiyet temelli dağıldığını, kadınların iletişim ve bakım süreçlerinde daha etkin olduğunu göstermektedir.

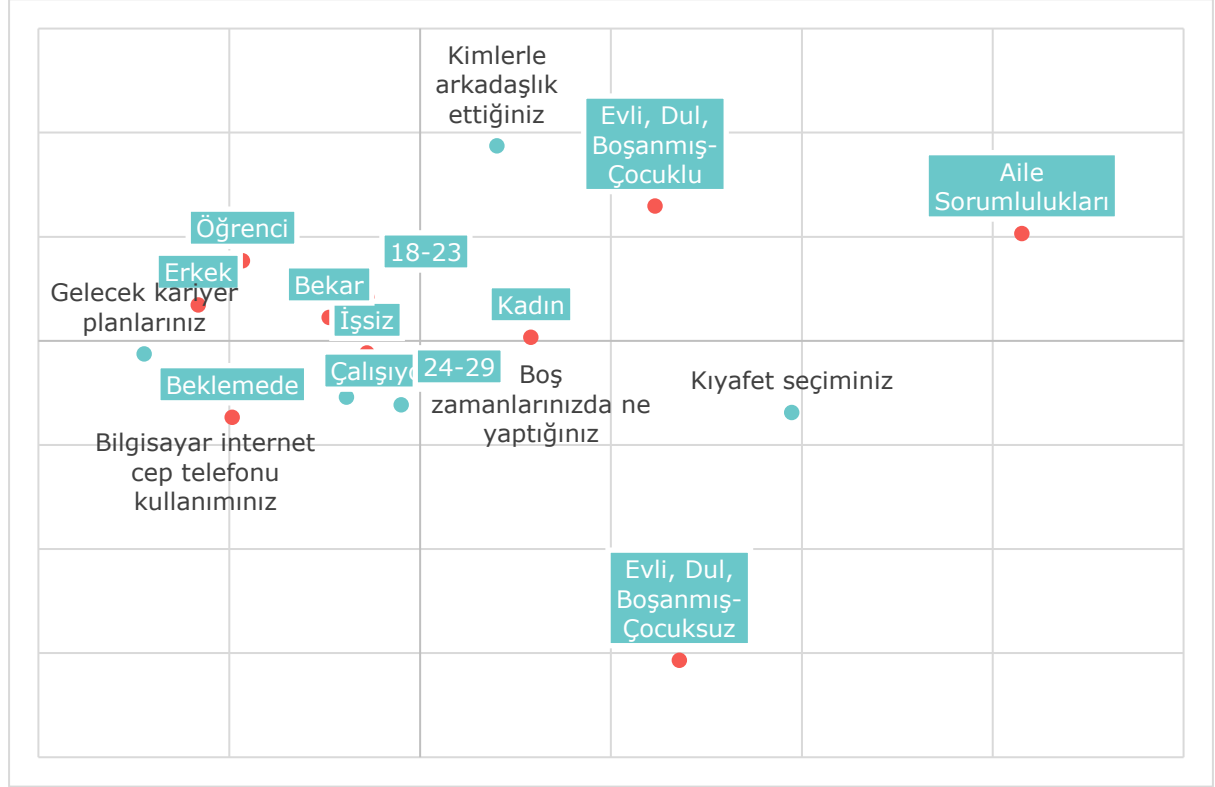
Medeni durum da önemli bir etkidir. Evli bireylerin, özellikle çocuk sahibi olanların, ev içi etkinlik düzeyi bekârlara kıyasla daha yüksektir. Bu durum, aile biriminin güçlenmesiyle birlikte ortak zaman ve sorumlulukların arttığını göstermektedir.

Gelir düzeyi ile ev içi etkileşim arasında ters yönlü bir ilişki vardır: gelir arttıkça aileyle ev içinde geçirilen zaman azalmaktadır. Bu bulgu, ekonomik hareketliliğin bireyselleşmeyi teşvik ettiğini ve aile merkezli etkileşimden uzaklaşmayı beraberinde getirdiğini göstermektedir.

Ev dışı etkinlikler açısından tablo biraz farklılaşmaktadır. Erkeklerin katılım düzeyi yine kadınlara göre daha düşüktür, ancak bu kez yaş etkisi tersine dönmektedir: 18–23 yaş grubundakiler, 24–29 yaş grubuna kıyasla aileyle dış mekânda daha az vakit geçirmektedir. Ayrıca metropolde yaşayan gençlerin ev dışı etkinlik düzeyleri, metropol dışındakilere göre anlamlı biçimde düşüktür. Bu fark, kentsel yaşamın zaman baskısı ve mekânsal mesafeler nedeniyle aileyle dışarıda geçirilen zamanı sınırlandırdığını göstermektedir.

Aile İçi Fikir Ayrılıkları

Şekil 22. Aileyle Düşülen Fikir Ayrılıkları, İstihdam Statüleri ve Sosyo-demografik Değişkenler (Mütekabiliyet Haritası)

Araştırmanın bulguları, Türkiye’de gençlerin aileleriyle genel olarak uyumlu ilişkiler sürdürdüğünü, ancak belirli alanlarda kuşaklar arası gerilimlerin varlığını koruduğunu ortaya koymaktadır. Gençlerin aileleriyle en sık fikir ayrılığı yaşadığı konu gelecek kariyer planlarıdır (%35,7). Bu bulgu, gençlerin yaşamlarına yön verecek kararlarda daha fazla özerklik arayışında olduklarını; ancak bu taleplerin çoğu zaman ailelerin beklentileriyle örtüşmediğini göstermektedir. Özellikle istihdam dışında kalan veya eğitime devam etmeyen gençlerde bu tür gerilimlerin daha yoğun yaşandığı görülmektedir. Ekonomik belirsizlik ve başarısızlık kaygısı, bu gruptaki gençlerin hem bağımlılık hem de özgürlük arayışı arasında sıkışmasına neden olmaktadır.

Bulgulara göre, arkadaş çevresi (%29,2) ve boş zaman etkinlikleri (%29,1) konuları da dikkat çekici fikir ayrılığı alanlarıdır. Bu konular, gençlerin sosyal kimliklerini ve aidiyet alanlarını inşa ettikleri başlıca zeminler olduğu için, ailelerin normatif beklentileriyle gençlerin bireysel yönelimleri arasında daha görünür farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Buna karşın, kıyafet seçimi (%25,3) ile bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanımı (%24,7) konularında görüş ayrılığı görece düşüktür. Bu durum, gündelik yaşam pratiklerinde kuşaklar arası uyumun büyük ölçüde korunduğunu göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, gençlerin aileleriyle ilişkilerinde gündelik yaşam pratiklerinde uyum, gelecek yönelimlerinde ise müzakere ve çatışma eğilimi öne çıkmaktadır. Aileyle yaşanan fikir ayrılıkları, çoğu zaman uzun vadeli hedefler, meslek seçimleri veya yaşam tarzı kararları etrafında yoğunlaşmakta iken; gündelik konularda ise yüksek düzeyde bir uyum ve karşılıklı alışkanlık söz konusudur.

Fikir ayrılıklarının yönü, gençlerin yaşam evresine ve toplumsal rollerine bağlı olarak değişmektedir. 18–23 yaş arası gençler, 24–29 yaş grubuna kıyasla daha sık aileleriyle fikir ayrılığı yaşamaktadır. Bu fark, erken genç yetişkinlik döneminin özerklik arayışları ve kimlik inşasıyla yakından ilişkilidir. Bu dönemde aileyle ilişkiler daha müzakereci bir biçim almakta, bireysel tercihler ile ebeveyn beklentileri arasındaki gerilim görünür hale gelmektedir. Toplumsal cinsiyet de belirleyici bir eksendir. Bulgular, erkeklerin fikir ayrılığı bildirme oranlarının kadınlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Erkekler, özellikle arkadaş çevresi, boş zaman ve kariyer kararları gibi bireysel yönelimleriyle ilgili konularda aileyle daha sık çatışma yaşamaktadır. Buna karşılık

kadınlarda fikir ayrılıkları daha çok davranışsal normlar ve gündelik yaşam biçimleriyle ilgilidir; boş zaman kullanımı, kıyafet seçimi ve toplumsal görünürlük gibi alanlarda ailelerle daha fazla müzakere yaşanmaktadır. Bu örüntü, Türkiye’de toplumsal cinsiyet rollerinin aile içi iletişimde farklı biçimlerde yeniden üretildiğini göstermektedir.

Aileyle fikir ayrılığı sıklığı, gençlerin istihdam statüsüyle yakından ilişkilidir. Çalışan ve öğrenci gençlerde aileyle tartışma oranı orta düzeyde seyrederken, işsiz veya eğitimde olmayan gençlerde bu oran yükselmektedir. Bu gruplarda, aile beklentileriyle bireysel yönelimler arasındaki fark daha keskin hissedilmektedir. Aile sorumlulukları nedeniyle çalışmayan gençlerde ise fikir ayrılığı belirgin biçimde daha düşüktür; bu grup, aile içi düzen ve bakım yükümlülükleri nedeniyle uyumlu bir ilişki biçimi sürdürmektedir. Ekonomik bağımsızlık düzeyi de önemli bir etkidir. Gelir düzeyi arttıkça, aileyle fikir ayrılığı sıklığı azalmaktadır. Daha yüksek gelir grubundaki gençler, aile içinde kararlarını daha özerk biçimde alabilmekte, bu da gündelik çatışmaları azaltmaktadır. Buna karşılık düşük gelirli ve ekonomik olarak bağımlı gençlerde, aile denetimi ve beklentileri daha görünür hale gelmekte, bu da gerilim olasılığını artırmaktadır.

Yerleşim yeri bakımından, metropolde yaşayan gençler aileleriyle daha az fikir ayrılığı yaşamaktadır. Büyük şehirlerdeki bireyselleşmiş yaşam biçimi, aileyle olan temas sıklığını azalttığı gibi, gündelik çatışma alanlarını da sınırlamaktadır. Buna karşılık orta büyüklükteki kentlerde aile içi etkileşim daha yoğun, dolayısıyla müzakere ve tartışma alanları daha görünürdür. Kırsal bölgelerde ise fikir ayrılığı genellikle normatif çerçeveler içinde bastırılmakta veya açık biçimde ifade edilmemektedir.

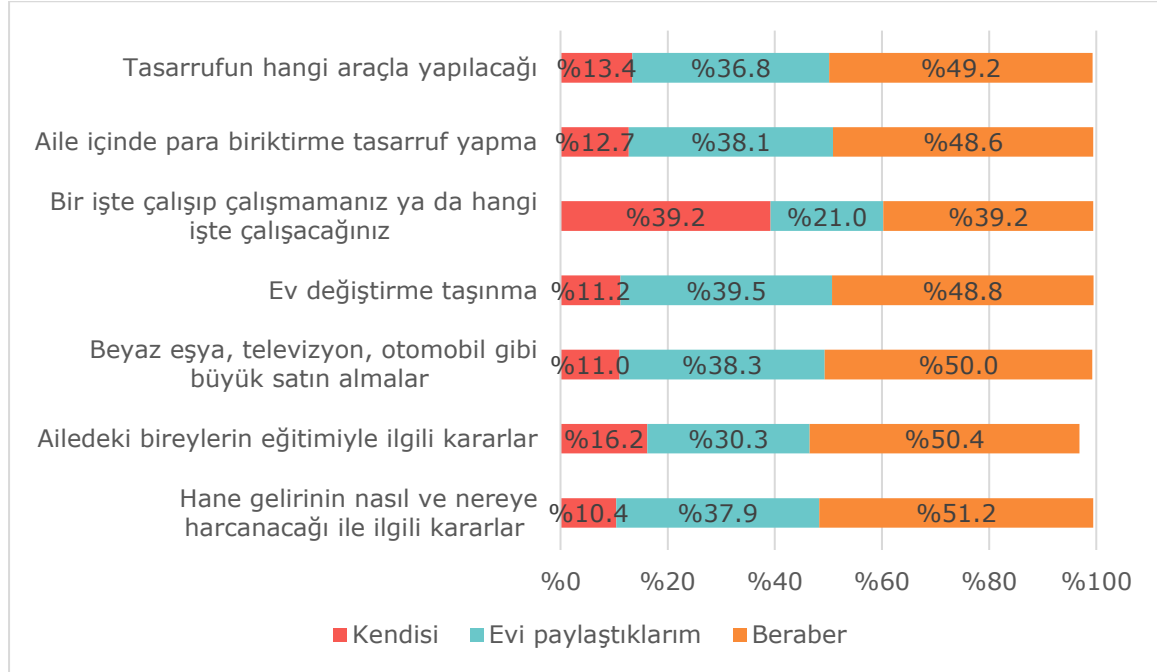
Eğitim düzeyi yükseldikçe aileyle fikir ayrılığı azalmaktadır. Üniversite mezunu gençler, iletişim becerileri ve müzakere kapasitesi bakımından daha güçlü olup, aile içi anlaşmazlıkları daha kolay yönetebilmektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip gençlerde ise hem ifade kanalları daha sınırlı hem de normatif baskılar daha belirgindir; bu da küçük gündelik konuların daha sık tartışma konusu haline gelmesine yol açmaktadır.

Veriler, aile içinde kararların genel olarak ortaklaşa alındığını; buna karşın karar alanlarının niteliğine göre gençlerin özerklik payının değiştiğini göstermektedir. Gençlerin en yüksek söz hakkına sahip olduğu alan, çalışma yaşamına ilişkin kararlardır: “bir işte çalışıp çalışmama / hangi işte çalışılacağı” konusunda kendi başına karar verdiğini söyleyen gençlerin oranı %39,2’dir. Aynı alanda birlikte karar verme oranının da %39,2 gibi yüksek bir düzeyde seyretmesi, iş ve istihdam konularında ailelerin danışmanlık ve yönlendirme rolünü sürdürdüğünü göstermektedir.

Buna karşılık, ekonomik kaynakların yönetimi gençlerin en az özerk oldukları alandır. Hane gelirinin nasıl ve nereye harcanacağı (%51,2), tasarrufun hangi araçla yapılacağı (%49,2) ve para biriktirme kararı (%48,6) başlıklarında kararlar çoğunlukla ortak alınmaktadır; bu alanlarda tek başına karar verdiğini belirtenlerin payı genellikle %10–13 aralığında kalmaktadır. Benzer biçimde, büyük satın almalar ($\approx$ %50), ev değiştirme/taşınma ($\approx$ %48,8) ve aile bireylerinin eğitimi ($\approx$ %50,4) de ağırlıkla ortak karar süreçlerine tabidir; bu konularda gençlerin tek başına karar verme oranları %11–16 bandındadır. Toplamda tablo, ekonomik konularda hiyerarşik, çalışma kararlarında ise görece özerk bir katılım rejimine işaret etmektedir.

Aile İçi Kararlara Katılım

Şekil 23. Ailenin Aldığı Kararlara Katılma

Aile içi kararlara katılım endeksinin genel ortalaması 4,53 olup, statülere göre anlamlı farklılaşmalar göstermektedir. Aile sorumluluğu taşıyan gençler (4,83) ile çalışan gençler (4,82) en yüksek katılım düzeyine sahiptir. İlk grupta bu durum, hane içi rol ve sorumluluğun yoğunluğuyla; ikincisinde ise aile ekonomisine yapılan katkının karar süreçlerinde söz hakkını artırmasıyla ilişkilidir. Öğrenciler (4,45) görece yüksek ve “danışılan” bir konumda görünürken, işsiz (3,74) ve özellikle “beklemede” olan gençler (3,61) belirgin biçimde daha düşük katılım sergilemektedir. Bu iki grupta ekonomik/sosyal işlevsellik zayıflığı, aile içinde “edilgenleşme” ve karar mekanizmalarından dışlanma riskini artırmaktadır.

Çok değişkenli analizler, aile içi kararlara katılımın yalnızca ekonomik statüyle değil, aynı zamanda yaşam evresi, yerleşim

bağlamı, eğitim düzeyi ve ilişki dinamikleriyle birlikte şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Yaş değişkeni, katılım düzeyinin en belirgin belirleyicilerinden biridir. 18-23 yaş grubundaki gençler, 24-29 yaş grubuna kıyasla aile karar süreçlerine daha sınırlı biçimde dâhil olmaktadır. Bu fark, erken genç yetişkinlik döneminde özerklik arayışlarının güçlenmesine karşın, aile içi karar mekanizmalarında henüz yeterli etki alanına sahip olunmamasıyla ilişkilidir.

Yerleşim bağlamı açısından, kent (mahalle) ölçeğinde yaşayan gençlerin aile kararlarına katılımı, kırsal kesimdekilere göre daha yüksektir. Bu durum, kentsel yaşamın daha müzakereci, iletişime açık ve paylaşımcı ilişki biçimlerini teşvik etmesiyle açıklanabilir. Buna karşılık, metropol değişkeni tek başına belirleyici değildir; büyükşehirlerde bireyselleşmiş yaşam biçimleri aileyle temas sıklığını azaltmakta, ancak bu durum karar süreçlerine otomatik olarak daha fazla katılım anlamına gelmemektedir.

Eğitim düzeyi ile katılım arasında da anlamlı bir ilişki gözlenmektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip gençlerin aile kararlarına katılımı daha sınırlıdır. Bununla birlikte, eğitim düzeyinin etkisi doğrudan değil, çoğu zaman iletişim kapasitesi, sosyal etkileşim biçimleri ve aile içi ilişki kalitesi üzerinden dolaylı biçimde işlemektedir.

Medeni durum, karar süreçlerine katılımın bir diğer belirleyicisidir. Evli, özellikle çocuk sahibi gençlerde katılım düzeyi belirgin biçimde yüksektir. Yetişkin rollerine geçiş, hem sorumluluk alanlarını hem de karar yetkisini genişleterek bireyin aile içindeki konumunu güçlendirmektedir.

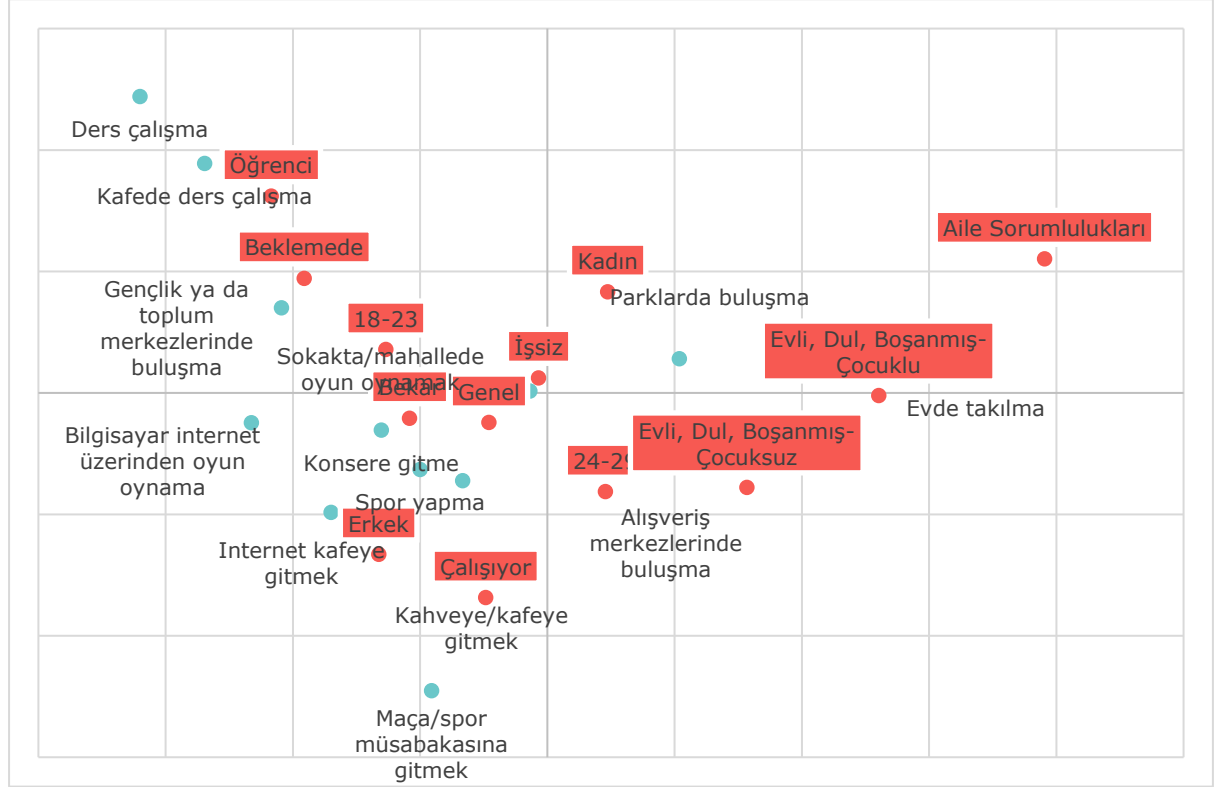
İstihdam ve öğrenim durumu, aileyle müzakere biçimlerini farklı yönlerde etkilemektedir. Çalışan gençler, aile ekonomisine katkı sundukları ölçüde karar süreçlerinde daha etkin konumlanırken; öğrenciler, sürekli iletişim hâlinde oldukları için daha çok danışılan bir pozisyonda yer almaktadır. Buna karşın işsiz gençlerin katılım düzeyi düşüktür; ekonomik bağımlılık, karar mekanizmalarına dâhil olma kapasitesini zayıflatmaktadır. Aile sorumluluğu üstlenenlerde katılım yüksek olmakla birlikte, bu etki çoğu zaman ilişki yoğunluğu ve bakım rollerinin niteliğine bağlı olarak değişmektedir.

Gelir düzeyi arttıkça aile içi kararlara katılım eğilimi genel olarak yükselmektedir. Ancak bu ilişkinin etkisi, gençlerin sosyal etkileşim kalıpları ve ilişki kalitesi dikkate alındığında zayıflamaktadır; dolayısıyla gelir, katılımı dolaylı biçimde destekleyen bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Son olarak, yaşam tarzı ve ilişki kalitesi, aile içi katılımı şekillendiren dinamiklerin en hassas boyutlarından biridir. Ev dışı ortak etkinliklerin artması, gençlerin aileyle müzakere ve ifade kanallarını genişleterek katılım düzeyini güçlendirmektedir. Buna karşılık, ev içi odaklı ilişkiler, gündelik rutinin hiyerarşikleşmesi nedeniyle katılımı sınırlandırabilmektedir. Ayrıca aileyle sık fikir ayrılığı yaşayan gençlerde, karar süreçlerine katılım belirgin biçimde azalmaktadır; gerilimli ilişkilerde gençler ya karar mekanizmalarından dışlanmakta, ya da kendi inisiyatifleriyle geri çekilmeyi tercih etmektedir.

Arkadaşlık İlişkileri ve Boş Zaman Etkinlikleri

Şekil 24. Boş Vakit Geçirme Tercihleri ve İstihdam Statüleri (Mütekabiliyet Haritası)

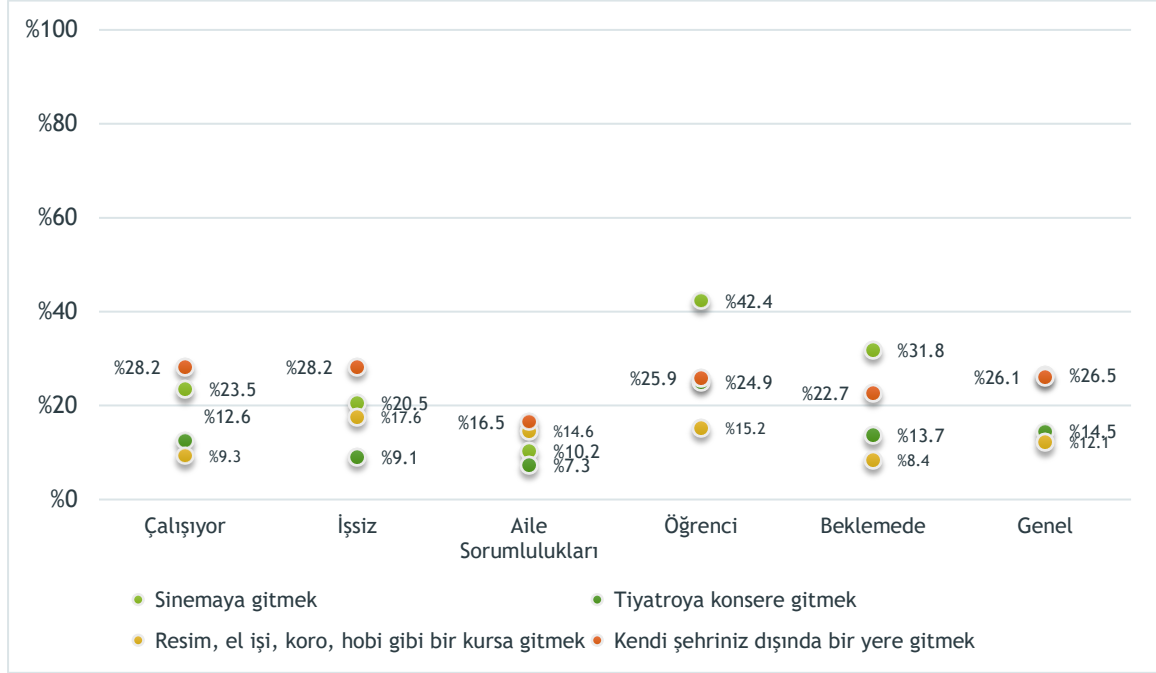
Gençlerin sosyal etkileşim örüntüleri, ağırlıklı olarak güvenli, gündelik ve düşük maliyetli alanlarda yoğunlaşmaktadır. Arkadaşlarla birlikte yapılan etkinliklerin başında ders çalışmak gelmektedir (%50,6). Bu bulgu, akran ilişkilerinin önemli bir kısmının eğitim temelli ve işlevsel bir çerçevede kurulduğunu; sosyal zamanın üretken/akademik faaliyetlere kaydığını göstermektedir. Bunu konsere gitme (%32,4), spor yapma (%26,5) ve alışveriş merkezlerinde buluşma (%25,1) izlemektedir. Buna karşılık parklarda buluşma (%10,7) ve gençlik/toplum merkezlerinde buluşma (%8,3) gibi kamusal ve açık alan etkinlikleri sınırlı kalmakta; çevrimiçi oyun ve internet kafe kullanımı gibi dijital etkileşimler de düşük bir kesimle sınırlı görünmektedir (her biri %5,6). Maça/spor müsabakasına gitme en düşük orandadır

(%1,7). Genel resim, gençlerin sosyal sermayesinin daha çok “kapalı” ve işlevsel ağlar üzerinden biriktiğini; kamusal/topluluk temelli sosyalleşmenin zayıf seyrettiğini göstermektedir.

Sosyalleşme biçimleri, yaşam evresi ve toplumsal rollerle sistematik biçimde farklılaşmaktadır. Öğrenciler ve kısmen “beklemede” olan gençler, arkadaşlık ilişkilerini ders çalışma ve kafede ders çalışma gibi eğitim temelli üretken etkinlikler çevresinde kurmaktadır; bu örüntü 18–23 yaş ile örtüşmektedir. Erkek ve çalışan gençlerde internet kafe, kahve/kafe, spor yapma ve maç izleme gibi kamusal–rekreatif etkinlikler öne çıkmaktadır; düşük maliyetli ve erişilebilir kamusal mekân tercihleri belirgindir. Kadınlar ve 24–29 yaş grubunda parklar ve alışveriş merkezleri türü güvenli/erişilebilir alanlar daha görünürdür. Aile sorumluluğu üstlenen (özellikle evli/çocuklu) gençlerde sosyalleşme ev merkezli bir yapıya sıkışmaktayken; evde vakit geçirme öne çıkmaktadır. İşsiz ve bekâr gençler, belirgin bir etkinlik odağına bağlanmayan dağınık ve süreksiz bir katılım sergilemektedir; bu durum sosyal ağlara erişimde kırılganlık ve izolasyon riskine işaret etmektedir.

Kültürel Etkinliklere Katılım

Şekil 25. Kültürel Etkinliklere Katılım ve İstihdam Statüleri

Araştırma bulguları, Türkiye’de gençlerin kültürel etkinliklere katılım düzeyinin genel olarak düşük, ancak statüye ve yaşam koşullarına duyarlı bir biçimde farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Gençlerin %26,5’i sinemaya, %14,5’i tiyatro ya da konsere, %12,1’i hobi veya sanat kurslarına katıldığını, %26,1’i ise son dönemde kendi şehirleri dışında bir yere gittiğini belirtmiştir. Bu dağılım, kültürel etkinliklerin büyük ölçüde düşük maliyetli ve erişilebilir biçimlerde (örneğin sinema) gerçekleştiğini; buna karşılık daha yüksek kültürel sermaye ve ekonomik kaynak gerektiren etkinliklerin (örneğin tiyatro, konser veya sanat kursları) daha sınırlı bir katılım alanına sahip olduğunu göstermektedir.

Gruplar arası farklar belirgindir. Öğrenciler, kültürel etkinliklerde açık ara en yüksek katılım düzeyine sahiptir: %42,4’ü

sinemaya, %25,9'u tiyatro ya da konsere, %15,2'si sanat ya da hobi kurslarına katıldığını, %22,9'u ise şehir dışına çıktığını belirtmiştir. Bu bulgu, eğitim sürecinin yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bütünleşme alanı işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Beklemede olan gençler de görece yüksek düzeyde katılım göstermekte (%31,8 sinema, %22,7 şehir dışı ziyaret); bu durum, istihdam dışında olsalar dahi kent içi hareketlilik ve akran ağlarının belirli ölçüde sürdüğünü göstermektedir. Buna karşılık, çalışan gençlerde ekonomik bağımsızlığa rağmen zaman kısıtlılığı, aile sorumluluğu taşıyanlarda ise bakım yükümlülükleri belirleyici sınırlayıcı faktörlerdir. Özellikle aile sorumlulukları grubunda, %10,2 sinema ve %7,3 tiyatro/konser katılımı ile kamusal-kültürel yaşama erişimin son derece sınırlı olduğu görülmektedir.

Genel olarak kültürel katılım, gençlerin zaman kaynakları, yaşam rolleri ve eğitim süreçleriyle yakından ilişkilidir. Eğitimle bağı süren gençler, akran ilişkileri ve öğrenim ortamlarının teşviki sayesinde kültürel yaşama daha etkin biçimde katılmaktadır. Buna karşın, işsizlik, ailevi sorumluluklar ve hareketlilik kısıtları katılımı sınırlamaktadır. Bu farklar, kültürel tüketimin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal bütünleşme ve yaşam biçimi göstergeleriyle de iç içe geçtiğini göstermektedir.

Kültürel tüketim endeksi, gençlerin kültürel etkinliklere katılım sıklığını ve kültürel ürün kullanımını bir arada değerlendiren bileşik bir göstergedir. Analizler, tüketim düzeyinin yaşam evresi, yerleşim bağlamı, eğitim düzeyi ve sosyal roller doğrultusunda anlamlı biçimde farklılaştığını ortaya koymaktadır.

18–23 yaş grubu, 24–29 yaşa kıyasla daha düşük kültürel tüketim düzeyine sahiptir. Bu fark, erken gençlik döneminde ekonomik bağımsızlığın sınırlı oluşu ve kültürel etkinliklerin maliyetinin katılımı zorlaştırmasıyla ilişkilidir. Benzer biçimde, çocuk sahibi bireylerde kültürel tüketim düzeyi belirgin biçimde düşmektedir; artan hane yükümlülükleri ve zaman kısıtı, kültürel etkinliklere katılımı engellemektedir.

Mekânsal bağlam, kültürel tüketimde belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Metropolde yaşayan gençlerin katılım düzeyi genellikle düşüktür. Bu durum, yüksek arz kapasitesine karşın ulaşım zorlukları, zaman baskısı ve gelir eşitsizlikleri nedeniyle kültürel kaynaklara erişimin fiilen sınırlı kalmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, kent (mahalle) ölçeğinde yaşayan gençlerde, erişim ve maliyet dengesinin görece elverişli olduğu görülmektedir.

Eğitim düzeyi yükseldikçe kültürel tüketim anlamlı biçimde artmaktadır. Bu fark, eğitim sürecinin yalnızca bilişsel birikim değil, aynı zamanda kültürel sermaye ve farkındalık üretme işleviyle ilgilidir. İstihdam durumu açısından, çalışan ve aile sorumluluğu taşıyan gençlerde kültürel tüketim en düşük düzeydedir. Zaman kısıtı, çalışma temposu ve bakım yükümlülükleri bu sonucu açıklamaktadır. İşsiz gençler orta düzeyde bir katılım sergilerken, öğrenciler açık biçimde en yüksek düzeye sahiptir. Kampüs ortamı, akran ağları ve kamusal alanlarla kurulan temas, bu grupta kültürel tüketimi artıran başlıca etkenlerdir.

Kültürel tüketimle kişisel gelir arasındaki ilişki zayıf ve dolaylıdır. Gelir artışı, ancak erişim, zaman esnekliği ve yaşam tarzı faktörleriyle birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir fark yaratmaktadır. Bu bulgu, kültürel katılımın yalnızca ekonomik

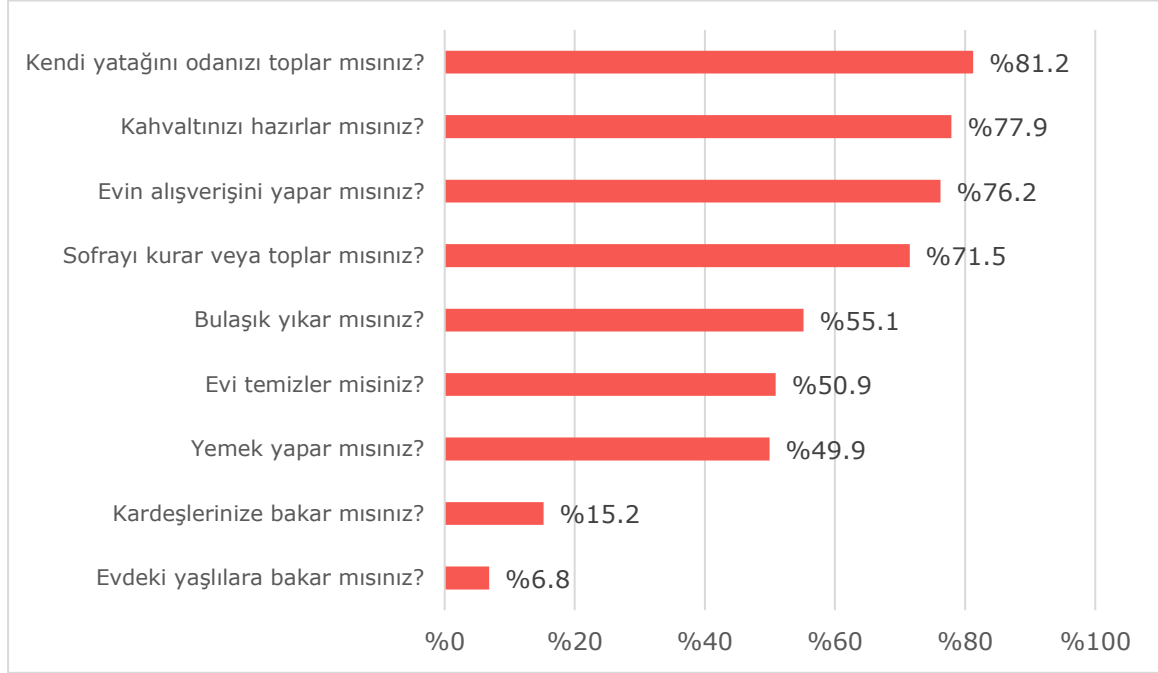
kaynaklara değil, yaşam biçimi altyapısına ve sosyal çevre olanaklarına da bağlı olduğunu göstermektedir.

Kültürel etkinliklerden elde edilen tatmin düzeyi de benzer biçimde, yaşam koşulları ve istihdam statüsü doğrultusunda farklılaşmaktadır. Kültürel tüketimini “yeterli” bulanların oranı çalışanlarda %28, öğrencilerde %24, beklemede olanlarda %25, işsizlerde %17 ve aile sorumlulukları taşıyanlarda %24 düzeyindedir. Bu dağılım, tatminin hem ekonomik bağımsızlık hem de zaman esnekliğiyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Kültürel tatmin, üç temel mekanizma üzerinden biçimlenmektedir. Birincisi, erişim ve arz yapısıdır: Metropolde yaşamak ve gelir düzeyi yüksek olmak, kültürel arzın çeşitliliği ve erişim kolaylığı nedeniyle tatmini artırmaktadır. İkincisi, katılım yoğunluğudur: Kültürel etkinliklere daha sık katılan gençler, yalnızca niceliksel olarak değil, öznel iyi oluş açısından da daha yüksek doyum bildirmektedir. Üçüncüsü, zaman ve kaynak kısıtlarıdır: Çalışma, işsizlik ve bakım yükümlülüğü, farklı biçimlerde de olsa tatmini düşürmektedir. Zaman baskısı, ekonomik güçlükler veya hareketlilik engelleri, kültürel faaliyetlerden alınan keyfi azaltmaktadır.

Ev İçi İş ve Bakım Yükü

Şekil 26. Ev İçi Bakım Yükü (Haftada Bir ve Daha Fazla Yapanların Oranı)

Bulgular, gençlerin büyük bölümünün hane düzeninin sürdürülmesine düzenli biçimde katıldığını göstermektedir. Haftada en az bir kez yapılan görevlerde öne çıkan oranlar şöyledir: kendi yatağını/odasını toplama %81,2, kahvaltı hazırlama %77,9, alışverişe katılma %76,2, sofranın kurma/toplama %71,5. Buna karşılık, daha yoğun bakım ve fiziksel emek gerektiren işlerde katılım görece düşmektedir: bulaşık yıkama %55,1, evi temizleme %50,9, yemek yapma %49,9. Kardeş bakımı %15,2 ve yaşlı bakımı %6,8 ile sınırlı bir kesimin omuzlarında yoğunlaşmaktadır. Bu tablo, gençlerin ev içi katkısının ağırlıklı kişisel sorumluluk ve rutin işler etrafında kümelendiğine; hane genelini ilgilendiren bakım emeğinin ise daha dar bir gruba — çoğunlukla kadınlara ve “aile sorumluluğu” üstlenenlere— yüklendiğine işaret etmektedir.

Ev içi iş yükü endeksi (haftada ≥ 1 yapılan dokuz iş üzerinden), gençlerin ortalama olarak yaklaşık beş görevi düzenli yerine getirdiğini göstermektedir (ortalama 4,85). İstihdam statülerine göre ayrışma belirgindir: aile sorumluluğu taşıyan gençler en yüksek iş yüküne sahiptir (6,95); çalışan gençlerde yük en düşük düzeydedir (4,43). İşsiz (4,85), öğrenci (4,75) ve beklemede (4,81) grupları genel ortalamaya yakın, orta düzeyde bir katılım sergiler. Bu dağılım, ücretli çalışmanın zaman kısıtları nedeniyle hane emeğini sınırladığını; bakım yükümlülüğünün ise ev içi işi katbekat artırdığını ortaya koyar.

Çok değişkenli değerlendirme, bu örüntünün ardındaki yapısal dinamikleri açığa çıkarmaktadır. İlk olarak, toplumsal cinsiyet belirleyicidir: erkeklerin ev içi iş yükü sistematik olarak daha düşüktür; bu fark, farklı statüler ve yaşam durumları kontrol edildiğinde dahi korunmaktadır. Yaş ekseninde, 18–23 yaş grubunun yükü daha düşüktür; erken genç yetişkinlikte ev içi sorumluluklar henüz sınırlı kalmaktadır. Mekânsal bağlam da önemlidir: metropolde yaşayan gençlerin yükü daha düşük, kent (mahalle) ölçeğinde yaşayanlarındaki daha yüksektir; büyükşehirlerde hizmet erişimi ve zaman/lojistik avantajlar hane emeğini azaltırken, orta ölçekli kentlerde işler daha çok aile içi dağıtılmaktadır. Eğitim ve gelir düzeyi yükseldikçe ev içi iş yükü azalma eğilimi göstermektedir; ekonomik ve kültürel kaynaklar ya dış hizmetlere erişimi ya da işlerin yeniden dağıtımını mümkün kılmaktadır.

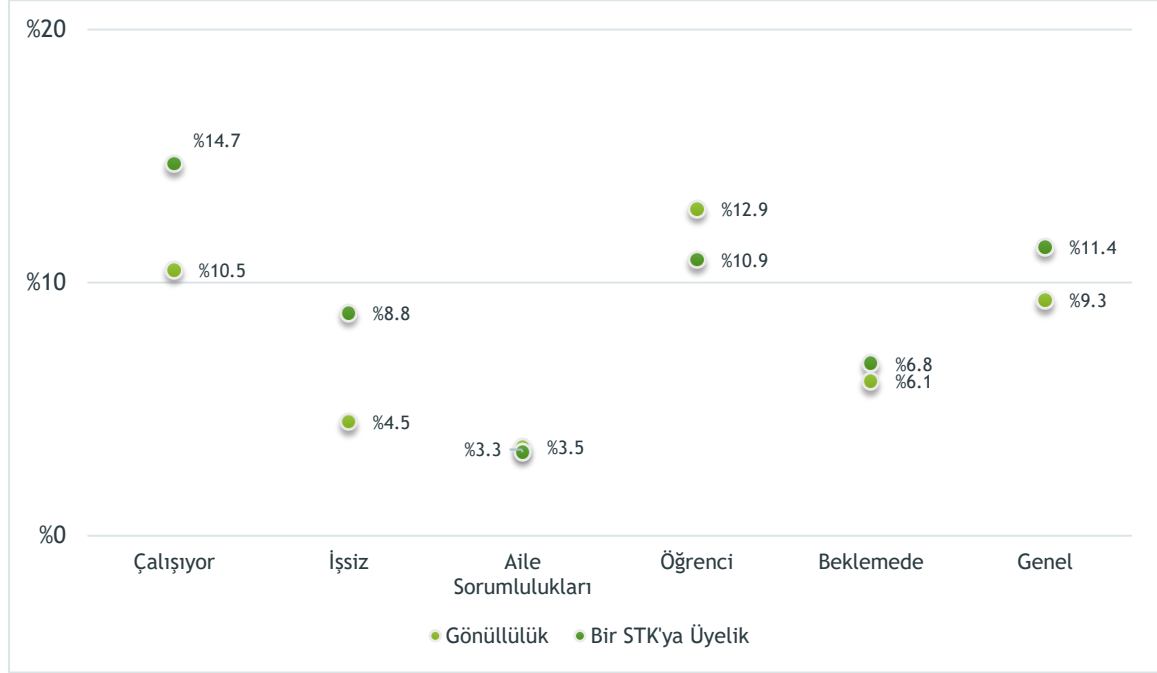
İstihdam ve yaşam rolleri, cinsiyetle birlikte düşünüldüğünde daha netleşmektedir: aile sorumluluğu üstlenenlerde yük kalıcı biçimde yüksek seyretmekteyken; çalışanlarda düşük kalmaktadır. Erkeklerde işsizlik ve bekârlık durumlarında ev içi yük daha da düşme eğilimindedir; bu da bakım ve hane emeğinin kriz

durumlarında bile erkeklere değil, çoğunlukla kadınlara aktarıldığını göstermektedir. Buna karşılık evli kadınlarda —özellikle çocuk sahibi olanlarda— iş yükünün artması, ev içi emeğin ailenin yaşam döngüsü ile yeniden dağıtıldığını düşündürmektedir.

SİYASAL, SİVİL KATILIM, GÜVEN VE FAİLLİK

Sivil Katılım

Şekil 27. Sivil Katılım ve İstihdam Statüleri

Genel tablo, gençlerin sivil topluma kurumsal katılımının düşük bir düzeyde seyrettiğini göstermektedir: örnekleme gönüllülük %11,4, STK üyeliği %9,3'tür. Buna rağmen, çalışma ve eğitimle kurulan bağ sivil katılımı anlamlı biçimde güçlendirmektedir. Çalışan gençler en yüksek seviyede yer almakta (gönüllülük ve üyelikte örneklem ortalamasının üzerinde), bunu öğrenciler izlemektedir. İşsiz ve özellikle "beklemede" olan gençlerde katılım belirgin biçimde zayıflarken, aile sorumluluğu üstlenen gençlerde hem gönüllülük hem üyelik en düşük düzeydedir. Bu örüntü, sivil katılımın yalnızca bireysel eğilimlerle değil, zaman, hareketlilik ve kaynaklara erişim koşullarıyla birlikte şekillendiğine işaret etmektedir.

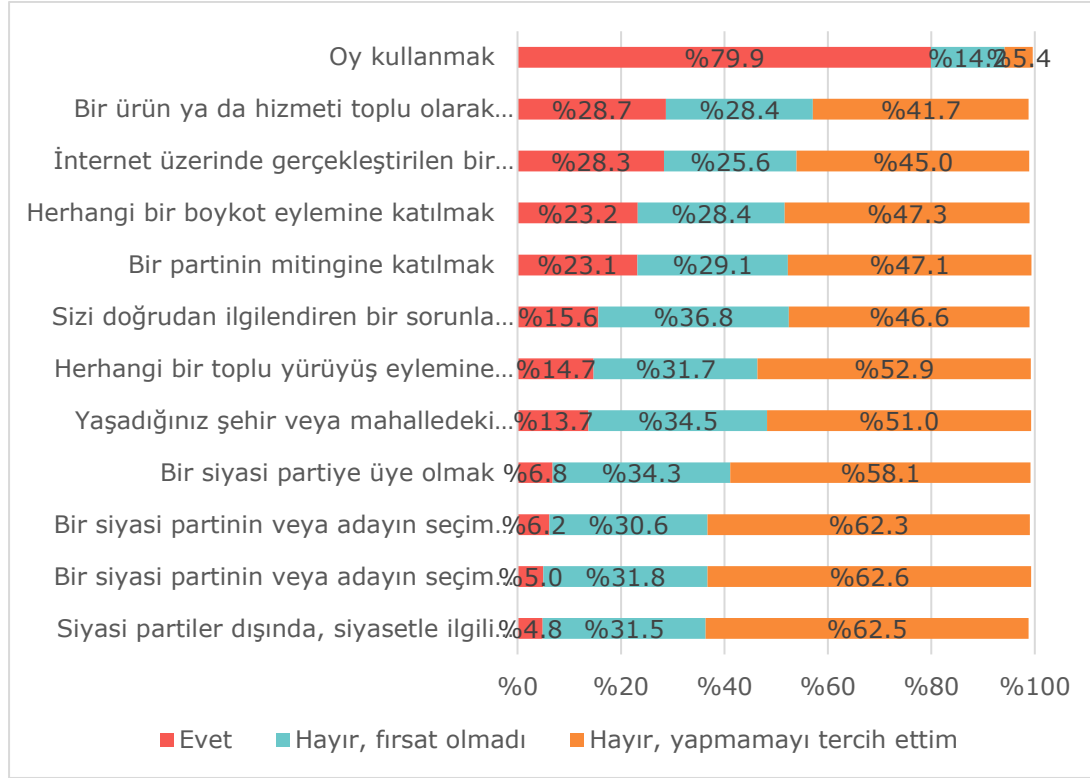
Çok değişkenli değerlendirmeler bu resmi desteklemektedir. Metropol bağlamı gönüllülük için belirgin bir avantaj sunarken, eğitim düzeyi her iki gösterge için de en güçlü belirleyicilerden

biridir: daha yüksek eğitim, sivil alana hem gönüllü katılımı hem kurumsal üyeliği artırmaktadır. Gelir düzeyi de pozitif yönlü bir ilişki vermekte; ekonomik kapasite arttıkça sivil yapılara bağlanma olasılığı yükselmektedir. Öğrencilik gönüllülüğü desteklerken, evlilik/çocuk ve aile sorumluluğu zaman ve bakım yükleri nedeniyle katılımı sınırlandırmaktadır. Buna karşılık, cinsiyet ve yaş kendi başına belirleyici değildir; sivil katılım kadın ve erkek gençler arasında benzer düzeylerde gerçekleşmektedir.

Sonuç olarak, sivil katılımı ikili bir eşitsizlik alanı belirginleşmektedir: bir yanda eğitim ve istihdam yoluyla kaynak ve ağa erişimi olan gençler; diğer yanda bakım yükü taşıyan, işgücüyle bağını yitirmiş ya da “beklemede” kalan gençler. Gençlerin toplumsal aidiyetini güçlendirecek politikaların, yalnızca “gönüllülük çağrıları”na değil, erişim, zaman esnekliği ve mekânsal fırsat boyutlarına odaklanması gerekmektedir.

Siyasi Katılım ve Vatandaşlık Biçimleri

Şekil 28. Siyasal Katılım Pratikleri

Gençlerin siyasal katılımı ikili bir yapı sergilemektedir. Bir yanda, oy verme açık ara en yaygın katılım kanalıdır (%79,9); seçmen davranışı gençler için hâlâ meşru ve yerleşik bir siyasal ifade biçimidir. Diğer yanda, kurumsal siyasete doğrudan bağlanma son derece sınırlıdır: parti üyeliği %6,8, parti/aday kampanyasına aktif katılım %6–5 bandındadır; siyasetle ilgili STK'lara katılım da düşüktür. Buna karşılık, esnek ve bireysel kanallar görece daha yaygındır: boykot ve çevrimiçi protestoya katılım yaklaşık %28–29; miting/protesto deneyimi %23–24 düzeyindedir. Yerel ölçekte düzenli faaliyete katılım ise %13,7 ile zayıftır.

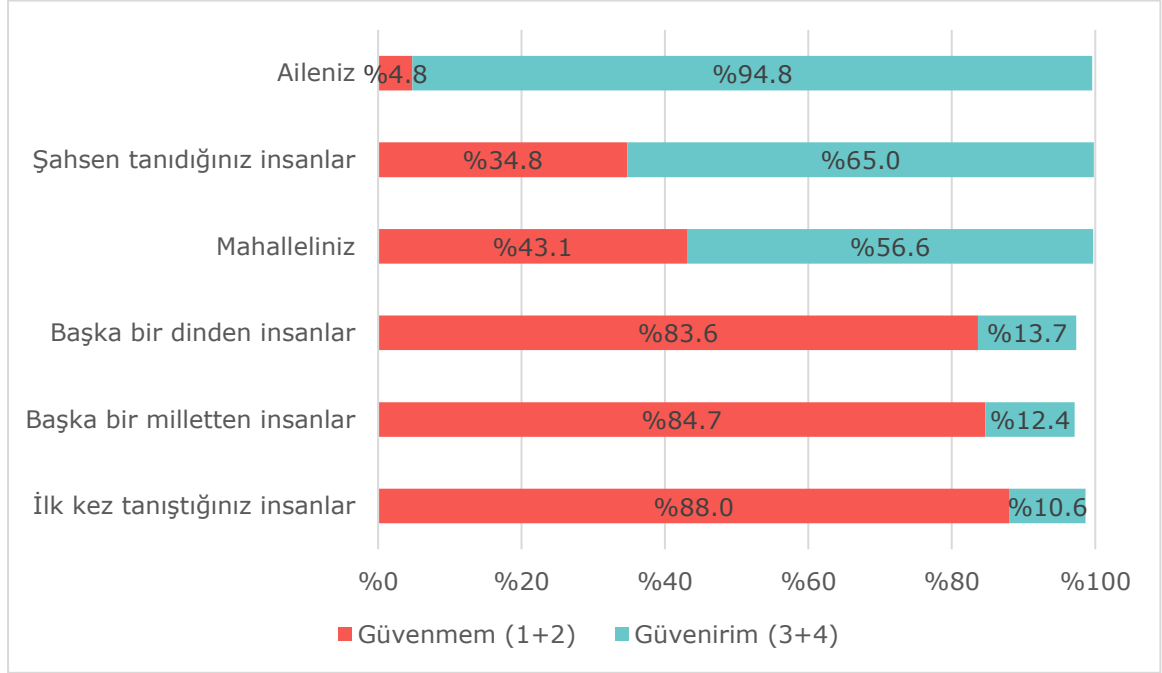
Siyasal katılımın boyutlara göre ayrıştırılması bu farklılaşmayı üç ekseninde somutlaştırmaktadır:

- Konvansiyonel katılım (oy, partiyle temas, kampanya): öğrenciler en yüksek düzeydedir; işsiz gençler en düşük gruptur. Aile sorumluluğu taşıyanların konumu, işsizlere kıyasla görece daha olumludur.
- Konvansiyonel olmayan katılım (boykot, protesto, çevrimiçi eylem): statüler arası farklar sınırlıdır; aile sorumluluğu grubunda düşmeyen, beklemede grubunda ise görece zayıf bir eğilim görülür.
- Dilekçe/verilen başvuru: aile sorumluluğu ve beklemede olan gençlerde daha yaygındır; doğrudan eylem yerine idari kanallar üzerinden temas tercih edilmektedir.

Çok değişkenli bulgular, bu boyutların farklı belirleyicilere sahip olduğunu göstermektedir. Konvansiyonel katılım eğitimle yükselmektedir; metropollerde yaşamak arttırırken, erkeklerde bu boyut görece zayıftır. Konvansiyonel olmayan katılımı metropol etkisi tersine dönmektedir; kentsel/küçük yerleşim bağlamı nispeten daha elverişli görünmektedir. Dilekçe boyutunda ise düşük eğitim ve ailevi sorumluluklar belirleyicidir; kurumsal şikâyet ve başvuru, doğrudan eylemin yerine geçebilmektedir. Gelir ve yaş, siyasal katılımın bu boyutlarında sınırlı ve bağlama duyarlı ilişkilere sahiptir.

Güvenin Boyutları: Birincil ve İkincil Güven

Şekil 29. İnsanlara Duyulan Güven

Bu bölüm, gençlerin farklı sosyal gruplara duyduğu güven düzeylerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir. Bulgular, Türkiye’de gençler arasında güvenin hiyerarşik ve yakınlık temelli bir yapıda örgütlendiğini, yani bireylerin en çok yakın çevresine, en az ise toplumsal olarak “farklı” kabul edilen gruplara güven duyduğunu göstermektedir.

En yüksek güven düzeyi aileye yöneliktir: gençlerin %94,8’i ailesine güven duyduğunu belirtmiştir. Bu oran, Türkiye’de güvenin büyük ölçüde aile temelli bir sosyal sermaye yapısı üzerinden inşa edildiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Aileden sonra güvenin en yüksek olduğu gruplar şahsen tanınan insanlar (%65,0) ve mahalle sakinleri (%56,6) olmuştur. Bu bulgu, gençlerin güven ilişkilerinin mekânsal ve kişisel bağlamlarla sınırlı olduğunu, güvenin daha çok yüz yüze temas ve yakın çevre üzerinden kurulduğunu göstermektedir.

Buna karşılık, toplumsal açıdan “uzak” gruplara güven belirgin biçimde düşüktür: gençlerin yalnızca %13,7’si başka bir dinden insanlara, %12,4’ü başka bir milletten insanlara, %10,6’sı ise ilk kez tanıştığı kişilere güvendiğini ifade etmiştir. Bu oranlar, genelleşmiş güvenin son derece düşük olduğunu ve güvenin “tanıdıklık” ve “benzerlik” eksenine sıkı biçimde bağlı kaldığını göstermektedir.

Toplumsal güvenin bu denli içe kapanık ve yakın çevre merkezli bir yapıda olması, gençlerin sosyal ilişkilerinde grup içi dayanışmaya yüksek değer verirken grup dışı farklılıklara karşı mesafeli bir tutum geliştirdiğini düşündürmektedir. Bu durum hem toplumsal kutuplaşmayı derinleştirme hem de kolektif eylem kapasitesini sınırlama potansiyeline sahiptir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, gençlerin güven haritası “dar ve yerel” niteliktedir: aileye ve yakın çevreye duyulan yüksek güven, toplumsal düzeyde kurumsal veya yatay güven eksikliğini telafi edememektedir. Bu tablo, sosyal sermayenin daha kapsayıcı biçimde gelişebilmesi için farklı kimlikler ve toplumsal gruplar arası etkileşim alanlarının ve karşılaşma zeminlerinin güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bulgular, gençlerin güven eğilimlerinin iki bileşen etrafında örgütlendiğini göstermektedir: birincil güven (aile, yakın arkadaş, mahalle gibi yakın çevreye duyulan güven) ve ikincil güven (tanıdık olmayankişiler ile farklı kimlik ve kökenden gruplara duyulan genelleşmiş güven). Bu ayrım, güvenin yalnızca bir “değer yönelimi” değil, aynı zamanda ilişki ufku ve temas alanı tarafından şekillenen toplumsal bir örüntü olduğunu ortaya koymaktadır.

İkincil güven söz konusu olduğunda istihdam statüleri belirgin biçimde ayrılmaktadır. Beklemede olan gençler, genelleşmiş güven açısından en açık profili sergiler (endeks ortalaması pozitif); buna karşılık aile sorumluluğu taşıyanlarda ikincil güven en düşük seviyededir. İşsiz gençler de ikincil güvende görece olumsuz bir konumdadır; çalışan ve öğrenci gruplar ise nötr–hafif pozitif bir düzeyde konumlanmaktadır. Bu tablo, bakım yükü ve işgücü dışına

düşme gibi durumların dış çevreyle kurulan güven ilişkisini daralttığını; buna karşılık “beklemede” statüsünün (iş ve bakım bağları zayıfken) daha açık ama kırılğan bir güven ufku üretebildiğini düşündürmektedir.

Birincil güven (yakın çevreye güven) boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir statü farkı görünmemektedir. Tüm gruplar nötr–hafif pozitif bir düzeyde toplanır; bu, yakın çevreye güvenin gençler arasında yaygın ve görece sabit bir norm olduğunu ima eder. Küçük dalgalanmalar (örneğin aile sorumluluğunda ve öğrencilerde bir miktar artış, işsizlerde hafif azalış) genel resmi değiştirmemektedir.

Çok değişkenli analizler, güvenin ekonomik konum, mekânsal bağlam ve katılım repertuarı ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir; katsayı ayrıntılarına girmeden bulguların yönü aşağıdaki gibidir:

İkincil güven en çok ekonomik istikrar ve statü ile ilişkilidir. Çalışma hayatında olma, işsizlik ya da yoğun aile sorumluluğu taşımak, beklemede olana kıyasla ikincil güveni zayıflatır. Gelir arttıkça ikincil güven güçlenir; ekonomik güvenlik, farklı gruplara açıklığı beslemektedir.

Birincil güven daha çok yerleşim bağlamı ve ailevi rollerle ilişkilidir. Metropolde yaşamak, yakın çevreye güveni zayıflatır (gevşek bağlar, yüksek dolaşım ve anonimlik etkisi). Evli ve özellikle çocuk sahibi gençlerde birincil güven artma eğilimindedir; ailevi roller yakın çevre dayanışmasını pekiştirebilmektedir. Eğitimde ise ortaöğretim düzeyinde birincil güvenin bir miktar daha yüksek seyrettiği görülür; bu fark, daha uzun eğitim süreçlerinin geleneksel topluluk bağlarından seçici uzaklaşma ile okunabilmektedir.

Siyasal/sivil katılım repertuarı güven profillerini farklı yönlerde etkilemektedir. Konvansiyonel siyasal katılım (oy, partiyle temas, kurumsal kanallar) hem ikincil hem birincil güvenle pozitif ilişkilidir; kurumsal temas, toplumsal bütünleşmeyi ve karşılıklı güveni beslemektedir. Buna karşılık konvansiyonel olmayan katılım (protesto, boykot, çevrimiçi eylemler) her iki güven türüyle de

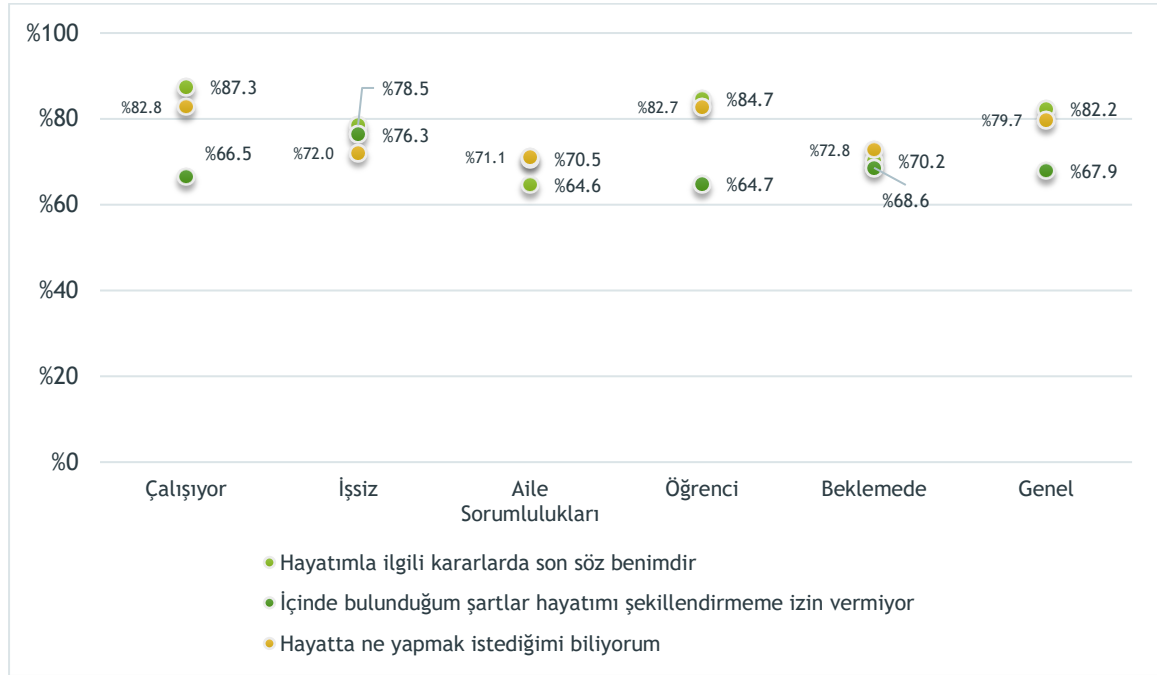
negatif ilişki gösterir; çatışmacı/itiraz temelli katılımın yüksek kutuplaşma ve risk algısıyla birlikte güven bağlarını zayıflattığı anlaşılmaktadır. Dilekçe/başvuru kanalı, güvenle zayıf ve tutarsız ilişkilere sahiptir; daha çok pragmatik bir şikâyet/çözüm arayışı olarak görünmektedir. Sivil alandaki gönüllülük ve üyelik ise güvenle doğrudan güçlü bir ilişki vermemekte, etkiler çoğunlukla dolaylı (gelir, eğitim, mekân) kanallar üzerinden işlemektedir.

Gençler arasında güven, yakın çevreye dayalı ve seçici bir norm olarak sürmektedir; genelleşmiş güven ise ekonomik kırılganlık ve zaman/bakım yükleri ile daralmaktadır. “Beklemede” statüsü, açık ama kırılgan bir ikincil güven ufkuna işaret ederken; aile sorumluluğu ve işsizlik genelleşmiş güveni aşağı çekmektedir. Metropol yaşamı, birincil güven için dezavantajlıdır; kurumsal siyasal katılım güven bağlarını güçlendirmektedir, çatışmacı repertuar ise zayıflatmaktadır.

Faillik (Agency)

Faillik, bireylerin kendi yaşamları üzerinde etkili olma, karar verebilme ve eyleme geçebilme kapasitesine ilişkin öznel değerlendirmelerini ifade etmektedir. Bulgular, Türkiye’de gençlerin önemli bir kısmının yüksek düzeyde özerklik hissine sahip olduğunu, ancak bu hissin yapısal sınırlılıklar nedeniyle çoğu zaman potansiyel düzeyde kaldığını göstermektedir.

Şekil 30. Faillik Algısı ve İstihdam Statüleri

Genel örneklemde gençlerin %82,2'si "hayatımla ilgili kararlarda son söz benimdir" ifadesine katılmakta, %79,7'si "hayatta ne yapmak istediğimi biliyorum" demektedir. Buna karşılık %67,9'u "içinde bulunduğum şartların hayatımı şekillendirmeme izin vermediğini" belirtmiştir. Bu tablo, gençlerin öznel düzeyde yüksek bir özerklik farkındalığı taşıdığını, ancak ekonomik, toplumsal ve kurumsal engellerin bu özerkliğin gerçekleşmesini sınırladığını ortaya koymaktadır.

İstihdam statülerine göre bakıldığında, çalışan gençler en yüksek faillik düzeyine sahiptir. Bu grupta hem "kararların bana ait olduğu" ifadesine yüksek katılım hem de "şartlar izin vermiyor" algısının görece düşük olması, ekonomik bağımsızlığın bireysel kontrol duygusunu güçlendirdiğini göstermektedir. Öğrenciler, "ne yapmak istediğini bilen" gençlerin en yoğun olduğu gruptur (%84,7); eğitim süreci, yönelim ve amaç netliğini destekleyen bir gelişim evresi sunmaktadır.

İşsiz gençler, özerklik hissi bakımından çelişkili bir tablo sergiler: “kararları ben veririm” diyenlerin oranı en yüksek (%78,5), ancak “şartlar izin vermiyor” diyenlerin oranı da aynı ölçüde yüksektir (%76,3). Bu durum, özerklik arayışı ile yapısal engeller arasındaki gerilimi açık biçimde yansıtır. Beklemede olan gençler, bu iki uç arasında yer alır (%72,8 özerklik, %68,6 sınırlanma algısı). Aile sorumluluğu taşıyanlar ise en düşük faillik düzeyine sahiptir: yalnızca %64,6 “hayatımda son söz benim” derken, bu grupta “koşulların kısıtlayıcı olduğu” algısı da yüksektir (%70,5). Bu örüntü, bakım yükümlülüğünün özellikle genç kadınlarda bireysel özerklik hissini sistematik biçimde zayıflattığını göstermektedir.

Faillik endeksi de bu tabloyu doğrulamaktadır: endeks değeri çalışanlarda +0,17, öğrencilerde -0,03, işsizlerde -0,10, beklemede -0,27, aile sorumluluğu taşıyanlarda -0,45 olarak bulunmuştur. Çalışan gençlerin faillik düzeyi tüm gruplardan anlamlı biçimde yüksek, aile sorumluluğu taşıyanlarıki ise en düşüktür.

Çok değişkenli analizler, faillik algısının yalnızca bireysel özelliklere değil, aynı zamanda yapısal fırsatlar, ekonomik kapasite ve mekânsal bağlama duyarlı olduğunu göstermektedir:

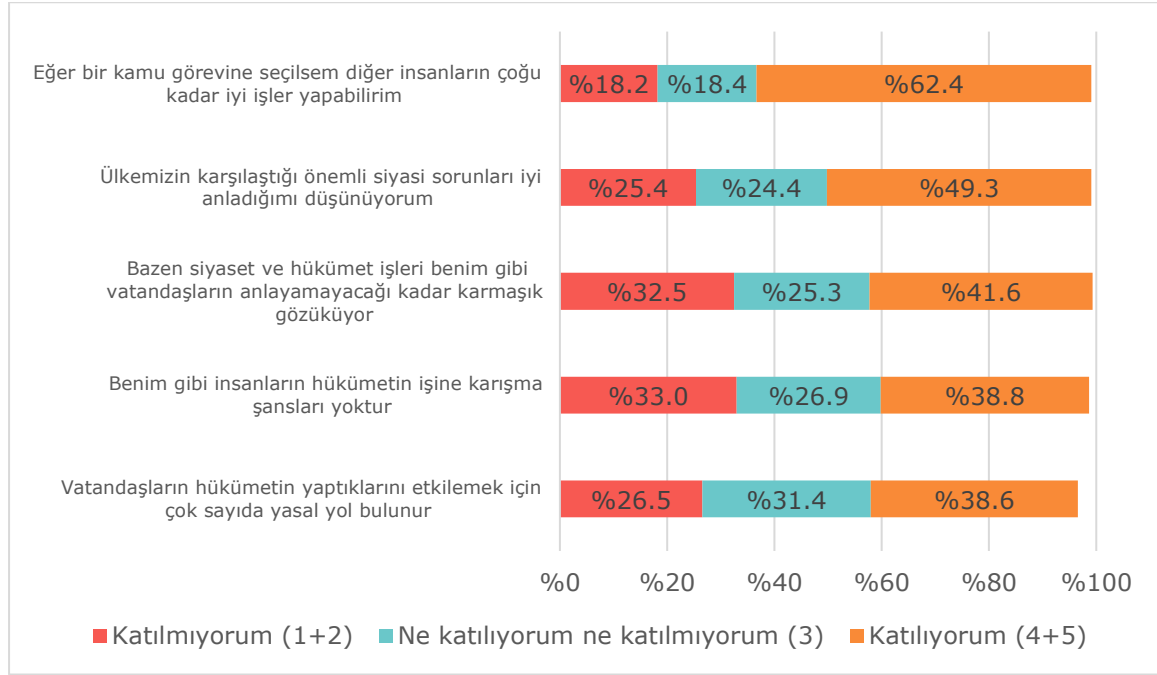
- Toplumsal cinsiyet, en güçlü farklılaştırıcılardan biridir. Erkeklerin faillik algısı kadınlara kıyasla anlamlı biçimde daha yüksektir; bu fark, hem toplumsal cinsiyet rollerinin özerklik üzerindeki etkisini hem de kadınların işgücü piyasasında daha kısıtlı fırsatlara sahip oluşunu yansıtmaktadır.
- Yaş, faillik algısıyla ters ilişkilidir. 18-23 yaş grubundaki gençlerin faillik düzeyi, 24-29 yaş grubuna göre daha düşüktür; bu fark, erken gençlik döneminde karar alma ve kontrol kapasitesinin henüz kurumsallaşmamış olmasıyla ilgilidir.

- Mekânsal bağlam belirleyici bir değişkendir: metropolde yaşayan gençlerin faillik düzeyi anlamlı biçimde daha düşüktür. Büyükşehirlerdeki yoğun rekabet, anonim ilişkiler ve zaman baskısı, bireysel etkinlik hissini zayıflatmaktadır.
- Eğitim düzeyi arttıkça faillik hissi güçlenmektedir. Özellikle ilkokul mezunlarında faillik düzeyi anlamlı biçimde düşüktür; eğitim, bilgiye erişimi ve öz-yeterlik duygusunu artırarak bireysel kontrol algısını beslemektedir.
- İstihdam durumu açısından, çalışan ve öğrenciler faillik düzeyi en yüksek gruplardır. Üretken veya öğrenmeye dayalı roller, bireyin yaşamını yönlendirme kapasitesini desteklemektedir. İşsiz ve aile sorumluluğu taşıyan gençlerde faillik daha düşüktür, ancak bu farklar istatistiksel olarak zayıftır.
- Gelir düzeyi, faillik algısının en güçlü belirleyicilerinden biridir. Gelir arttıkça bireylerin “hayatımın kontrolü bende” hissi güçlenmektedir; ekonomik güvenlik, psikolojik özerklik için temel bir zemin oluşturmaktadır.

İYİ OLMA HALİ

Öz Yeterlilik ve Yabancılaşma

Şekil 31. Öz Yeterlilik ve Yabancılaşma

Bu bölüm, gençlerin siyasal süreçlere ilişkin bilişsel ve duygusal konumlanmalarını iki temel boyut üzerinden incelemektedir: öz-yeterlilik, bireyin siyasal konularda anlayış, yorumlama ve etkide bulunma kapasitesine duyduğu güveni; yabancılaşma ise siyasal alanın karmaşık, erişilmez ve bireyin müdahalesine kapalı olduğu yönündeki algıyı temsil etmektedir. Bulgular, gençlerin önemli bir kısmının siyaseti anlamlandırma ve kendini etkin bir özne olarak konumlandırma konusunda görece güçlü bir inanca sahip olduğunu, ancak bu öz-yeterliliğin kurumsal etkide bulunma beklentisiyle tam olarak örtüşmediğini göstermektedir.

Gençlerin %62,4'ü, "Bir kamu görevine seçilsem diğer insanların çoğu kadar iyi işler yapabilirim" ifadesine katılarak bireysel düzeyde yüksek bir siyasal öz-yeterlilik sergilemiştir. Benzer biçimde, %49,3'ü "Ülkemizin karşılaştığı siyasal sorunları iyi anladığımı düşünüyorum" görüşüne katılmaktadır. Buna karşın, %41,6 oranındaki katılımcı siyaset ve hükümet işlerinin "vatandaşların anlayamayacağı kadar karmaşık" olduğunu

belirtmiş, %38,8’i ise “benim gibi insanların hükümetin işine karışma şansı yoktur” ifadesine katılmıştır. Son olarak, “Vatandaşların hükümeti etkilemek için çok sayıda yasal yolu vardır” görüşüne katılım yalnızca %38,6 düzeyindedir. Bu dağılım, gençler arasında yüksek bireysel özerklik farkındalığı ile sistemsel etkisizlik algısının bir arada var olduğunu göstermektedir.

Faktör analiziyle elde edilen öz-yeterlilik ve yabancılaşma endeksleri, gençlerin istihdam statülerine göre anlamlı biçimde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Öz-yeterlilik açısından en yüksek ortalama işsiz gençlerde gözlenmiş (0.19), en düşük değer ise aile sorumluluğu taşıyanlarda saptanmıştır (-0.41). Çalışan (0.02), öğrenci (0.05) ve beklemede (-0.08) grupları orta düzeyde değerlere sahiptir. Bu örüntü, iş arama sürecinin getirdiği faillik ve stratejik hareket etme zorunluluğunun bireysel öz-yeterliliği desteklediğini; bakım yükümlülüklerinin ise bireyin siyasal kapasite algısını sistematik biçimde bastırdığını göstermektedir.

Yabancılaşma düzeyleri incelendiğinde, aile sorumluluğu taşıyan (0.17) ve işsiz gençler (0.05) görece daha yüksek, öğrenciler (-0.12) ve beklemede olanlar (-0.12) ise daha düşük ortalamalara sahiptir. Öğrenci ve beklemede gruplarındaki düşük yabancılaşma, bu grupların kurumsal yapılardan tamamen kopmamış, sosyal ve bilgi akışına açık konumlarını yansıtmaktadır. Buna karşılık, aile sorumluluğu taşıyan gençler, hem en düşük öz-yeterlilik hem de en yüksek yabancılaşma düzeyiyle öne çıkarak, bakım emeği ve hane-içi rollerin siyasal özneleşme kapasitesini zayıflattığını ortaya koymaktadır.

Çok değişkenli analizler, öz-yeterlilik ve yabancılaşmanın sosyo-demografik ve yapısal konumlarla çok boyutlu biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet, öz-yeterlilik açısından belirleyici bir faktördür. Erkeklerin öz-yeterlilik algısı kadınlara kıyasla anlamlı biçimde yüksektir ($\beta=0.07$). Bu fark, toplumsal cinsiyet rollerinin bireysel özerklik ve siyasal etkinlik algısı üzerindeki kalıcı etkisini yansıtmaktadır.

Mekânsal bağlam da önemlidir. Metropolde yaşayan gençlerin öz-yeterlilik düzeyi düşüktür ($\beta=-0.10$). Büyükşehirlerdeki yoğun rekabet, hız ve anonimleşmiş sosyal ilişkiler, bireylerin siyasal alanda etkili olma inancını zayıflatmaktadır.

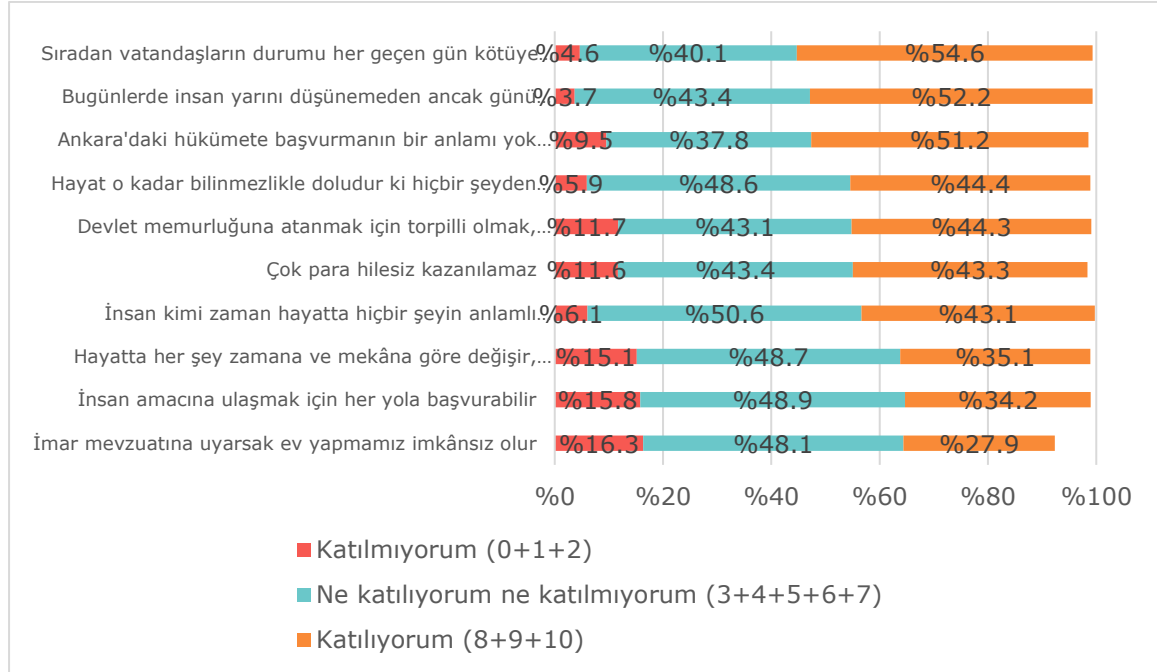
Eğitim düzeyi, siyasal öz-yeterliliğin en güçlü belirleyicilerinden biridir. Düşük eğitilmiş gençlerde öz-yeterlilik anlamlı biçimde azalmaktadır (ilköğretim $\beta=-0.20$; ortaöğretim $\beta=-0.09$). Bu bulgu, siyasal farkındalık ve katılım kültürünün formel eğitim süreciyle güçlendiğini göstermektedir.

İstihdam durumu, gençlerin siyasal kapasite algısında farklılaşmaya yol açmaktadır. İşsiz gençlerin öz-yeterlilik düzeyi pozitif ve anlamlıdır ($\beta=0.10$); bu, ekonomik kırılganlık koşullarında dahi bireyin eylem kapasitesine dair farkındalığını koruduğunu göstermektedir. Buna karşılık, aile sorumluluğu taşıyan gençlerde öz-yeterlilik düşmekte ($\beta=-0.08$) ve yabancılaşma yükselmektedir ($\beta=0.11$).

Gelir düzeyi, her iki değişken üzerinde de anlamlı bir etkidir. Gelir arttıkça öz-yeterlilik artmakta ($\beta=0.13$), yabancılaşma ise sınırlı biçimde yükselmektedir ($\beta=0.08$); bu, ekonomik güvencenin bireysel etki kapasitesini artırırken, beklenti düzeyinin de sistem eleştirisini güçlendirdiğini göstermektedir.

Anomi

Şekil 32. Anomi

Anomi, bireylerin toplumsal düzenin işleyişine, kurumların meşruiyetine ve geleceğe dair beklentilerine yönelik inançlarının zayıflamasıyla karakterize edilen bir durumu ifade eder. Bu bölümde sunulan bulgular, Türkiye’de gençler arasında yüksek düzeyde bir anomi eğiliminin bulunduğunu göstermektedir. Gençlerin önemli bir kısmı, toplumsal adaletin ve liyakat ilkesinin aşıldığına, kurumların yalnızca kendi çıkarlarını gözettiğine ve geleceğe dair umutların zayıfladığına inanmaktadır.

Yukarıda sergilenen bulgular gençler arasında toplumsal güvensizlik, adalet algısında zayıflama ve bireysel anlam kaybının birlikte seyrettiğini ortaya koymaktadır. En yüksek katılım oranı, “Sıradan vatandaşların durumu her geçen gün kötüye gidiyor” ifadesinde görülmektedir (%54,6). Bu bulgu, gençlerin ekonomik koşulların ve

yaşam standartlarının sürekli kötüleştiğine dair güçlü bir algıya sahip olduklarını göstermektedir.

Benzer biçimde, %52,2 oranındaki genç "İnsan bugünlerde yarını düşünemediği günü kurtarmaya çalışıyor" ifadesine katılmaktadır. Bu sonuç, ekonomik güvencesizliğin ve belirsizliğin gençlerin gelecek planlarını şekillendirme kapasitesini sınırladığını ve toplumsal dayanıklılığı zayıflattığını göstermektedir.

Kurumsal düzeyde güven erozyonu da belirgindir:

Gençlerin %51,2'si, "Ankara'daki hükümete başvurmanın bir anlamı yok, çünkü onlar sadece kendilerini düşünüyorlar" demektedir. Bu oran, gençlerin merkezi kurumlara ve siyasal temsil mekanizmalarına yönelik meşruiyet algısında ciddi bir aşınma yaşadığını göstermektedir.

Liyakat ve adalet duygusuna ilişkin göstergeler de bu tabloyu pekiştirmektedir. Gençlerin %44,3'ü, "Devlet memurluğuna atanmak için torpilli olmak, çalışkan olmaktan daha önemlidir" ifadesini onaylamaktadır. Bu, kurumsal başarının çaba ve yetkinlikten ziyade ilişkiler ağı üzerinden belirlendiği yönündeki yaygın kanaati yansıtmaktadır.

Normatif istikrarsızlık ve ahlaki görelilik göstergelerinde de dikkat çekici oranlar vardır: %35,1 "Değişmez ahlak kuralları olamaz", %34,2 ise "Amaç uğruna her yol kullanılabilir" demektedir. Bu eğilim, ahlaki normların kolektif referans olmaktan çıkarak bireysel çıkarlar doğrultusunda esneklediğini göstermektedir. Ayrıca gençlerin %43,1'i, "Kimi zaman hayatta hiçbir şeyin anlamı yok" ifadesine katılmaktadır. Bu bulgu, anominin yalnızca toplumsal değil, varoluşsal bir boyut da taşıdığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak bu dağılımlar, gençlerin ekonomik ve siyasal yapıya yönelik güven kaybının, toplumsal bütünleşmeyi zayıflatan bir kolektif umutsuzluk hâline dönüştüğünü göstermektedir. Türkiye’de gençlik arasında gözlenen anomi, bireysel değer değişimlerinden çok, yapısal eşitsizlikler, kurumsal meşruiyet krizi ve temsil eksiklikleriyle yakından ilişkilidir.

Anomi düzeylerinin istihdam statülerine göre dağılımına baktığımızda gruplar arasındaki farkların görece sınırlı olduğunu; bu durum, kurumsal güvensizlik ve toplumsal belirsizlik algısının genç nüfusun geneline yayılmış olduğunu göstermektedir.

En yüksek anomi düzeyi öğrenciler (6,73) ve beklemede olan gençlerde (6,66) gözlenmiştir. Bu bulgu, özellikle eğitimden istihdama geçiş sürecinde olan gençlerin geleceğe dair belirsizlikleri daha yoğun hissettiklerini ortaya koymaktadır. Çalışan gençler (6,62) ortalama düzeyde seyrederken, işsiz (6,56) ve aile sorumlulukları taşıyan gençler (6,43) görece daha düşük ama birbirine yakın değerlere sahiptir.

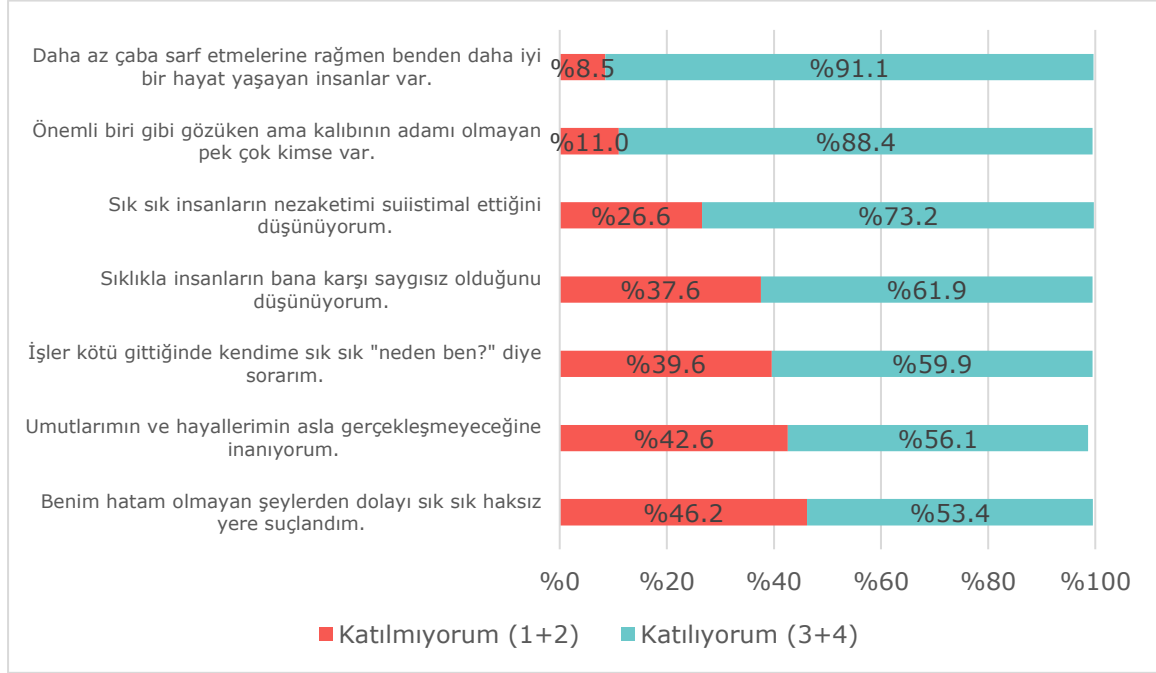
Gruplar arası farkların istatistiksel olarak zayıf olması, anominin yalnızca ekonomik ya da istihdam statüsüyle açıklanamayacağını; bunun yerine genç kuşağın ortak bir toplumsal yönsüzlük ve güvensizlik deneyimini paylaştığını göstermektedir. Bu örüntü, anominin bireysel değil, kolektif ve kuşaksal bir deneyim hâline geldiğini göstermektedir.

Çok değişkenli analiz sonuçları anomi algısının özellikle mekânsal bağlam, ailevi roller ve eğitim düzeyi ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

- Metropolde yaşamak, anomi düzeyini anlamlı biçimde artırmaktadır ($\beta=0.13$). Bu durum, büyük şehirlerdeki rekabet, toplumsal çözülme, anonim ilişkiler ve yaşam baskısının gençler arasında yönsüzlük ve aidiyet kaybı duygusunu güçlendirdiğini göstermektedir.
- Eğitim düzeyi, anomiyi azaltan bir etkidir. İlköğretim mezunlarının anomi eğilimleri lise ve üzeri eğitimlilere kıyasla anlamlı biçimde daha düşüktür ($\beta=-0.08$). Bu bulgu, düşük eğitilmiş gençlerin daha sabit normatif çerçevelerle, yüksek eğitimlilerin ise toplumsal süreçlere karşı daha eleştirel ve sorgulayıcı bir konumda olduklarını göstermektedir.
- Ailevi roller, anomi algısında karşıt yönlü etkiler üretmektedir. Çocuk sahibi bireylerde anomi daha düşüktür ($\beta=-0.11$), bu da ebeveynliğin toplumsal normlara bağlayıcı bir işlev gördüğünü göstermektedir. Buna karşın, aile sorumlulukları üstlenen gençler, yani bakım yükü taşıyan bireyler, anlamlı biçimde daha yüksek anomi düzeyi sergilemektedir ($\beta=0.07$).
- Diğer değişkenler —cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir ve istihdam— anomi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Özellikle gelir değişkeninin anlamsız olması, anominin ekonomik konumdan ziyade sosyal bağların gücü ve toplumsal güven ilişkileriyle bağlantılı olduğunu düşündürmektedir.

Hınc/"Ressentiment"

Şekil 33. Hınc/"Ressentiment"

Bu bölüm, gençlerin toplumsal adalet algıları, eşitsizliklere atfettikleri nedenler ve öznel mağduriyet deneyimleri üzerinden ölçülen hınc (ressentiment) eğilimlerini incelemektedir. Bulgular, genç kuşakta dünyayı adaletsiz, fırsatların dengesiz dağıldığı ve bireysel çabanın karşılığını vermeyen bir düzen olarak okuyan yaygın bir duygulanımın bulunduğu işaret etmektedir.

Dağılımlar, hınc duygusunun hem sisteme hem de ötekine yönelen iki ekseninde biriktiğini göstermektedir. Gençlerin ezici çoğunluğu, kendilerinden daha az çabayla daha iyi konuma gelenlerin varlığını teyit etmekte (>%90) ve liyakat eksikliğini simgeleyen ifadelerle yüksek düzeyde katılmaktadır (yaklaşık %88). Karşılıklı güven ve nezaket örüntülerinin zayıfladığına ilişkin algı da yaygındır: katılımcıların üçte ikisi civarı, insanların nezaketi suistimal ettiğini ya da kendilerine saygısız davranıldığını belirtmektedir. Öznel düzeyde ise "neden ben?" sorusuna, umutların gerçekleşmeyeceği ya da

haksız yere suçlanma hissine verilen yüksek yanıtlar, toplumsal adaletsizlik algısının kişisel kırılmalı ve değersizlik duygularıyla iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu tablo, hincin yalnızca bilişsel bir değerlendirme değil, aynı zamanda psikososyal bir kırılma olduğunu düşündürmektedir.

Hincin iki alt boyutu—toplumsal hinc (eşitsizliği yapısal/sistemsel nedenlere atfetme) ve kişisel hinc (yaşanan olumsuzlukları bireysel haksızlıklara, yakın çevreye atfetme)—statüler arasında ayrışık örüntüler üretmektedir. Toplumsal hinc en belirgin biçimde işsiz gençlerde yükselmektedir; işsizlik deneyimi, ekonomik yoksunluğu aşarak kurumsal ve sistemsel adaletsizlik algısını keskinleştirmektedir. Aile sorumluluğu taşıyanlarda da toplumsal hinc hafifçe yüksektir; buna karşılık çalışan ve beklemede olan gençlerde bu boyut nötr/ düşük seviyededir. Kişisel hincde statüler arası belirgin bir ayrışma yoktur; dikkat çekici istisna, aile sorumluluğu taşıyanlarda kişisel hincin negatife yakın seyretmesidir. Bu durum, bu grubun güçlükleri daha çok yapısal nedenlerle açıklama eğilimini yansıtmaktadır. Genel örüntü, hincin özellikle toplumsal bağlamda (kurumlar/düzen) yoğunlaştığını, bireysel kırgınlıkların ise görece daha dağınık seyrettiğini göstermektedir.

Çok değişkenli modeller, iki hinc türünün farklı belirlenış mantıklarına sahip olduğunu ortaya koymaktadır:

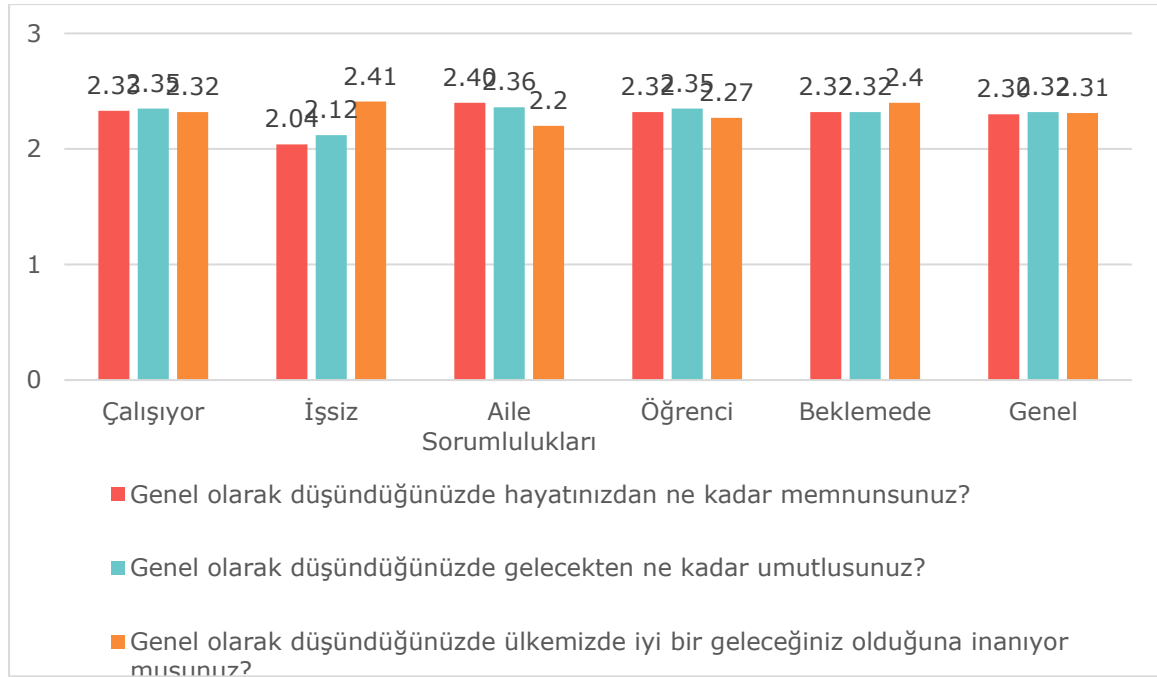
Toplumsal hinc daha çok ekonomik ve statüsel konumlanmayla ilişkilidir. İşgücü piyasasına temas—ister çalışma ister işsizlik yoluyla—sistemsel adaletsizlik farkındalığını ve buna eşlik eden duygulanımı yükseltmektedir. Düşük eğitimde bu boyutun bir miktar artması, doğrudan adaletsizlik deneyimlerinin yoğunluğunu göstermektedir. Cinsiyet, yaş, yerleşim ve gelir bu boyutta

belirleyici değildir; hınc daha ziyade yapısal bağlamdan beslenmektedir.

Kişisel hınc ise yaşam evresi, beklenti yönetimi ve kaynaklarla ilgilidir. Daha genç yaşlar, karşılanmayan beklentiler ve kırılğan geçiş süreçleri nedeniyle kişisel hıncı yükseltmektedir. Eğitim arttıkça tanınma/liyakat duyarlılığı güçlendiği için, karşılığı alınmadığında bireysel kırgınlık artabilmektedir. Buna karşılık gelir yükseldikçe kişisel hınc azalır; ekonomik güvence, öznel mağduriyet hissine karşı koruyucu bir yastık işlevi görmektedir.

Yaşamdan Memnuniyet ve Gelecek Umudu

Şekil 34. Yaşamdan Memnuniyet, Gelecekte Umut ve İstihdam Statüleri (Ortalamalar)

Gençlerin yaşamdan duydukları memnuniyet, gelecek beklentileri ve ülke geleceğine dair inanç düzeyleri, onların yalnızca ekonomik koşullarını değil, aynı zamanda toplumsal aidiyet, güven ve anlam arayışlarını da yansıtmaktadır. Bulgular, Türkiye’de gençler arasında

hem bireysel hem kolektif düzeyde düşük yaşam memnuniyeti ve sınırlı gelecek umudu olduğunu göstermektedir.

Yukarıda da görüldüğü üzere, tüm istihdam statüleri dikkate alındığında ortalamalar 2,0 ile 2,4 arasında değişmekte; bu da gençlerde yaşam doyumu ve geleceğe dair beklentilerin zayıf seyrettiğine işaret etmektedir. En düşük ortalamalar işsiz gençler arasında gözlenmiştir: yaşam memnuniyeti 2,04, gelecek umudu 2,12 düzeyindedir. Buna karşılık, “ülkemizde iyi bir geleceğimiz olduğuna inanıyorum” ifadesine verilen yanıt ortalaması 2,31 olup, bireysel düzeydeki karamsarlığın yanında toplumsal ölçekte temkinli bir iyimserliğin varlığını göstermektedir.

Aile sorumluluğu taşıyan gençlerde yaşam memnuniyeti (2,40) ve gelecek umudu (2,36) görece yüksektir. Bu durum, ailevi rollerin ve sorumlulukların bireylere bir tür psikolojik istikrar ve aidiyet duygusu sağladığını düşündürmektedir. Çalışan, öğrenci ve beklemede olan gençler ise benzer düzeylerde seyreden (yaklaşık 2,3–2,35) ortalamalarla genel eğilimi yansıtmaktadır.

Gruplar arası farklar incelendiğinde, işsiz gençlerin yaşam memnuniyeti çalışanlara, aile sorumluluğu taşıyanlara ve öğrencilere göre anlamlı biçimde daha düşüktür. Benzer biçimde, gelecek umudu da işsizlerde çalışanlara ve öğrencilere kıyasla daha zayıftır. Buna karşın, “ülkemizde iyi bir geleceğimiz olduğuna inanıyorum” ifadesinde anlamlı fark bulunmamıştır.

Bu bulgular, ekonomik kırılganlıkların gençlerin yalnızca maddi refahını değil, aynı zamanda psikolojik dayanıklılığını ve gelecek algısını da zayıflattığını göstermektedir.

Yaşam memnuniyetine etki eden faktörler üç düzeyde değerlendirilebilir: sosyo-demografik, ekonomik ve psiko-sosyal.

Demografik düzeyde, istihdam durumu temel belirleyici olarak öne çıkmaktadır. İşsiz ve çalışan gençlerde yaşam memnuniyeti, “beklemede” olanlara kıyasla daha düşüktür. Bu bulgu, istihdamın

her koşulda refah üretmediğini, özellikle düşük ücretli veya güvencesiz işlerin bireysel tatmini azaltabileceğini göstermektedir.

Ekonomik faktörler düzeyinde, gelir yaşam memnuniyetini anlamlı biçimde artırmaktadır ($\beta \approx 0.19$). Buna karşılık metropol yaşamı memnuniyeti azaltmaktadır; yüksek yaşam maliyetleri, yoğun tempo ve anonimleşmiş ilişkiler gençlerde yorgunluk ve aidiyet kaybı yaratmaktadır. Evli ve özellikle çocuk sahibi gençlerde memnuniyetin daha yüksek olması, aile bağlarının sunduğu duygusal destekle açıklanabilir.

Psiko-sosyal düzeyde, ekonomik ve demografik etkenlerin yerini güçlü biçimde duygusal ve bilişsel göstergeler almaktadır. Toplumsal hınç ($\beta \approx -0.23$), kişisel hınç ($\beta \approx -0.12$) ve anomi ($\beta \approx -0.31$), yaşam memnuniyetinin en güçlü negatif belirleyicileridir. Bu üç değişken, gençlerin adaletsizlik, belirsizlik ve dışlanma hissini ne ölçüde içselleştirdiklerini göstermekte; dolayısıyla ekonomik güvenceden önce “adil bir toplum algısının” yaşam doyumu için kritik olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplumsal güven, yaşam memnuniyetinin koruyucu unsurudur. İkincil güven (tanımadığımız veya farklı gruplardan insanlara güven) yaşam memnuniyetini artırırken ($\beta \approx 0.07$), birincil güven (yakın çevreye güven) anlamlı değildir. Bu fark, geniş toplumsal çevreye yönelik güvenin bireyde aidiyet ve güvenlik hissini güçlendirdiğini, yalnızca aile çevresine dayalı “dar güven”in ise koruyucu etkisinin sınırlı olduğunu düşündürmektedir.

Öz-yeterlilik değişkeni yaşam memnuniyetiyle zayıf ve negatif ilişkilidir ($\beta \approx -0.06$). Bu bulgu, yüksek öz-sorumluluk duygusunun bazı durumlarda yük ve stres algısını artırabileceğine işaret etmektedir. Yabancılaşma ve faillik değişkenleri anlamlı değildir.

POLİTİKA ÖNERİLERİ

YÖNTEM

TÜBİTAK 2519 – COST Çalışma Grubu Destek Programı tarafından desteklenen **“Türkiye’de NEET Gençlerin Profillerini İyi Olma Hali Perspektifinden Belirleme ve Politika Geliştirme Çalışması”** başlıklı araştırma projesi kapsamında, ilgili paydaşların katılımıyla 11 Haziran 2025 tarihinde Çukurova Kalkınma Ajansı Adana Ofisi’nde, 16 Ekim 2025 tarihinde ise çevrimiçi olarak iki ayrı politika geliştirme çalıştay gerçekleştirilmiştir. Çalıştaylara NEET gençlere yönelik politikalar üretimi sürecine katkı sunmak üzere kamu kurumu ve yerel yönetimlerin ilgili birimlerinden temsilciler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve uzmanlar katılım göstermiştir.

11 Haziran 2025 tarihinde Çukurova Kalkınma Ajansı ev sahipliğinde Adana’da gerçekleştirilen ve yerel temsilcilerin katılımıyla NEET gençler özelindeki bölgesel ihtiyaçlara ve kırsallık boyutuna odaklanan Çukurova Çalıştay’ında toplam 27 katılımcı yer almıştır. Katılım gösteren kamu kurumları ve yerel yönetimler arasında Adana ve Mersin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, Mersin İl

Sağlık Müdürlüğü, İŞKUR Adana Birimi, TÜİK Adana Bölge Müdürlüğü, Adana Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü, Adana İl Göç İdaresi, Çukurova Kalkınma Ajansı ile Adana Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Dairesi Başkanlığı temsilcileri yer almıştır. Kamu kurumlarının yanı sıra, Adana Sanayi Odası, Adana Ticaret Odası ve Kodluyoruz Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarından uzmanlar ile Çukurova Üniversitesi, Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ve Mersin Üniversitesi’nden akademisyenlerin katılımıyla Türkiye geneli ve bölgesel düzeyde NEET gençlere yönelik sorunlar tespit edilmiş ve müdahale alanları kapsamlı biçimde ele alınmıştır.

16 Ekim 2025 tarihinde ise Türkiye’nin farklı bölgelerinden uzmanların yürüttüğü araştırma ve saha deneyimlerinin de paylaşımını kapsayacak biçimde, NEET gençler konusunda paydaş olan kamu ve sivil toplum temsilcilerinin ve akademisyenlerin bir araya geldiği çevrim içi politika geliştirme çalıştayı düzenlenmiştir. Toplamda 30 katılımcıyla yürütülen bu toplantıda yer alan kamu kurumları arasında Gençlik ve Spor Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı-İKG PRO Birimi, Yüksek Öğretim Kurumu, İŞKUR İstanbul İl Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bölgesel İstihdam Ofisi ve Çukurova Kalkınma Ajansı temsilcileri yer almıştır. Mesleki ve sektörel kuruluşlardan TÜRKONFED ve İstanbul Sanayi Odası temsilcilerinin yanı sıra sivil toplumda ülke bazında ve yerel düzeyde gençlik, eğitim, kadın ve istihdam odaklı çalışan İhtiyaç Haritası, AÇEV, İNGEV, Eğitim Reformu Girişimi, Alethina, Öğretmen Ağı, TOBETO, Sabancı Vakfı-Geleceğini Kuran Genç Kadınlar Projesi, Kodluyoruz Projesi, Yereliz Derneği temsilcileri ile Futurebright araştırma şirketi temsilcileri katılım göstermiştir.

Her iki çalıştayda da, toplantı programı çerçevesinde öncelikle, proje ekibinin araştırma bulgularının bir bölümünü paylaştığı sunumlar gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerine dayanarak özet bulguların paylaşıldığı sunumlar çerçevesinde Türkiye’de NEET gençlerin profillerindeki çeşitliliğin altı çizilmiş, gençlerin mevcut durumu iyi olma hali yaklaşımıyla ele alınarak ön plana çıkan bulgular değerlendirilmiştir. Sunumların ardından ise çalıştay katılımcıları ile Türkiye’de NEET gençlerin sorun ve ihtiyaçlarının ele alındığı ve

çözüm önerilerinin tartışıldığı politika geliştirme çalışması yürütülmüştür.

Yüz yüze gerçekleştirilen Çukurova toplantısında, politika geliştirme çalışması çerçevesinde katılımcılar, proje ekibi üyelerinin moderasyonunda üç ayrı grupta, her bir katılımcının öncelikle araştırma kapsamında sunulan veriler ve kendi uzmanlık deneyimleri ışığında Türkiye’de NEET gençlere dair en önemli gördükleri üç sorunun neler olduğunu belirlemiş ve kendi grubuyla paylaşmıştır. Ardından grup içerisinde en fazla dile getirilen sorunlar tespit edilerek grubun ortaklaştığı üç temel sorun başlığı belirlenmiş, grup içerisinde yürütülen ortak çalışma ile her soruna yönelik üçer politika önerisi geliştirilmiştir. Böylelikle her grubun kolektif çalışması sonucunda çeşitli politika önerilerine ulaşılmıştır. Çevrimiçi gerçekleştirilen çalıştayda ise proje bulgularına ilişkin sunumların ardından katılımcılar, araştırma bulguları ışığından kendi çalışma alanları ve saha deneyimlerinden yola çıkarak NEET gençlerin sorunlarına yönelik müdahale gerektiren noktalara dikkat çekmiş ve durum tespitine dair katkılarını sunmuştur. Ardından katılımcılar Türkiye’de NEET gençlerin ihtiyaçlarına dair kendi çalışma alanları çerçevesinde tespitlerini paylaşmış ve birbirlerini besleyen, sorunun çok boyutluluğunu vurgulayan ve kurumlar arası iş birliğini gözeten kapsayıcı politika önerilerini sunmuşlardır. Her iki çalıştayda Türkiye’de NEET Gençler hakkında ortak biçimde altı çizilen ve önemi dile getirilen sorunlar ve öncelikli görülen müdahale önerileri, projemiz kapsamında yürütülen araştırma bulgularını doğrulayan ve besleyen biçimde çok yönlü politika müdahale alanlarının belirlenmesine katkı sağlamıştır.

Politika geliştirme çalıştaylarında paydaşların katılım ve katkılarıyla yürütülen tartışmalar, NEET gençlerin sorunlarının çok boyutlu ve yapısal nitelikte olduğunu göstermekte; çözüm için kurumlar arası işbirliğine, kapsayıcılığa, sistematik yaklaşımlara ve bütüncül politikalara duyulan ihtiyaç belirgin hale gelmektedir.

Bu bütüncül politika alanları, gençlerin yapabilirliklerini artırmayı, güvenceli bir yaşama erişimlerini sağlamayı ve karşılaştıkları yapısal

engelleri kaldırmayı hedeflemektedir. Çalıştaylarda ön plana çıkan konular ve araştırma bulgularının da göstergeleri ışığında NEET gençlere dair sorunlar ve ihtiyaç duyulan müdahale alanlarını beş alanda ele alınmıştır:

1. EKONOMİK DESTEKLER

Gençlerin eğitim ve sosyalleşme olanaklarına erişimini sınırlandıran maddi engeller, NEET olma riskini artıran temel faktörlerden biridir. Bu nedenle ekonomik destekler yalnızca gelir aktarımı olarak değil, gençlerin eğitimde kalma, kamusal yaşama katılma ve psikolojik iyilik hâlini koruma süreçlerinin bütüncül bir parçası olarak ele alınmalıdır.

Burs ve Sosyal Yardımların Güçlendirilmesi:

Gençlere yönelik burslar ve sosyal yardımların miktarı ve kapsayıcılığı artırılmalıdır. Bu destekler, eğitim sürecinin kesintiye uğramasını önlemeli ve özellikle düşük gelirli ailelerden gelen gençlerin eğitim kurumlarına erişimini güvence altına almalıdır. Burs sistemleri performansa değil, ihtiyaç temelli kriterlere göre yeniden düzenlenmelidir.

Ulaşım Desteği ve Kültürel Katılım:

Eğitime ve sosyalleşmeye erişimi kolaylaştırmak amacıyla gençlere ulaşım desteği sağlanmalıdır. Şehir içi ulaşımında aylık kart uygulamaları yaygınlaştırılmalı, bu sayede yalnızca okula değil; sanat, spor ve kültürel etkinliklere katılım da teşvik edilmelidir. Bu tür faaliyetlere düzenli erişim, gençlerin yalnızlık hissini azaltmakta ve psikolojik dayanıklılığı güçlendirmektedir.

Finansal Desteklerin Çeşitlendirilmesi:

Maddi desteklerin kapsamı, yalnızca burslarla sınırlı kalmamalıdır. Üniversite ve sınavlara giriş ücretleri, barınma ve ulaşım giderleri gibi kalemlerde destek sağlanmalı; özellikle geçici gelirli gençlere yönelik mikro hibeler veya koşullu destek modelleri uygulanmalıdır.

Böylece farklı sosyo-ekonomik profillere sahip gençler için adil fırsat alanı oluşturulabilir.

Dezavantajlı Gruplara Yönelik Hedefli Destekler:

Yoksul ve dezavantajlı gençler ile ailelerine yönelik sosyal yardımlar, farklı NEET profillerinin özgün ihtiyaçlarını gözetenek planlanmalıdır. Uzun süreli işsiz gençler, bakım sorumluluğu üstlenen kadınlar veya kırsal bölgelerde yaşayan gençler için farklılaştırılmış destek mekanizmaları geliştirilmelidir.

Katılım ve Refahın Birlikte Tasarımı:

Ekonomik destek politikaları yalnızca geçim aracı olarak değil, gençlerin toplumsal hayata aktif biçimde katılmalarını sağlayan birer güçlenme mekanizması olarak kurgulanmalıdır. Maddi desteklerin tasarımında yerel yönetimler, gençlik meclisleri ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılması, hem şeffaflığı hem de politikaların toplumsal meşruiyetini artıracaktır.

2. İSTİHDAM ALANI: GÜVENCELİ, ŞEFFAF VE KAPSAYICI ÇALIŞMA BİÇİMLERİ

NEET gençlerin istihdama katılımını artırmak için yalnızca iş fırsatlarının değil, bu fırsatlara erişimin niteliğini belirleyen kurumsal mekanizmaların da güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu alandaki politikalar, liyakat, güvence ve kapsayıcılık ilkeleri üzerine inşa edilmelidir.

Esnek ve Güvenceli Çalışma Modelleri:

Geçici, yarı zamanlı veya saatlik çalışma biçimlerinin güvence altına alınması, sosyal sigorta kapsamına dâhil edilmesi ve bu tür istihdamların sistematik biçimde izlenmesi gerekmektedir. Destek programları yalnızca tam zamanlı işlere odaklanmamalı; gençlerin geçiş dönemlerindeki esnek çalışma deneyimleri de değerlendirilebilir istihdam biçimleri olarak tanınmalıdır.

Liyakat ve Şeffaflık Temelli İşe Alım:

İşe alım süreçlerinin adil, beceri temelli ve şeffaf biçimde yürütülmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla bağımsız bir denetim mekanizması kurulmalı, mülakat süreçleri standartlaştırılmalı ve gerekirse yapay zekâ destekli ön eleme sistemleri şeffaf biçimde kullanılmalıdır.

Finansal ve Sosyal Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi:

İş arama sürecinde olan gençlere yönelik sosyal ve finansal destekler (ulaşım yardımı, geçici gelir desteği, danışmanlık hizmetleri) güçlendirilmelidir. Bu politikalar, yerellik ve kırsallık boyutlarını dikkate alarak bölgesel eşitsizlikleri azaltacak biçimde tasarlanmalıdır.

Beceri Güçlendirme ve Yönlendirme Destekleri:

Gençlere uygulamalı eğitim, kısa süreli staj, mentorluk ve geçici çalışma programları gibi işgücü geçişini kolaylaştıran mekanizmalar sunulmalıdır. Ayrıca CV hazırlama, mülakat simülasyonu, iletişim becerileri ve takım çalışması gibi alanlarda pratik destek sağlanmalıdır.

Yerel ve Sektörel Odaklı Politikalar:

İstihdam stratejileri, yerel ekonomilerin dinamikleri ve sektörel ihtiyaçlarla uyumlu biçimde planlanmalıdır. Yerel yönetimler, sanayi bölgeleri ve üniversiteler arasındaki iş birliğiyle, bölgeye özgü staj ve gönüllülük programları yaygınlaştırılmalıdır.

Dijital Dönüşümün Fırsata Dönüştürülmesi:

Dijitalleşme süreci, gençlerin becerileriyle sanayi ve hizmet sektörlerindeki ihtiyaçları eşleştirecek şekilde kullanılmalıdır. Mikro ve küçük işletmelerin dijital dönüşüm süreçlerinde genç istihdamına öncelik veren destek modelleri geliştirilmelidir.

İyi Uygulama Örneklerinin Yaygınlaştırılması:

Yerel istihdam ofisleri, belediye destekli gençlik merkezleri ve kamu-özel ortaklıkları gibi başarılı uygulamalar sistematik olarak belgelenmeli ve ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır.

3. EĞİTİM ALANI: BECERİYİ GÜÇLENDİREN VE SINAV BASKISINI AZALTAN BİR EĞİTİM YAPISI

Yapay zekâ başta olmak üzere günümüzdeki hızlı değişime istinaden eğitim sisteminin yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacıdır. Gençlerin eğitim süreçlerindeki deneyimleri, beklentileri ve gençlere göre eğitimin anlamı göz önüne alınarak, uzun soluklu yeniden yapılanma ve kapsayıcı eğitim hedefi planlanmalıdır.

Gençlerin eğitim süreçlerinden edindikleri nitelikler, işgücü piyasasında karşılık bulmadığında, diplomalar toplumsal hareketlilik yaratma gücünü kaybetmektedir. Bu nedenle eğitim sistemi, gençleri yalnızca akademik bilgiyle değil, beceri, yönelim ve deneyimle güçlendiren bir yapıya dönüştürmelidir. Politika öncelikleri, kurumsal koordinasyon, mesleki eğitimin güçlendirilmesi, rehberlik sistemlerinin geliştirilmesi ve sınav odaklılığın azaltılması eksenlerinde şekillenmelidir.

Eğitim Sisteminde ve Kurumsal Yapıda Reform:

Eğitim sistemi, sadece diploma veren bir yapı olmaktan çıkarılmalı; bireylerin potansiyellerini ortaya çıkaran ve onları üretken becerilerle donatan bir modele dönüştürülmelidir. Üniversite kontenjanları arz-talep dengesine göre yeniden planlanmalı, ön lisans programları güçlendirilerek gençlere kısa sürede nitelikli sertifikalar kazandırılmalıdır. Kurumlar arası koordinasyon eksikliği giderilmeli, iyi uygulama örnekleri sistematik biçimde yaygınlaştırılmalıdır.

Yetenek Yönetişimi ve Kurumsal İşbirliği:

Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, İşKUR ve özel sektörün işbirliğiyle ulusal düzeyde bir Yetenek Yönetişimi Sistemi (Union of Skills) kurulmalıdır. Bu sistem, gençlerin temel ve ileri düzey becerilerinin gelişimini izleyen, sektörlerin ihtiyağlarıyla gençlerin yetkinliklerini eşleştiren bir yapıya sahip olmalıdır.

Mesleki Eğitimin Güçlendirilmesi ve Yeni Okul Modelleri:

Herkes için dört yıllık lisans eğitimi hedefi yerine, gençlerin yetkinliklerine ve yönelimlerine uygun biçimde mesleki eğitimi önceleyen yapısal politikalar geliştirilmelidir. Mesleki eğitimin itibarı artırılmalı; ASELSAN, İTÜ ve Pendik Teknopark gibi başarılı okul modelleri yaygınlaştırılmalıdır. Yeni okul modelleri, sanayi bölgelerinde, teknoparklarda veya yeşil enerji gibi yükselen sektörlerde özelleşmiş meslek liseleri olarak tasarlanmalıdır.

Sınav Sisteminin Gözden Geçirilmesi ve "Kariyer" Rehberliğinin Ötesine Geçen Rehberlik Anlayışı:

Lise ve yükseköğretime geçişte sınav baskısının azaltılması, gençlerin psikolojik iyi olma hâli açısından kritik önemdedir. Sınavların ağırlığı azaltılarak alternatif kariyer yolları tanınmalı, 12. sınıfın "kayıp yıl" hâline gelmesi önlenmelidir. Sınav tercihleri, kariyer rehberliği ve "problem çözme" odaklı rehberlik anlayışının ötesine geçilebilecek şekilde okulların rehberlik birimleri geliştirilmelidir. Ayrıca rehberlik birimleri öncülüğünde okullarda öğretmenler de risk tespitinde aktif rol üstlenmelidir. Rehberlik mekanizmaları, ailelerin sürece katılımını da içerecek biçimde genişletilmelidir.

Müfredatın Yenilenmesi ve Becerilerin Yeniden Tanımlanması:

Eğitim içerikleri, işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere uygun biçimde güncellenmelidir. Dijital yetkinlikler, yazılım, veri

okuryazarlığı ve yabancı dil becerileri öncelikli yatırım alanları olmalıdır. Üniversitelerde disiplinler arası beceriler — finansal okuryazarlık, iletişim, kodlama ve problem çözme — yaygınlaştırılmalı; bu doğrultuda fakülteler arası ortak ders modelleri geliştirilmelidir.

Staj ve Deneyim Programlarının Niteliği:

Staj, gönüllülük ve yurtdışı programlarının yalnızca formalite olmaktan çıkarılması gerekmektedir. Üniversite-sektör işbirliğiyle geliştirilecek uygulamalı öğrenme modelleri, gençlerin mezuniyet öncesinde gerçek iş deneyimi kazanmasını sağlamalıdır.

Kapsayıcılık ve Erişim:

Dijital ve yeşil dönüşüm süreçleri, eğitimde kapsayıcılık ilkesiyle birleştirilmelidir. Dezavantajlı grupların eğitim ve kariyer fırsatlarına erişimini kolaylaştıran dijital öğrenme araçları ve burs mekanizmaları yaygınlaştırılmalıdır.

4. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ENGELLER VE BAKIM YÜKLERİ

Genç kadınların eğitime ve istihdama katılımını sınırlayan temel engeller, ev içi bakım yükü, güvenli çalışma koşullarının eksikliği ve cinsiyet temelli ayrımcılıkla ilişkilidir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca istihdam politikalarının bir alt boyutu değil, genç kadınların ekonomik, sosyal ve psikolojik güçlenmesini destekleyen yatay bir politika önceliği olarak ele alınmalıdır.

Bakım Hizmetlerinde Kamu ve İşyerlerinin Sorumluluğunun Artırılması:

Çocuk, yaşlı ve hasta bakımına ilişkin hizmetlerin yalnızca ailelerin omzunda kalmaması için, devlet kurumları, yerel yönetimler ve işyerleri bu alanda aktif sorumluluk üstlenmelidir. Sosyal hizmetlerin kapsamı genişletilmeli; kamu, özel sektör ve sivil toplum arasında

bakım yükünün adil biçimde paylaşılmasını sağlayacak mekanizmalar kurulmalıdır.

Ücretsiz ve Nitelikli Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması:

Kadınların eğitime ve istihdama kesintisiz katılımı için okul öncesi eğitimin kaliteli, erişilebilir ve ücretsiz biçimde sağlanması önceliklidir. Kamu yatırımlarıyla desteklenen 0-6 yaş kreş hizmetlerinin yaygınlaştırılması, istihdam ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının temel ayağı olmalıdır.

Kadın İstihdamına Yönelik Finansal Teşvikler ve Denetim:

Kreş ve bakım desteği hizmetlerinde özel sektöre yönelik mali teşvikler artırılmalı, kreş açma yükümlülüğü bulunan firmalar denetlenmeli ve yükümlülük ihlallerine yaptırım uygulanmalıdır. Bu tür teşvikler, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin kadın istihdamına katkısını artıracaktır.

Güvenli ve Kapsayıcı Çalışma Ortamları:

İşyerlerinde kadınların güvenliği ve refahı için soyunma odaları, hijyenik alanlar gibi fiziksel düzenlemeler yapılmalı; çalışma koşulları toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına duyarlı biçimde yeniden tasarlanmalıdır. Taciz ve "mobbing" gibi durumların önlenmesi amacıyla bağımsız denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Sosyal Teşvik ve Destek Mekanizmaları:

Genç kadınların eğitime ve istihdama katılımını destekleyecek ulaşım, yemek kartı, çocuk bakım desteği gibi yan destek paketleri geliştirilmelidir. Bu tür sosyal teşvikler, özellikle düşük gelirli kadınların işgücünde kalıcılığını artıracaktır.

Kapsayıcılık ve Fırsat Eşitliği:

Dijital ve yeşil dönüşüm alanlarında genç kadınların yetkinliklerini artıracak eğitim programlarına erişimi desteklenmelidir. Meslek

algılarında cinsiyet temelli ayrışmayı azaltmak için kız çocuklarının STEAM (bilim, teknoloji, mühendislik, sanat ve matematik) alanlarına yönelimi teşvik edilmelidir.

5. PSİKOSOSYAL GÜÇLENDİRME VE İYİ OLMA HÂLİ

Gençlerin eğitim ve istihdam süreçlerinden dışlanması yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal bir kırılma yaratmaktadır. Bu nedenle gençlerin iyi olma hâlini güçlendiren, rehberlik ve katılım mekanizmalarını bir arada kurgulayan bütüncül politikalar gereklidir.

Psikososyal Destek ve Rehberlik Hizmetlerinin Güçlendirilmesi:

Okullardaki rehberlik sistemi öğrencilerin psikososyal gelişimini izleyen, iyi olma hâlini düzenli olarak takip eden bir yapıya dönüştürülmelidir. Bu doğrultuda okul psikolojik danışmanı ve rehber öğretmen sayısı artırılmalı, rehberlik hizmetleri gençlerin ruhsal dayanıklılığını destekleyen bir erken müdahale alanına dönüştürülmelidir.

Doğru Bilgi ve Kariyer Yönlendirmelerine Erişim:

Gençlerin meslek ve eğitim tercihlerini bilinçli biçimde yapabilmeleri için, sektör temsilcileriyle doğrudan temas kurulmasını sağlayan tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri düzenlenmelidir. Bu uygulamalar, gençlerin gerçekçi kariyer planları yapmalarına ve iş piyasasına hazırlık süreçlerinde güven geliştirmelerine katkı sunacaktır.

Sosyal Hizmet ve Ekonomik Destek Mekanizmalarının Çeşitlendirilmesi:

Gençler arasındaki farklılıklar ve yerel ihtiyaçlar gözetilerek sosyal hizmet politikaları farklılaştırılmalıdır. Sınav ücretlerinin karşılanması, ulaşım desteği, ücretsiz bakım hizmetleri, eğitim

materyali ve barınma desteği gibi araçlar yaygınlaştırılmalıdır. Bu destekler yalnızca maddi rahatlama sağlamaz; gençlerin eğitim ve sosyal hayata katılımını da güçlendirir.

Gençlerin Katılımı ve Toplumsal Hayata Dâhil Oluşunun Desteklenmesi:

Yerel düzeyde gençlik meclisleri, kent konseyleri ve gönüllülük platformları yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca, gençlerin ücretsiz ve güvenli biçimde sosyalleşebileceği kamusal alanlar—örneğin gençlik merkezleri, parklar ve kültürel mekânlar—çoğaltılmalıdır. Bu alanlar, gençlerin aidiyet hissini ve toplumsal bağlarını güçlendirecektir.

Bilgiye Erişim ve Kapsayıcı Fırsatların Yaygınlaştırılması:

Eğitim, istihdam ve gönüllülük fırsatlarına ilişkin bilgiye erişim, yalnızca resmi kanallarla değil; gençlerin aktif kullandığı sosyal medya platformları üzerinden de sağlanmalıdır. Bu yaklaşım, bilgiye erişimdeki eşitsizlikleri azaltırken, özellikle kırsal ve dezavantajlı bölgelerde yaşayan gençlerin görünürliğini artıracaktır.